

SISEKAITSEAKADEEMIA

KÄSIRAAMAT

Haldusmenetlus vanglas

Triinu Kaldoja, Olga Hodakovskaja,
Teerika Marilyn Martisen, Marju Altsaar,
Kristina-Valeria Tobias, Ruth Annus

Triinu Kaldoja, Olga Hodakovskaja,
Teerika Marilyn Martisen, Marju Altsaar,
Kristina-Valeria Tobias, Ruth Annus

KÄSIRAAMAT

Haldusmenetlus vanglas

Autoriõigus: Sisekaitseakadeemia 2024

Foto esikaanel: Sisekaitseakadeemia kogu

Retsensent: Keili Kondike-Neiland

Toimetaja: Ruth Annus

Keeletoimetaja: Victoria Parmas

Kujundaja: Jan Garshnek

ISBN 978-9985-67-428-4 (pdf)

www.sisekaitse.ee/kirjastus

Sisukord

Eessõna	7
Millest käsiraamat räägib?	7
Sissejuhatus	8
Haldusmenetlus vanglas	8
Haldusmenetluse üldjuhud	10
Haldusmenetlus haldusorgani algatusel	10
Esimene menetlustoiming – menetluse alustamisest teavitamine	11
Julgeolek vanglas	12
Täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamine	12
Haldusakti ehk käskkirja õiguspärasus	13
Menetlusosalise ärakuulamine	15
Käskkirja vaidlustamisviide	16
Käskkirja teatavakstegemine	17
I: Kinnipeetava suhtes täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamine	17
Taustainfo kinnipeetava karistatuse ja vanglas käitumise kohta	17
Asjaolude kirjeldus	18
II: Osakonna lukustamine	23
Asjaolude kirjeldus	23
Menetluse alustamisest teavitamine	24
Kinnipeetava liikumis- ja suhtlemisvabaduse piiramine	24
Haldusakti andmise pädevus	26
Haldusakti kirjaliku vormi nõue	26
Haldusakti resolutsioon	27
Haldusakti motivatsioon	27
Haldusakti teatavakstegemine	29
Haldusmenetlus kinnipeetava initsiatiivil	29
III: Kinnipeetava selgitustaotlus	32
Põhiseadusest tulenev õigus pöördumiste esitamiseks	33
Pöördumise liigi määratlemine	33
Selgitustaotluse registreerimine	34
Pöördumise lubatavus	34

Pöördumise lahendamine	36
Vastuskirja avalikustamine	37
IV: Pöördumiste paljusus	40
Asjaolude kirjeldus	40
Kinnipeetav lldur Männi pöördumine	40
Pöördumise liigi määratlemine	41
Pöördumise registreerimine	43
Pöördumise lubatavus	43
Pöördumise lahendamine	44
Vastuskirja avalikustamine	45
V: Kinnipeetava võõrkeelne pöördumine	47
Haldusmenetluse keel	48
Eesti riigikeel on eesti keel	48
Võõrkeelne pöördumine	49
Tõlgi kaasamine	50
Võõrkeelne pöördumine, mis tuleb läbi vaadata	51
Võõrkeelsele pöördumisele vastamisest loobumise võimalused	51
VI: Kinnipeetava lühiajaline kokkusaamine	53
Lühiajalise kokkusaamise olemus	54
Pöördumise liigi määratlemine	54
Pöördumise registreerimine	55
Pöördumise lubatavus	55
Kinnipeetava lühiajalise kokkusaamise taotluse menetlemine	55
Kinnipeetava lühiajalise kokkusaamise taotluse menetluse lõpp	57
VII: Kinnipeetava taotluse tagastamine	60
Asjaolude kirjeldus ja kinnipeetava pöördumine	60
Pöördumise liigi määratlemine	61
Pöördumise registreerimine	61
Pöördumise lubatavus	62
Pöördumise lahendamine	62
Kinnipeetava pöördumise menetluse lõpp	64
VIII: Kinnipeetava olmeküsimused ja tervisekaitse	67
Kinnipeetava meditsiiniline teenindamine vanglas	68
Kinnipeetava meditsiiniteemaline pöördumine	69
Kinnipeetava meditsiinilise pöördumise lahendamine	69

Eessõna

Millest käsiraamat räägib?

See käsiraamat on suunatud Sisekaitseakadeemias korrektsiooni eriala omandavatele **üliõpilastele** ja vanglas töötavatele ametnikele. Käsiraamatu peamine ülesanne on selgitada võimalusi, kuidas koostada peamisi vanglas kasutatavaid haldusmenetluse dokumente.

Siin keskendutakse vangla või kinnipeetava initsiatiivil alguse saavatele haldusmenetlustele, sealhulgas kinnipeetava suhtes täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamisele, osakonna lukustamisele, märgukirjale või selgitustaotlusele vastamisele, lühiajalise kokkusaamise taotluse lahendamisele, olmeküsimuste lahendamisele jms.

Oluline on silmas pidada, et käsiraamatus toodud viited õigusaktidele on käsiraamatu ilmumise seisuga. Mistahes haldusmenetluse läbiviimisel tuleb alati teha lahti vastav õigusakt ja vaadata üle konkreetse õigusnormi ja sätte sisu ning mõelda läbi selle kohaldatavus konkreetses olukorras.

Sissejuhatus

Haldusmenetlus vanglas

Haldusmenetluse seaduse (edaspidi HMS) § 2 lõike 1 kohaselt on haldusmenetlus haldusorgani tegevus määruse või haldusakti andmisel, toimingu sooritamisel või halduslepingu sõlmimisel. HMS § 8 lõige 1 sätestab, et haldusorgan on seadusega, selle alusel antud määrusega või halduslepinguga avaliku halduse ülesandeid täitma volitatud asutus, kogu või isik.

Vangistusseaduse (edaspidi VangS) § 105¹ lõike 1 kohaselt on vanglateenistuse ülesanne vangistuse ja eelvangistuse täideviimine ning kriminaalhoolduse ja karistusjärgse käitumiskontrolli korraldamine. Nimetatud ülesannete täitmiseks kuuluvad nimetatud paragrahvi lõike 2 kohaselt vanglateenistusse vanglad ja vanglateenistuse ülesannete täitmiseks Justiitsministeeriumi koosseisus ettenähtud ametikohad.

VangS § 105 lõikest 1 tuleneb, et vangla on Justiitsministeeriumi valitsemisalas paiknev valitsusasutus, mille ülesandeks on vangistuse, aresti ja eelvangistuse täideviimine. Nimetatud ülesanded on vangla täidetavad avaliku halduse ülesanded HMS § 8 lõike 1 tähenduses, mida vangla täidab VangS alusel ja selles seaduses sätestatud korras. Seega on vangla vangistusseadusega avaliku halduse ülesandeid täitma volitatud haldusorgan. VangS § 105 lõige 1¹ sätestab, et justiitsminister määrab avaliku halduse ülesannete täpsema jaotuse Justiitsministeeriumi ja vanglate vahel.

Vabariigi Valitsuse seaduse § 39 lõike 1 kohaselt on valitsusasutused riigi eelarvest finantseeritavad asutused, millele seadusega või seaduse alusel antud põhiülesandeks on täidesaatva riigivõimu teostamine. Kuna VangS § 105 lõike 1 kohaselt on vangla Justiitsministeeriumi valitsemisalas olev valitsusasutus, siis teostab vangla vangistust, aresti ja eelvangistust täide viies riigivõimu. Legaaldefiniitsiooni kohaselt on haldusmenetlus haldusorgani tegevus haldusotsuste tegemisel. Kuna haldusmenetluse põhieesmärk on kaitsta üksikisikut võimu omavoli eest, loetakse haldusmenetluseks vaid see osa riigi tegevusest, mis ka üksikisikut puudutab. Lisaks kinnipeetavaga seotud haldusmenetlusele kuuluvad vangla haldusmenetlusesse ka vanglas avaliku teenistuse raames antavad käskkirjad vanglaametniku teenistusse võtmiseks ja teenistusest vabastamiseks, talle palga määramiseks jms. Nimetatud haldusotsused käsivad ametnikku kui erilises seisundis eraisikut (üksikisikut).

1 A. Aedmaa jt. Haldusmenetluse käsiraamat. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus 2004, lk 25.

Haldusmenetlus võib alata kahel moel: kas haldusotsuse tegemisest huvitatud isiku ehk taotleja või haldusorgani algatusel. Seega on vanglas koostatud haldusaktid välja antud kinnipeetava taotlusel või vangla initsiatiivil.

Vangla dokumenteerib põhilise osa oma tegevusest, koostades korraldusi, käskkirju, protokolle, akte, ettekandeid, kinnipeetavate pöördumiste vastuskirju jms. Selliste vangla otsustuste näol on tegemist haldusotsustega, mille hulka kuuluvad nii haldusaktid kui ka -toimingud. **Haldusakt** on haldusorgani poolt haldusülesannete täitmisel avalik-õiguslikus suhtes üksikjuhtumi reguleerimiseks antud, isiku õiguste või kohustuste tekitamisele, muutmisele või lõpetamisele suunatud korraldus, otsus, ettekirjutus, käskkiri või muu õigusakt.² HMS § 106 lõike 1 kohaselt mõistetakse **haldustoiminguna** haldusorgani mis tahes tegevust, mis ei kujuta endast õigusakti andmist ja mida ei sooritata tsiviilõigussuhtes. Enamasti lõpetab toiming haldusmenetluse (näiteks teabenõudele vastamise menetlus lõpeb vastuskirja väljasaatmisega, mida saab pidada haldustoiminguks, kuivõrd vastuskiri ei vasta haldusakti tunnustele). Haldustoiminguid eristatakse **menetlustoimingutest**, mis vormiliselt on haldusmenetluse vaheetapiks ja mille sisuks on mõne teise haldusotsuse ettevalmistamine (näiteks taotleja ärakuulamine).

2 A. Aedmaa. *op. cit.*, lk 248.

Haldusmenetluse üldjuhud

HALDUSMENETLUS HALDUSORGANI ALGATUSEL

Haldusorgani initsiatiivil ehk algatusel haldusmenetluse alustamine on reegel seal, kus menetluse eesmärk on isikule kohustuste või keeldude pealepanek, seniste õiguste piiramine, sanktsioneerimine või sunni kasutamine.³ Haldusorgani algatusel viiakse menetlusi läbi avalikes huvides. HMS § 35 lõige 1 sätestab menetluse alustamise hetke. Menetlus haldusorgani initsiatiivil algab menetlusosalise teavitamisega menetlusest (HMS § 35 lõike 1 punkt 2) või menetlusosalise suhtes esimese menetlustoimingu sooritamiseга (HMS § 35 lõike 1 punkt 3). Mõlemal juhul on menetlusosalisel õigus saada viivitamata teada teda puudutava menetluse alustamisest.

Kui menetluse alustab haldusorgan, on peamine küsimus, kas menetluse algatamine on haldusorgani õigus või kohustus. Valdaval osal juhtumitest on koormava haldusakti andmise menetluse algatamise otsus **haldusorgani diskretsiooni- ehk kaalutusotsus**, mis tähendab, et haldusorganil „on õigus“ menetlust alustada, ent teatud juhtudel võib diskretsiooniotsus üle kasvada kohustuseks menetlust alustada.⁴

Tegemist on kaalutusõiguse ahenemise olukorraga, kus vaid üks kaalutusnormi alusel tehtav valik oleks kooskõlas kaalutusreeglitega ja seega õiguspärane. Vaatamata üldnormist tulenevale (teoreetilisele) valikuvabadusele võivad erilised asjaolud kallutada konkreetsel juhtumil langetama otsust väga selgelt ühe valiku kasuks.⁵

Haldusorganid on loodud **avalikes huvides** ja sellest tulenevalt lasub neil kohustus võtta tarvitusele meetmeid halduse mõjuväljas olevate isikute kaitseks. Siit ka **kohustus haldusmenetluse alustamiseks haldusorgani initsiatiivil**. Vanglas võib menetluse alustamise kohustuse täitmiseks pidada selliseid juhtumeid, kui vanglateenistuse seni jõuab teave, et kinnipeetav, kes on süstemaatiline vangla vara lõhkuja, kavatseb lõhkuda kambri akna, sest ta ei ole nõus enda ümberpaigutamisega. Kuna vanglal on

3 A. Aedmaa. *op. cit.*, lk 27.

4 A. Aedmaa. *op. cit.*, lk 142.

5 A. Aedmaa. *op. cit.*, lk 285.

teave võimaliku rikkumise kohta, kahjustatakse sellele reageerimata jätmisel avalikke huve või kaasneb sellega kolmandate isikute õiguste rikkumine. Vangla on kohustatud võtma tarvitusele vajalikud ennetavad meetmed võimaliku rikkumise ärahoidmiseks.

Esimene menetlustoiming – menetluse alustamisest teavitamine

Menetlust läbiviival haldusorganil tuleb pärast menetluse alustamist **võimalikult kiiresti teavitada sellest menetluse osalisi**. Menetlusest informeerimine on üks fundamentaalsemaid hea halduse tunnuseid.⁶

Õigust heale haldusele saab käsitada nii negatiivse kui ka positiivse õigusena. Negatiivses mõttes takistab see põhimõtte haldusorganil tegutseda menetlusosalise õigustatud huvisid ja õiguseid kahjustavalt, kuid positiivses mõttes tähendab õigus heale haldusele seda, et haldusorgan peab oma tegevuses olema isikute seaduslike huvide ja õiguste teenistuses.⁷

Menetluse alustamisest teavitamisel on ka suur praktiline väärtus. Teadmata, et menetlus on käivitunud, ei ole isikutel võimalik kasutada oma menetlusõigusi (näiteks õigust saada teavet, õigust tutvuda dokumentidega, õigust olla ära kuulatud jms) ega esitada vastuväiteid ja seisukohti.

Menetluse alustamisest teavitamise reegel isiku taotluse alusel algava menetluse puhul on sõnaselgelt sätestatud HMS § 35 lõikes 2. Selle kohaselt teatab haldusorgan menetlusosalistele neile taotluse esitamisest haldusakti andmiseks või toimingu sooritamiseks. Haldusorgani (asutuse) algatatud menetlusest teavitamise kohustus ilmneb HMS § 35 lõike 1 punktist 2, mille kohaselt haldusmenetlus haldusakti andmiseks või toimingu sooritamiseks algab haldusorgani initsiatiivil algatatud haldusmenetluses menetlusosalise teavitamisega menetlusest. Sellest järeldub üldreegel: **teavitamiskohustus tekib kõigis haldusakti andmisele või toimingu sooritamisele suunatud haldusmenetlustes**.⁸

Teavitamise vormi (suuline, kirjalik vms) valib tulenevalt haldusmenetluse **vormivabaduse põhimõttest** (HMS § 5 lõige 1) asutus ise.⁹ Samas tuleb silmas pidada, et asutusel on tõendamiskoormus, et isik ka tegelikult teate kätte sai.

Vangla praktika kohaselt teavitatakse kinnipeetavat tema suhtes täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamise menetluse alustamisest näiteks suuliselt. Samas võib esineda erandlikke olukordi, kus kinnipeetavat ei teavitata menetluse alustamisest, vaid kohaldatakse tema suhtes kohe täiendavaid julgeolekuabinõusid. Õigus olla informeeritud menetluse alustamisest ega ka ükski teine menetlusõigus ei ole siiski piiramatult. Vanglas võib selliseks erandjuhuks olla olukord, kus viivitusega kaasneb oht teiste isikute julgeolekule. Kui kinnipeetava teavitamine tema suhtes alustatud menetlusest nõuab aega ja toob kaasa viivituse täiendavate julgeolekuabinõude

6 A. Aedmaa. *op. cit.*, lk 148.

7 T. Fortsakis. Principles Governing Good Administration. European Public Law 2, 2005, lk 208.

8 A. Aedmaa. *op. cit.*, lk 149.

9 A. Aedmaa. *op. cit.*, lk 153.

kohaldamisel, võib seetõttu sattuda ohtu vangla julgeolek ning ametnike, kinnipeetavate või kolmandate isikute elu ja tervis.

Julgeolek vanglas

VangS § 66 lõike 1 kohaselt korraldatakse kinnipeetavate järelevalve viisil, mis tagab vangistusseaduse ja vangla sisekorraeeskirja täitmise ja üldise julgeoleku vanglas. Julgeolek ehk turvalisus tähendab kaitstust ohtude vastu.¹⁰

Järelevalve on kinnipeetavate, vahistatute ja vajadusel muude isikute üle tehtav kontroll, mis peab tagama vangla kui süsteemi normaalse toimimise ning kõigi vanglas viibivate isikute julgeoleku.¹¹ VangS § 66 lõikest 1 tuleneb **vanglale kohustus tagada üldine julgeolek**. Üldise julgeoleku tagamine hõlmab nii vanglas viibivate kinnipeetavate, vanglateenistujate kui ka vanglat külastavate isikute julgeoleku tagamise. Riigikohtu halduskolleegium on märkinud, et julgeoleku tagamine vanglas on vältimatult vajalik selleks, et kindlustada vangistuse täideviimise eesmärgi saavutamine (VangS § 6 lõige 1).¹²

Täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamine

Täiendavaid julgeolekuabinõusid (julgeolekumeetmeid) kohaldatakse kinnipeetavale, kes süstemaatiliselt rikub vangistusseaduse või justiitsministri 30.11.2000. a kehtestatud määruse nr 72 „Vangla sisekorraeeskiri“ (edaspidi *vangla sisekorraeeskiri*) nõudeid, kahjustab oma tervist või on suitsiidi- või põgenemiskalduvustega, samuti kinnipeetavale, kes on ohtlik teistele isikutele või vangla julgeolekule. Lisaks võib täiendavaid julgeolekuabinõusid kohaldada ka raske õigusrikkumise ärahoidmiseks. Täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamise üldalused on sätestatud VangS § 69 lõikes 1.¹³

VangS § 69 lõikes 1 on täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamise **alused nimetatud ammendavalt** ehk abinõusid saab kohaldada üksnes nimetatud sättes toodud juhtudel. VangS või vangla sisekorraeeskirja nõuete rikkumine peab olema süstemaatiline (ehk pandud toime korduvalt või andma tunnistust kinnipeetava püsivast soovist mitte alluda nimetatud eeskirjadele). Täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamiseks peavad süstemaatilised rikkumised olema toonud kaasa vangla või vanglas viibivate isikute julgeolekut ohustava olukorra. Teised alused (oma tervise kahjustamine, suitsiidi- või põgenemiskalduvus, ohtlikkus teistele isikutele või vangla julgeolekule) võivad ilmneda ka ühekordselt. Lisaks ei ole vaja tuvastada kinnipeetava tervise tegelikku kahjustamist või vägivallatagu teise isiku suhtes, piisab üksnes sellise käitumise tõenäosusest. Põhjus täiendava julgeolekuabinõu kohaldamiseks võib olla seotud isiku varasema käitumisega, sealhulgas kuriteoga, mille eest ta kannab karistust (nt kallaletung võimuesindajale). Samas ei saa toimepandud kuritegu olla täiendava julgeolekuabinõu kohaldamise ainuke põhjus, vaja on ka uute,

10 L. Madise. VangS § 66/1.1 – L.Madise jt. (toim), *op. cit.*

11 L. Madise. VangS § 66/1.1 – L.Madise jt. (toim), *op. cit.*

12 RKHKo 3-3-1-49-06, p 11.

13 RKHKo 3-3-1-63-09, p 10.

VangS § 69 lõikes 1 toodud aluste ilmnemist, mis tingib vangla reaktsiooni kinnipeetava käitumisele.¹⁴

VangS § 69 lõikes 1 nimetatud konkreetse aluse ilmnemisel on VangS § 69 lõike 2 kohaselt täiendavate julgeolekuabinõudena kohaldada lubatud

- 1) kinnipeetava vanglasisese liikumis- ja suhtlemisvabaduse piiramist,
- 2) isiklike riiete kandmise või esemete kasutamise keelamist,
- 3) kehakultuuriga tegelemise keelamist,
- 4) eraldatud lukustatud kambrisse paigutamist,
- 5) ohjeldusmeetmete kasutamist.

VangS §-s 69 toodud julgeolekuabinõude loetelu on ammendav ehk muude, selles sättes loetlemata julgeolekuabinõude kohaldamine on õigusvastane.

Täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamisel on tegemist **ennetava** meetmega õigushüve kahjustuse vältimiseks (kohaldatakse julgeoleku tagamiseks ja õigusrikkumise ärahoidmiseks). Riigikohtu halduskolleegium on märkinud, et ennetava meetme eesmärk ei ole karistamine, vaid õigushüvede kahjustuse vältimine.

Ennetavat meetet rakendatakse tulevikku suunatud **proгноosi** alusel, milles haldusorgan annab piiratud teabe pinnalt hinnangu, kas kaitstava õigushüve kahjustus on tõenäoline. Ennetava meetme rakendamisel ei ole oluline, et kaitstava õigushüve kahjustus kindlasti saabuks, vaid see, et õigushüve kahjustus on tõenäoline. Seetõttu tuleb ennetava meetme õiguspärasuse hindamisel lähtuda *ex ante* vaatlusviisist, s.t arvestada saab vaid neid asjaolusid, mis olid haldusorganile teada enne meetme rakendamist.¹⁵

Haldusakti ehk käskkirja õiguspärasus

Täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamine isiku suhtes toob VangS § 69 lõikest 2 nähtuvalt kaasa kinnipeetava õiguste olulise piiramise, mistõttu nende kohaldamine peab toimuma eraldiseisva **motiveeritud haldusaktiga**.¹⁶

HMS § 54 sätestab, et haldusakt on õiguspärane, kui ta on antud pädeva haldusorgani poolt andmise hetkel kehtiva õiguse alusel ja sellega kooskõlas, proportsionaalne, kaalutusvigadeta ning vastab vorminõuetele. See säte nõuab nii HMS-s kui ka eriseadustes (käesoleval juhul VangS-s) sisalduvatest nõuetest ja haldusõiguse üldpõhimõtetest kinnipidamist.¹⁷

HMS § 56 kohaselt peab haldusakt täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamise kohta olema põhjendatud. Haldusakti põhjendamise kohustusel on **neli eesmärki**. **Esiteks** on põhjendamine vajalik selleks, et inimene mõistaks, miks ja

14 J. Sootak. VangS § 69/2. - L.Madise jt. (toim), *op. cit.*

15 RKHKo 3-3-1-63-09, p 16.

16 RKHKo 3-3-1-95-09, p 23.

17 A. Aedmaa. *op. cit.*, lk 271.

millisel õiguslikul alusel tema suhtes negatiivne haldusotsus tehti. Inimene peab aru saama, kas tema õigusi on kitsendatud seaduslikult või mitte. **Teiseks** annab haldusakti motivatsioon haldusakti resolutiivosas ning põhjendustes tooduga mittenoostumisel inimesele võimaluse esitada oma õiguste kaitseks vaie või pöörduda kaebusega kohtu poole. Teadmata haldusakti andmise põhjuseid, on inimesel raske haldusakti andmist argumenteeritult vaidlustada. **Kolmandaks** kujutab põhjendamise kohustuse täitmine haldusorgani jaoks enesekontrolli, mis kinnitab, et ollakse jõutud õigele otsusele. **Neljandaks** võimaldab haldusakti põhjendamine halduskohtul teostada efektiivset haldusakti kohtulikku kontrolli. Kaalutusotsuste puhul saabki kohus kontrollida üksnes seda, kas haldusorgan järgis menetlusnorme ja kas arutluskäik otsuse tegemisel oli mõistlik.¹⁸

VangS § 69 lõikes 1 nimetatud aluse esinemisel on vanglal õigus otsustada, kas on vajalik julgeolekuabinõu kohaldamine, ja valida sobiv meede sama paragrahvi teises lõikes loetletud täiendavatest julgeolekuabinõudest. Nii täiendava julgeolekuabinõu kohaldamine kui ka konkreetse meetme valik toimub **kaalutusõiguse alusel** vastavalt VangS §-le 69. HMS § 4 lõike 2 kohaselt tuleb kaalutusõigust teostada kooskõlas volituse piiride, kaalutusõiguse eesmärkide ning õiguse üldpõhimõtetega, arvestades olulisi asjaolusid ning kaaludes põhjendatud huve.¹⁹

Julgeolekuabinõude kohaldamine ei ole seotud kindla tähtajaga. Julgeolekuabinõu kohaldamise **kestus peab olema proportsionaalne abinõu kohaldamise alusega** (põhjusega). Iga juhtum on individuaalne ning seetõttu ei ole võimalik julgeoleku-meetmete kohaldamise kindlaid tähtaegu ette näha. Erinevuse kestuses tingib juba see, et täiendavaid julgeolekuabinõusid võib kohaldada nii teiste isikute või vangla julgeoleku kaitseks kui ka selle kinnipeetava suhtes, kelle enda julgeolek on ohus. Täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamine isiku julgeoleku tagamiseks saab olla üksnes erandlik meede ning see eeldab, et jätkuvalt ja põhjalikult kontrollitakse abinõude kohaldamise aluste olemasolu. Mida pikemalt täiendavaid julgeolekuabinõusid kohaldatakse, seda põhjalikumalt tuleb haldusaktis abinõude kohaldamise vajadust motiveerida. Abinõude kohaldamise aluste äralangemisel tuleb täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamine kohe lõpetada.²⁰

VangS § 69 lõikes 1 nimetatud aluste äralangemisel täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamine lõpetatakse (VangS § 69 lõige 3). Seetõttu ei lõpe täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamise otsustamisega vangla kohustus kaaluda järjepidevalt, kas meetme kohaldamine on jätkuvalt põhjendatud. Riigikohtu halduskolleegium on korduvalt rõhutanud, et diskretsioonivolituse mittetäielik kasutamine ja olulistele asjaoludele mittetuginev kaalumine võivad endast kujutada sellist olulist diskretsiooniviga, mis on kaalutusotsuse tühistamise aluseks. Uute asjaolude

18 A. Aedmaa. *op. cit.*, lk 299-300.

19 RKHKo 3-3-1-33-10, p 11.

20 RKHKo 3-3-1-94-10, p 14.

ilmnemisel tuleb vanglal diskretsiooni alusel otsustada, kas täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamine on jätkuvalt põhjendatud.²¹

Vanglate praktikas hinnatakse julgeolekuabinõude kohaldamise põhjendatust järjepidevalt, sest julgeolekuabinõude rakendamine toob kinnipeetava jaoks kaasa ulatuslikud liikumise, aga näiteks ka hariduse omandamise piirangud. Inspektor-kontaktisik hindab ja kaalub koostöös üksuse juhiga abinõude jätkuva kohaldamise põhjendatust vähemalt igal nädalal ja teeb selle kohta päevikukande kinnipeetavate, vahistatute, arestialuste ja kriminaalhooldusaluste andmekogusse (edaspidi *vangiregister*).

Täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamise õigus on antud **üksuse juhile**. Vangla sisekorraeeskirja § 1² lõige 1 annab üksuse juhile pädevuse teha otsus VangS § 69 lõike 4 esimese lause alusel. VangS § 69 lõike 4 kohaselt kohaldab täiendavaid julgeolekuabinõusid vanglateenistus.

Edasilükkamatus olukorras kohaldab julgeolekuabinõusid **kõrgem kohalviibiv vanglateenistuse ametnik**. Selliseks ametnikuks on vanglas tavapäraselt korrapidaja, kes väljaspool üksuse juhi tööaega rakendab sündmusest lähtuvalt julgeolekuabinõusid ja vormistab selle kohta käskkirja. VangS kommenteeritud väljaande kohaselt võib selline ametnik olla ka see, kes viibib edasilükkamatut sekkumist nõudva juhtumi juures, sõltumata sellest, kas üksuse juht või mõni teine kõrgem vanglaametnik vangla territooriumil viibib või mitte. Edasilükkamatuks juhuks tuleb pidada olukorda, kus kinnipeetav oma agressiivse või ründava käitumisega seab vahetusse ja tegelikku ohtu enda, kaaskinnipeetavate või vanglaametnike elu või tervise, püüab põgeneda või esineb kõrgendatud põgenemisoht või kinnipeetav kahjustab tahtlikult vangla vara või rikub muul kohest sekkumist nõudval viisil oluliselt vangla korda.²² Igal konkreetsel juhul, kui erandkorras kohaldas täiendavaid julgeolekuabinõusid mõni muu vanglaametnik, tuleb tuvastada, kas esinesid asjaolud, mis õigustasid julgeolekumeetme kohaldamise korrast kõrvalekaldumist. Kui edasilükkamatuid asjaolusid ei esine, võib täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamine edasilükkamatul juhul vanglateenistuse kohalviibivast kõrgemast ametnikust madalama vanglaametniku poolt olla õigusvastane.²³

Menetlusosalise ärakuulamine

Nagu eelnevalt märgitud, kaasneb täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamisega kinnipeetava õiguste oluline piiramine ja seega on tegemist tema suhtes koormava haldusaktiga. HMS § 40 lõige 1 sätestab üldreegli, mille kohaselt peab haldusorgan enne haldusakti andmist võimaldama menetlusosalisel esitada oma arvamusi ja vastuväiteid. Koormava haldusakti puhul on ärakuulamine kohustuslik, kui ei esine HMS § 40 lõikes 3 märgitud erandeid isiku ärakuulamata jätmiseks.²⁴

21 RKHKo 3-3-1-33-10, p 15.

22 J. Sootak. VangS § 69/6. – L. Madise jt. (toim), *op. cit.*

23 RKHKo 3-3-1-49-06, p 12.

24 RKHKo 3-3-1-94-10, p 20.

Riigikohtu halduskolleegiumi senise praktika kohaselt on koormava haldusakti andmisel ärakuulamisõiguse tagamata jätmine käsitletav sedavõrd olulise rikkumisenä, mis toob endaga kaasa haldusakti õigusvastasuse.²⁵

Isiku ärakuulamise põhimõte on tihedalt seotud **õigusega olla menetlusse kaasatud**, mis haldusorgani initsiatiivil algatatud haldusmenetluses väljendub isiku teavitamises. Puudutatud isiku ärakuulamist haldusmenetluses peetakse väärtuslikuks infoallikaks eelkõige seetõttu, et isiku käsutuses on tihti üliolulisi andmeid ja tõendeid, mis võivad teda võimalikult soodsas valguses näidata. Samuti võivad menetlusosalise argumentid lasta tõel paista hoopis teise nurga alt, võrreldes sellega, mis tundus ametnikule esmase mulje põhjal.²⁶ Menetlusosalise ärakuulamine on üks meede, mis võimaldab teha otsuse, kus võetakse tasakaalustatult arvesse nii menetlusosalise seisukohti kui ka avalikke huve.

Kaalutusotsuste korral on haldusorganil võimalus valida erinevate otsuste vahel, kuid seda ei tohi teha mitte suvaliselt ja meelevaldselt, vaid peab lähtuma kõikidest asjassepuutuvatest poolt- ja vastuargumentidest. Ilma isiku arvamust ära kuulamata ei pruugi asutusel olla aga ettekujutust isiku huvidest ja kartustest seoses kavandatava haldusotsustusega, mistõttu on kaheldav, et asutus suudab erinevaid lahendusvariante vajalikul määral vaagida.²⁷

Lisaks õiglase haldusotsuse vastuvõtmise tagamisele leitakse ärakuulamine hea olevat ka seetõttu, et isiku seljataga toimuv menetlus riivaks tema inimväärikust, kuna inimest koheldakse kui menetluse objekti, mitte kui võrdväärset partnerit, keda riik peaks teenima.²⁸ Põhiseaduse inimväärikuse printsiip tähistab inimese väärtust iseenesest, tema olemist eesmärgiks ja mitte vahendiks ehk riigivõimu objektiks. See on igal inimesel tema inimeseks olemise tõttu ega lähe kaduma, kui inimene käitub ebaväärikalt.²⁹

Lisaks suurendab ärakuulamine haldusotsuse aktsepteeritavust. Inimese varajane ärakuulamine aitab vältida otsuse hilisemat vaidlustamist ja kohtus tühistamise riski. Ärakuulamisel saab asutus aimu ka sellest, milliseid argumente võib menetlusosaline esitada otsuse hilisemal vaidlustamisel. See aitab ametnikul võimalikke vigu ja rünnakuid ennetada ja otsuse tühistamise riski maandada.³⁰

Käskkirja vaidlustamisviide

HMS § 57 lõige 1 sätestab, et haldusaktis peab olema viide haldusakti vaidlustamise võimaluste, koha, tähtaja ja korra kohta. Vaidlustamisviite eesmärk on tagada isikutele, kelle õigusi haldusakt võib puudutada, info selle kohta, millised on võimalused oma õigusi kaitsta ning mida, kus ja millise tähtaja jooksul on vaja selle õiguse

25 RKKHo 3-3-1-76-10, 3-3-1-72-10.

26 A. Aedmaa, *op. cit.*, lk 216.

27 A. Aedmaa, *op. cit.*, lk 217.

28 A. Aedmaa, *op. cit.*, lk 219.

29 M. Ernits. PõhiS § 10/3.1 – Ü. Madise jt (toim). PSKV₃.

30 A. Aedmaa, *op. cit.*, lk 218-219.

kasutamiseks teha. Vaidlustamisviite olemasolu või puudumine haldusaktis ei mõjuta otseselt haldusakti õiguspärasust ega kehtivust. Viite esitamata jätmise ainus võimalik tagajärg võib olla vaidlustamistähtaja ennistamine vaideorgani või kohtu poolt, kuid sedagi üksnes tingimusel, et isiku poolt kaebetähtaja möödalaskmine oli tõepoolest tingitud teadmatusest oma õiguste kaitsmise võimalustest.³¹

Käskkirja teatavakstegemine

Käskkiri tuleb menetlusosalisele teatavaks teha. Täpsustuseks olgu öeldud, et haldusakt tuleb teatavaks teha kõigile menetlusosalistele ja ka menetlusse kaasamata jäänud isikutele, kui haldusakt puudutab nende õigusi. Teatavakstegemise kohustuse rikkumisel haldusakt kas üldse ei jõustugi (adressaadi puhul) või ei hakka kulgema haldusakti vaidlustamise tähtjad (kolmandate isikute puhul).³²

Käskkirja teatavakstegemisel tuleb järgida ka üldisi nõudeid dokumendi kättetoimetamise kohta. Üldreegli kohaselt tuleb haldusakt kätte toimetada isikule, kellele see paneb peale kohustusi või keelde või kelle õigusi see muul viisil piirab. Kättetoimetamise all peetakse silmas akti originaali või ametlikult kinnitatud koopia isiklikku üleandmist või tähtkirjaga saatmist.³³

Vanglas viibivale kinnipeetavale tehakse teda puudutav käskkiri allkirja vastu teatavaks dokumendi registreerimise päeval. Loomulikult võib kinnipeetav allkirja andmisest keelduda. Kuna teatavakstegemise tõendamiskoormus lasub vanglal, paneb käskkirja tutvustanud ametnik sellele märke allkirjastamisest keeldumise kohta. Kui kinnipeetavale, kelle kohta koostati täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamise käskkiri, seda ei tutvustata, siis käskkiri tema suhtes ei jõustu.

I: Kinnipeetava suhtes täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamine

Alljärgnevalt on toodud üks võimalus kinnipeetava suhtes täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamise juhtumi lahendamiseks.

Taustainfo kinnipeetava karistatuse ja vanglas käitumise kohta

Kinnipeetav Kalmer Kase kannab vanglas eluaegset vanglakaristust. Karistus määrati talle kahe inimese tapmise eest huligaansel ajendil. Enne eluaegse vanglakaristuse määramist oli kinnipeetav Kase viiel korral kriminaalkorras karistatud varguse, kelmuse ja väljapressimise eest. Kõik kuriteod olid toime pandud vägivalda kasutades.

31 A. Aedmaa, *op. cit.*, lk 297-298.

32 A. Aedmaa, *op. cit.*, lk 308.

33 A. Aedmaa, *op. cit.*, lk 309.

Eluaegse vanglakaristuse kandmise ajal on kinnipeetav Kaset kolmel korral karistatud kriminaalkorras järgmiste süütegude eest: võimuesindaja ja avalikku korda kaitsva isiku suhtes vägivalda kasutamine, narkootilise aine ebaseaduslik käitlemine ja kehaline väärkohtlemine. Samuti on kinnipeetavat vangistuse vältel korduvalt karistatud distsiplinaarkorras. Kinnipeetava kohta on koostatud ettekandeid seoses vanglaametnike korralduste eiramise, üleoleva käitumise ja ähvardavate väljendite ning füüsilise jõu kasutamisega.

Kinnipeetav Kase on vangla korda süstemaatiliselt rikkunud ja väljendanud üleolevat suhtumist selle täitmisse. Eluaegset vanglakaristust kandev Kase on tulenevalt toimepandud kuritegudest ja käitumisest vangistuse jooksul hinnatud kõrgohtlikuks kinnipeetavaks ning paigutatud tugevdatud järelevalvega üksusesse.

Asjaolude kirjeldus

Tugevdatud järelevalvega üksuse valvur helistas 11.02.2020. a kell 11.25 peavalvekeskusesse ning teatas, et üks kinnipeetav vajab kiiremas korras meditsiinilist abi. Kinnipeetaval tuvastati vasaku abaluu all verevalum mõõtmetega 10x15 cm, vasakul ja vasaku roidekaare all suurel hulgal väiksemaid verevalumeid.

Eluosakonna turvakaamerate salvestuselt oli näha, et kell 11.15 väljub kinnipeetav Kalmer Kase oma kambrist ja suundub eluosakonna koridori lõppu, kus siseneb kannatanu kambrisse nr 111. Kell 11.17 väljub kinnipeetav Kase kannatanu kambrist ja suundub enda kambrisse nr 122. Kell 11.19 väljub kambrist 111 kannatanu ja suundub eluosakonna päevaruumi poole. Turvakaamerast on näha, et ta lonkab ja hoiab käega vasakust kehapoolest kinni. Kell 11.20 laseb üksuse valvur kannatanu eluosakonnast välja ja kutsub meditsiinitöötaja.

Vestluses tunnistas kinnipeetav Kase, et kannatanu käitus temaga üleolevalt ning ta otsustas teda karistada. Kella 11 paiku liikus K. Kase kannatanu kambrisse, kus lõi teda rusikatega korduvalt kõhu ja selja piirkonda ning kättesse, millega kaaskinnipeetav püüdis ennast kaitsta. Peale seda läks Kalmer Kase tagasi oma kambrisse.

Eeltoodud andmete põhjal on koostatud üks võimalikest käskkirjadest kinnipeetav Kalmer Kase suhtes täiendavate julgeolekumeetmete kohaldamise kohta.

NB! Pööra tähelepanu käskkirja iga lõigu ette kasti sisse lisatud üksikasjalikele selgitustele, kust saad teada, mida selles lõigus käsitletakse!

TALLINNA VANGLA

ASUTUSESISESEKS KASUTAMISEKS

Märge tehtud: 11.02.2022

Kehtib kuni: 11.02.2029

Alus: AvTS § 35 lg 1 p 12

Teabevaldaja: Tallinna Vangla

11.02.2022 nr 5-1/XX

KÄSKKIRI

Kinnipeetav Kalmer Kase suhtes täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamine

I Asjaolud

Käskkirja esimeses osas kirjeldame lühidalt juhtumi asjaolusid ja nende töendamiseks kogutud tõendeid (valvuri telefoni teel antud ütlused; turvakaamerate salvestiste vaatlusprotokoll; kinnipeetava ütlused).

Tugevdatud järelevalvega üksuse **valvur helistas** 11.02.2022. a kell 11.25 peavalvekeskusesse ning teatas, et üks kinnipeetav vajab kiiremas korras meditsiinilist abi. Kinnipeetaval tuvastati vasaku abaluu all verevalum mõõtmetega 10x15 cm, vasakul ja vasaku roidekaare all suurel hulgal väiksemaid verevalumeid.

Samal päeval vaadeldi eluosakonna turvakaamerate salvestisi. Salvestiselt nähtub, et kell 11.15 väljub kinnipeetav Kalmer Kase oma kambrist ja suundub eluosakonna koridori lõppu, kus siseneb kannatanu kambrisse nr 111. Kell 11.17 väljub kinnipeetav Kase kannatanu kambrist ja suundub enda kambrisse nr 122. Kell 11.19 väljub kambrist 111 kannatanu ja suundub eluosakonna päevaruumi poole. Turvakaamerast on näha, et ta lonkab ja hoiab käega vasakust kehapoolest kinni. Kell 11.20 laseb üksuse valvur kannatanu eluosakonnast välja ja kutsub meditsiinitöötaja (**vaatlusprotokoll nr 12**).

Kinnipeetav Kase tunnistas 11.02.2022 toimunud vestluse käigus õigusrikkumise toimepanemist, kuid ei olnud nõus, et tema suhtes kohaldatakse täiendavaid julgeolekuabinõusid. Kalmer Kase rõhutas, et kannatanu käitus temaga üleolevalt, mistõttu otsustas Kalmer teda karistada. Kella 11 paiku liikus K. Kase kannatanu kambrisse, kus lõi teda rusikatega korduvalt kõhu ja selja piirkonda ning kättesse, millega kaaskinnipeetav püüdis ennast kaitsta. Peale seda läks Kase tagasi oma kambrisse.

II Õiguslikud alused

Käskkirja teises osas toome alati ära täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamise õiguslikud alused, milleks on VangS § 69 lõiked 1–4. NB! Ilma õigusliku aluseta antud haldusakt ei ole õiguspärane!

VangS § 69 lõike 1 alusel kohaldatakse täiendavaid julgeolekuabinõusid kinnipeetavale, kes süstemaatiliselt rikub käesoleva seaduse või vangla sisekorraeeskirja nõudeid, kahjustab oma tervist või on suitsiidi- või põgenemiskalduvustega, samuti kinnipeetavale, kes on ohtlik teistele isikutele või vangla julgeolekule. Täiendavaid julgeolekuabinõusid võib kohaldada ka raske õigusrikkumise ärahoidmiseks.

VangS § 69 lõike 2 alusel on täiendavate julgeolekuabinõudena lubatud

- 1) kinnipeetava vanglasisese liikumis- ja suhtlemisvabaduse piiramine,
- 2) isiklike riiete kandmise või esemete kasutamise keelamine,
- 3) kehakultuuriga tegelemise keelamine,
- 4) eraldatud lukustatud kambrisse paigutamine,
- 5) ohjeldusmeetmete kasutamine.

VangS § 69 lõike 3 kohaselt lõpetatakse täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamine lõikes 1 nimetatud asjaolude äralangemisel.

VangS § 69 lõige 4 sätestab, et täiendavaid julgeolekuabinõusid kohaldab vanglateenistus. Edasilükkamatul juhul kohaldab täiendavaid julgeolekuabinõusid kõrgem kohalviibiv vanglateenistuse ametnik.

III Kaalutlused

Käskkirja kolmandat osa vaatleme lähemalt lõikude kaupa. I lõigus võtame juhtunu kogutud tõendite põhjal väga lühidalt kokku. NB! Mida lühem, seda parem!

Kogutud materjalidest nähtub, et 11.02.2022 kella 11.17 paiku toimus tugevdatud järelevalvega osakonnas kinnipeetav Kalmer Kase rünne kaaskinnipeetava suhtes. Ründe käigus lõi Kalmer Kase kannatanut mitu korda rusikatega keha piirkonda, mille tulemusena tekitas kannatanule kergeid kehavigastusi (verevalumid keha ja käte piirkonnas).

II lõigus valime VangS § 69 lõikest 1 välja õigusliku aluse, mida me käesoleval juhul kohaldame (siin: ohtlikkus vangla julgeolekule ja teistele isikutele, kuna Kalmer Kase ei ole kahjustanud oma tervist ega näidanud üles suitsiidi- või põgenemiskalduvusi – seega jätame need alused praegu kõrvale). Ja iseloomustame kinnipeetava isikut lähtuvalt tema kantavast karistusest ja käitumisest vangistuses.

Täiendavaid julgeolekuabinõusid kohaldatakse VangS § 69 lõike 1 alusel kinnipeetavale, **kes on ohtlik teistele isikutele või vangla julgeolekule**. Kinnipeetav Kalmer Kase on eluaegset vanglakaristust kandev isik, kelle käitumine nii enne karistuse kandmist kui ka karistuse kandmise ajal on olnud agressiivne ja üleolev. Enne eluaegse vanglakaristuse määramist oli kinnipeetav Kase kriminaalkorras karistatud viiel korral. Vangistuse jooksul on kinnipeetav Kaset kriminaalkorras karistatud kolmel korral. Samuti on vanglakaristuse kandmise ajal kinnipeetav Kaset korduvalt karistatud distsiplinaarkorras seoses vanglaametnike korralduste eiramise, üleoleva käitumise ja ähvardavate väljendite ning füüsilise jõu kasutamisega teiste kinnipeetavate suhtes.

III lõik sisaldab OTSUSTUSDISKRETSIOONI ehk kaalutlusi, miks kinnipeetav Kase suhtes on tekkinud olukorras vaja kohaldada täiendavat julgeolekuabinõu. Lõik algab üldteoreetilise sissejuhatusena julgeolekuabinõude õiguslikust olemusest. Selle sisustamisel on kasutatud Riigikohtu praktikat.

Täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamine ei ole suunatud tagajärgede likvideerimisele, vaid tegemist on ennetava meetmega. Ennetava meetme rakendamisel ei ole oluline, et kaitstava õigushüve kahjustus kindlasti saabuks, vaid juhul kui õigushüve kahjustamine on tõenäoline, peab vangla rakendama ennetavaid meetmeid. Vanglateenistus ei saa aktsepteerida kinnipeetava poolseid ründeid teiste isikute vastu, vaid peab isikute elu ja tervise kaitseks tarvitusele võtma ennetavad meetmed.

Täiendav julgeolekumeede on ennetav meede, mida kohaldatakse tulevikku suunatud prognoosi alusel. Prognoosi koostamiseks loome seose kinnipeetava faktilise käitumise ja meie menetluse aluseks oleva õigusliku aluse (siin: ohtlikkus vangla ja teiste isikute julgeolekule) vahel ning prognoosime eelnevast lähtuvalt kinnipeetava käitumist tulevikus. Prognoosi lisame, kui tõenäoline on menetleja arvates, et kinnipeetav Kase paneb toime uue rikkumise, miks ja kuidas peab vangla reageerima, et uut rikkumist ennetada, samuti lisame lakoonilise põhjenduse, miks vangla ei saa rikkumisele reageerimata jätta.

Kalmer Kase käitumine tõendab, et tegemist on äärmiselt agressiivse ja vägivaldse kinnipeetavaga, kes on teistele kinnipeetavatele ohtlik. Oma viimase tegevusega näitas kinnipeetav Kase, et tema puhul on suur tõenäosus, et ta kasutab kaaskinnipeetavate suhtes füüsilist vägivalda ka tulevikus. Antud informatsioonist tulenevalt peab vangla reageerima ja välistama ohu kinnipeetavate elule ja tervisele ning tagama vanglasisesse julgeoleku, mis tingib vajaduse kohaldada kinnipeetava suhtes täiendavaid julgeolekuabinõusid. Teatavaks saanud informatsiooni põhjal ei saa vanglateenistus jätta reageerimata ning lasta Kalmer Kasel viibida edasi lahtises osakonnas, kus kinnipeetaval on kinnise osakonnaga võrreldes palju suurem võimalus panna toime raskeid õigusrikkumisi kaaskinnipeetavate suhtes.

NB! Lisaks kaalume Kalmer Kase suhtes täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamise proportsionaalsust ning otstarbekust, hinnates võrdlevalt kinnipeetav Kase erahuvi ning teiste vanglas viibivate isikute ja vangla julgeolekut kui avalikku huvi.

Samas on vanglateenistus seisukohal, et **proportsionaalsem on** julgeoleku tagamiseks eraldada teistest kinnipeetavatest isik, kes võib kasutada kaaskinnipeetavate suhtes füüsilist vägivalda, kui lukustada kõik avatud osakonna kinnipeetavad. **Teiste isikute ja vangla julgeolek kaalub üles Kalmer Kase õiguste piiramise.** Saavutamaks efektiivsemat järelevalvet ning minimaliseerimaks kinnipeetav Kase kokkupuuted teiste kaaskinnipeetavatega, **on otstarbekas** paigutada kinnipeetav eraldatud lukustatud kambrisse.

V lõik sisaldab VALIKUDISKRETSIOONI ehk kaalutlusi selle kohta, milliseid VangS § 69 lõikes 2 nimetatud abinõusid me käesoleval juhul kohaldame. NB! Põhjendamme iga abinõu kasutamist eraldi!

Tulenevalt eeltoodust ja VangS § 69 lõikest 2 tuleb kinnipeetava suhtes rakendada vanglasisese liikumis- ja suhtlemisvabaduse piiramist, kehakultuuriga tegelemise keelamist ja eraldatud lukustatud kambrisse paigutamist. Kinnipeetava vanglasisese liikumis- ja suhtlemisvabaduse piiramist tuleb kohaldada, et välistada kokkupuuted teiste isikutega, kelle elu ja tervist kinnipeetav võib ohustada. Kehakultuuriga tegelemise keelamine seisneb spordivahendite, spordisaali ja spordiväljakute kasutamise keelamises, kuna seal ja sinna saatmisel ei ole tagatud kinnipeetava vanglasisese liikumis- ja suhtlemisvabaduse piiramine ning mille vajaduse tingib ka lukustatud kambri eripära. Kinnipeetav tuleb paigutada eraldatud lukustatud kambrisse, et teostada tõhusamat järelevalvet kinnipeetava üle ning vältida kokkupuuteid teiste kinnipeetavatega, kelle suhtes võib kinnipeetav Kalmer Kase kasutada füüsilist vägivalda.

VI lõik sisaldab selgitust, kuidas täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamine kinnipeetava suhtes lõpetatakse ehk kuidas toimub kohaldamise aluseks saanud asjaolude äralangemise tuvastamine ja kuidas vangla hindab edasist abinõude kohaldamise vajalikkust.

VangS § 69 lõige 3 sätestab, et VangS § 69 lõikes 1 nimetatud asjaolude äralangemisel täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamine lõpetatakse. Täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamine ei ole seotud kindla ajaga, vaid neid kohaldatakse kuni vajaduse äralangemiseni. Asjaolud on ära langenud siis, kui vangla on veendunud, et kinnipeetav suudab ilma täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamiseta käituda selliselt, et ta ei seaks ohtu vanglas viibivate isikute elu ja tervist. Täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamise põhjendatust hinnatakse vähemalt igal nädalal.

VII lõik sisaldab haldusakti resolutiivosa koos õigete õiguslike alustega – need kontrollime alati üle! Resolutsioon peab olema võimalikult selge ja täpne. Ära unusta allkirjastaja pädevusnormi vangla sisekorraeeskirjast!

Lähtudes eeltoodust ning justiitsministri 30.11.2000 määruse nr 72 „Vangla sisekorraeeskiri“ § 1² lõike 1 ning vangistusseaduse § 69 lõigete 1, 2 ja 3 alusel kohaldan alates 11.02.2022 kuni asjaolude äralangemiseni kinnipeetav Kalmer Kase suhtes täiendavate julgeolekuabinõudena

- 1) kinnipeetava vanglasisese liikumis- ja suhtlemisvabaduse piiramist (VangS § 69 lõige 2 punkt 1),
- 2) kehakultuuriga tegelemise keelamist (VangS § 69 lõige 2 punkt 3),
- 3) eraldatud lukustatud kambrisse paigutamist (VangS § 69 lõige 2 punkt 4).

VIII Vaidlustamisviide

Isik, kes leiab, et haldusaktiga on rikutud tema õigusi või piiratud tema vabadusi, võib arvates haldusaktiga tutvumisest 30 päeva jooksul esitada vaide Tallinna Vangla direktorile haldusmenetluse seaduses sätestatud tingimustel ja korras. Kui vaie jääb rahuldamata, tähtaegselt lahendamata või see tagastatakse, on võimalik esitada kaebus halduskohtule halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud tähtaegadel ja korras.

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Haava
Üksuse X juht

Valdur Tee, tel 1234 567
valdur.tee@just.ee

II: Osakonna lukustamine

Alljärgnevalt on toodud üks võimalus osakonna lukustamise kohaldamise juhtumi lahendamiseks.

Asjaolude kirjeldus

S10 osakonnas viibiv kinnipeetav teatas 12.01.2022 teabe- ja uurimisosakonnale, et teised kinnipeetavad peksid teda. Meditsiinilisel läbivaatusel tuvastati kinnipeetaval kehavigastused.

Kuna vanglateenistusel oli alust arvata, et kinnipeetavate vahel on toimunud füüsiline konflikt, mis on vangla julgeolekut ohustav sündmus, otsustati lukustada S10 osakonna kambri võimaliku õigusrikkumise ärahoidmiseks ja vangla üldise julgeoleku tagamiseks kuni kõigi konflikti asjaolude väljaselgitamiseni.

Kuna kehavigastused avastati kinnipeetaval lõuna paiku, ei jõutud kirjalikku korraldust osakonna lukustamise kohta samal päeval vormistada. Järgmisel päeval, 13.01.2022 anti välja Tallinna Vangla kirjalik korraldus nr 10, millega suleti S10 osakonnas kambrite ukсед tagasiulatuvalt alates 12.01.2022. a kuni asjaolude väljaselgitamiseni. Osakond avati taas 17.01.2022. a.

Menetluse alustamisest teavitamine

Eelnevalt oli mainitud, et menetlusosalist tuleb teavitada menetluse alustamisest võimalikult kiiresti pärast menetluse algust. HMS kohaselt ei ole õigus olla informeeritud menetluse alustamisest siiski piiramatult. HMS küll ei loetle otsesõnu teavitamiskohustusest tehtud erandeid, kuid need on võimalik tuletada isiku ärakuulamise kohustuse suhtes tehtud eranditest (HMS § 40 lõige 3), milleks on viivitusega kaasnev oht (HMS § 40 lõige 3 punkt 1); juhtumid, mil esitatud andmetest ei kalduta kõrvale (HMS § 40 lõige 3 punkt 2); menetlused, kus asja ei otsustata menetlusosalise kahjuks (HMS § 40 lõige 3 punkt 3); haldusakti või toimingute eesmärgi kahjustamise oht (HMS § 40 lõige 3 punkt 4); juhtumid, mil menetlusosaline pole teada (HMS § 40 lõige 3 punkt 5); juhtumid, mil toiming puudutab määratlemata hulka isikuid, kelle kindlakstegemine pole mõistliku aja jooksul võimalik (HMS § 40 lõige 3 punkt 5); üldkorralduse andmine ja üle 50 ulatuv menetlusosaliste arv (HMS § 40 lõige 3 punkt 6); muud seaduses sätestatud juhud (HMS § 40 lõige 3 punkt 7).³⁴

Osakonna lukustamise korral võib erandi tegemise alusena kõne alla tulla viivitusega kaasnev oht. Isikute teavitamine ja menetlusse kaasamine võtavad aega. Vangla teabe- ja uurimisosakonnal on teave, mille kohaselt ühte kinnipeetavat on peetud, lisaks on tal meditsiinilisel läbivaatusel avastatud kehavigastusi. Ei ole põhjust kahelda, et teave peksmise kohta vastab tõele. Seega, kui vangla viivitaks omapoolsete toimingute sooritamise, siis seaks ta ohtu kannatada saanud kinnipeetava elu ja tervise ning lisaks ka vangla üldise julgeoleku.

Kinnipeetava liikumis- ja suhtlemisvabaduse piiramine

VangS § 8 reguleerib vangistuse kinnise täideviimise üldisi režiiminõudeid. VangS § 8 lõike 1 kohaselt on kinnipeetaval lubatud liikuda kinnise vangla territooriumil vangla sisekorraeeskirjas ja kodukorras sätestatud kohtades ning ajal. Öörahu algusest kuni äratuseni ning muul vangla sisekorraeeskirjas ja kodukorras sätestatud ajal eraldatakse kinnipeetavatele neile ettenähtud kambritesse, mis lukustatakse. Kinnipeetavale

34 A. Aedmaa, *op. cit.*, lk 149–152.

antud voli liikuda päevaajal vangla territooriumil kindlates osades on vaadeldav kinnipeetava subjektiivse õigusena, millele vastab vangla juhtkonna kohustus seda võimaldada.³⁵

VangS § 8 lõike 2 kohaselt võib vanglateenistus põhjendatud vajaduse korral kambreid või osakondi lukustada või kinnipeetavaid ajutiselt teistesse ruumidesse paigutada vangla sisekorraeskirjas või kodukorras ettenähtud ajast erinevalt, kui see on vajalik **vangla julgeoleku tagamiseks või kinnipeetava õigusvastase käitumise ärahoidmiseks**. VangS § 8 lõikes 2 sätestatud meetme näol on tegemist täiendava julgeolekuabinõu alaliigiga VangS § 69 lõige 2 punkti 1 mõttes, mis on erinevalt VangS § 69 lõige 2 punktis 1 sätestatud meetmetest ette nähtud kasutamiseks abstraktse hulga kinnipeetavate liikumis- ja suhtlemisvabaduse piiramiseks. Eltoodust tulenevalt on VangS § 8 lõikes 2 sätestatud üldise liikumis- ja suhtlemisvabaduse piirangu näol tegemist kinnipeetavate subjektiivsete õiguste oluliselt intensiivsema riivega kui VangS-i § 69 lõige 2 punktis 1 sätestatud täiendava julgeolekuabinõu puhul, kuivõrd selle sätte kohaldamisega võidakse piirata ka nende kinnipeetavate liikumisõigust, kellest konkreetsel juhul ohtu vangla julgeolekule ei tulene.³⁶

Kuivõrd VangS § 8 lõikes 2 sätestatud üldise liikumis- ja suhtlemisvabaduse piirangu näol on tegemist täiendava julgeolekuabinõuga VangS §-i 69 mõttes, siis tulenevad vanglateenistuse kaalutusõiguse piirid selle meetme kohaldamise põhjendatud vajaduse hindamisel VangS § 66 lõikest 1. Viimane nõuab kinnipeetavate järelevalve korraldamist viisil, mis tagab vangistusseaduse ja vangla sisekorraeskirja täitmise ning vangla üldise julgeoleku. Arvestades VangS § 8 lõikes 2 sätestatud liikumis- ja suhtlemisvabaduse piirangu suunatust abstraktsele hulgale kinnipeetavatele, peavad selle meetme rakendamist õigustama vahetud ja olulised põhjused ning meetme kohaldamine peab toimuma **kooskõlas proportsionaalsuse põhimõttega, s.o olema taotletud eesmärgi saavutamiseks sobiv, vajalik ja mõõdukas**. Seejuures tuleb VangS § 8 lõikes 2 toodud liikumis- ja suhtlemisvabaduse piiramise aluseid – vangla julgeoleku tagamine või kinnipeetava õigusvastase käitumise vältimine – tõlgendada kooskõlas VangS § 69 lõikes 1 ettenähtud täiendavate julgeolekuabinõude üldiste kohaldamisalustega. Eelkõige tähendab see, et VangS § 8 lõikes 2 sätestatud vangla julgeolekut kahjustavate tegevustena tuleb vaadelda VangS § 69 lõikes 1 loetletud tegevusi ning meetme kohaldamisega ärahoitavad õigusrikkumised peavad oma olemuselt olema rasked.³⁷

VangS § 8 lõige 2 võimaldab kinnipeetavate suhtlemis- ja liikumisvabadust piirata vangla julgeoleku tagamiseks või kinnipeetavate õigusvastase käitumise vältimiseks. Eltoodust nähtub, et tegemist on **ennetava meetmega**.

Arvestades näidisjuhtumi kirjelduse kohaselt kinnipeetaval avastatud vigastusi ning tema teabe- ja uurimisosakonnale antud selgitusi, oli vanglateenistusel põhjust arvata, et kehavigastused olid tekitanud teised kinnipeetavad. Vanglal on kohustus

35 P. Pikamäe. VangS § 8/4 – L. Madise jt (toim), *op. cit.*

36 P. Pikamäe. VangS § 8/5.1 – L. Madise jt (toim), *op. cit.*

37 P. Pikamäe. VangS § 8/5.2 – L. Madise jt (toim), *op. cit.*

välja selgitada vigastuste tekkimise täpsed asjaolud, et ära hoida edaspidiseid konflikte ning kaitsta kõikide osakonnas viibivate kinnipeetavate elu ja tervist. Samuti peab vangla tagama, et kehavigastuste tekitajad ei mõjutaks teisi kinnipeetavaid, ning selleks välja selgitama kõik kirjeldatud juhtumiga seotud isikud. Isegi juhul, kui tegemist on üksnes kahe kinnipeetava omavahelise konfliktiga, võib ühele kinnipeetavale kehavigastuste tekitamine kaasa tuua uue konflikti (näiteks kannatanu soov kätte maksta, mida ei pruugi täita üksnes kannatanu ise, või näiteks kehavigastuste tekitaja surve teistele kinnipeetavatele, et intsidendi asjaolusid ei avaldataks). Kui konflikti on kaasatud mitu kinnipeetavat, suureneb uute kehavigastuste tekitamise võimalus veelgi. Vangla ei saa jääda ootama uut õigushüve kahjustust, vaid peab rakendama adekvaatseid ennetavaid meetmeid ka juhul, kui õigushüve kahjustamine on tõenäoline.

Haldusakti andmise pädevus

VangS § 8 lõige 2 ei sätesta, kes vanglateenistujatest on pädev otsustama üldise liikumis- ja suhtlemisvabaduse piiramist, rääkides abstraktselt vanglast. Vangla sisekorraeeskirja § 1² lõige 1 annab pädevuse teha otsus VangS § 8 lõike 2 alusel **üksuse juhile**. VangS § 66 lõike 2 kohaselt vastutab vangla sisekorraeeskirjade täitmise ja üldise julgeoleku eest vanglas see vanglateenistuse ametnik, kes on VangS § 69 lõike 4 esimese lause järgi pädev kohaldama ka täiendavaid julgeolekuabinõusid. Viimati viidatud sätte teise lause kohaselt kohaldab **edasilükkamatul juhul** täiendavaid julgeolekuabinõusid **kõrgem kohalviibiv vanglateenistuse ametnik**. Kuivõrd VangS § 8 lõikes 2 ette nähtud üldise liikumis- ja suhtlemisvabaduse piirangu näol on tegemist VangS § 69 lõike 2 punktis 1 nimetatud täiendava julgeolekuabinõu alaliigiga, siis tuleb asuda seisukohale, et ka selle kohaldamist saab üldjuhul otsustada konkreetse juhtumi ajal kohalviibiv kõrgem vanglateenistuse ametnik.³⁸

Haldusakti kirjaliku vormi nõue

Kuigi haldusmenetluse läbiv põhimõte on vormivabaduse printsiip (vt HMS § 5), on haldusaktide vormistamisel seda oluliselt piiratud – haldusaktid vormistatakse enamasti kirjalikult.³⁹

HMS § 55 lõike 1 esimese lause kohaselt antakse haldusakt kirjalikus vormis, kui seaduse või määrusega ei ole sätestatud teisiti. Liikumis- ja suhtlemisvabaduse piiramine tuleb VangS § 8 lõike 2 teise lause järgi vormistada kirjalikult. Tegemist on **kaalutusotsuse kirjaliku põhendamise nõudega** HMS § 56 mõttes. Kirjaliku nõude kehtestamine on vajalik isikute õiguste kaitseks ning võimalike vaidluste vältimiseks. Isikul, kellele haldusakt on suunatud, peab olema võimalus mõista, millised on tema haldusaktist tulenevad õigused ja kohustused.⁴⁰

38 P. Pikamäe. VangS § 8/5.3 – L. Madise jt (toim), *op. cit.*

39 A. Aedmaa, *op. cit.*, lk 294.

40 A. Aedmaa, *op. cit.*, lk 294–295.

Käesoleva juhtumi puhul vormistati kirjalik korraldus osakonna lukustamise kohta järgmisel päeval (13.01.2022), pannes selle kehtima tagasiulatuvalt alates osakonna tegelikust lukustamisest (12.01.2022). Kirjaliku korralduse vormistamine järgmisel päeval ei muuda osakonna lukustamist õigusvastaseks. Asjaolu, et kambrite lukustamise hetkel ei olnud olemas haldusakti kirjalikus vormis, ei tähenda, et sellekohast otsustust ei oleks vastu võetud. **Haldusakt anti suuliselt ning vormistati hiljem kirjalikult** vastavalt VangS § 8 lõikes 2 kehtestatud nõudele.

Haldusakti andmine muus vormis on erandina võimalik, kui selleks esineb edasilükkamatu vajadus (vt HMS § 55 lõige 2 teine lause).⁴¹

Edasilükkamatult antavate korraldustena, mille puhul on lubatud kõrvale kalduda kirjaliku vormistamise nõudest, on käsitatavad kõik haldusaktid, mis tuleb anda viivituseeta, et vältida ohtu inimese elule, tervisele, varale või muule olulisele õigushüvele. Eelkõige kuuluvad siia alla järelevalveametnike suulised ettekirjutused, kui kirjaliku vormistamisega kaasnev viivitus võib põhjustada korvamatu kahju tekkimise.⁴² Käesoleva näidisjuhtumi puhul ei saanud vangla, arvestades osakonnas toimunud intsidendi tõsidust, jääda ootama kirjaliku korralduse vormistamist, vaid lukustas osakonna julgeoleku tagamiseks viivitamatult.

Haldusakti resolutsioon

Haldusakti tähtsaim osa on **resolutsioon** ehk see osa haldusaktist, kus sõnastatakse **isiku õiguste, kohustuste ja vastutuse** tekkimine, muutmine või lõppemine. HMS § 55 lõike 1 kohaselt peab haldusakt olema selge ja üheselt mõistetav. Isikule peab olema üheselt arusaadav, mida riik tema suhtes on otsustanud ning millised õigused ja kohustused sellest temale tulenevad. Selguse põhimõtte tõttu tuleb resolutiivosas võimalikult täpselt järgida haldusakti aluseks oleva normi terminoloogiat, et ei tekiks kahtlust ega tõlgendamisvajadust selles, kas haldusorgan on ikka teinud vastavas alusnormis silmas peetud otsustuse.⁴³

Haldusakti motiveerimine

Riigikohtu halduskolleegium on korduvalt väljendanud seisukohta, et haldusakti **motiveerimine on vajalik** selleks, et isik, kellele haldusakt on adresseeritud, mõistaks, miks ja millisel õiguslikul alusel on haldusakt antud. Haldusakti motiveerimine on abinõu, et isik, kellele on haldusakt adresseeritud, saaks aru, kas tema õigusi on kitsendatud seaduslikult, ja vajadusel oma õigusi kaitsta.

Samuti võimaldab haldusakti motiveerimine akti seaduslikkust kontrollival asutusel, sealhulgas kohtul, otsustada, kas haldusakt on seaduslik, sundides samas haldusorganit oma kaalutusotsust põhjalikumalt läbi mõtlema. Seega tagab haldusakti motiveerimine selle kontrollitavuse. **Motiveerimata haldusakt on õigusvastane**

41 A. Aedmaa, *op. cit.*, lk 294.

42 A. Aedmaa, *op. cit.*, lk 295.

43 A. Aedmaa, *op. cit.*, lk 296.

KORRALDUS

13.01.2022 nr 10

S10 osakonna kambrite lukustamine

Vangistusseaduse § 8 lg 2, justiitsministri 30.11.2000. a määruse nr 72 „Vangla sisekorraeeskiri“ § 1² lg 1 alusel seoses S10 osakonna kinnipeetaval avastatud kehavigastustega ja asjaoluga, et nimetatud osakonnas võis aset leida kinnipeetavate omavaheline arveteklaarimine, samuti vajaduse tõttu selgitada välja juhtumi asjaolud, tagada kinnipeetavate, teiste vanglas viibivate isikute ja vangla julgeolek ning vältida võimalikke õigusrikkumisi, otsustan:

lukustada S10 osakonna kõik kambrid tagasiulatuvalt alates 12.01.2022. a kuni asjaolude väljaselgitamiseni;

jätkata saatmisi väljaspool S10 osakonda toimuvatesse taasühiskonnastavatesse tegevustesse ja kooli/töole;

IV üksuse valvekoosseisul korraldada 13.01.2022 käesoleva korralduse suuline tutvustamine kõikidele S10 osakonna kinnipeetavatele.

Isik, kes leiab, et haldusaktiga on rikutud tema õigusi või piiratud tema vabadusi, võib arvates sellega tutvumisest esitada Tallinna Vangla direktorile 30 päeva jooksul vaide haldusmenetluse seaduses sätestatud tingimustel ja korras. Juhul, kui vaie jääb rahuldamata, tähtaegselt lahendamata või see tagastatakse, on võimalik esitada kaebus halduskohtule halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud tähtaegadel ja korras.

Ülle Haava
Üksuse juht

juba seepärast, et pole võimalik kontrollida, miks ja millisel õiguslikul alusel on haldusakt antud.⁴⁴

Näidisjuhtumis toodud osakonna lukustamise korralduse näol on tegemist ulatusliku kaalutusotsusega, mis tehakse osakonnas uute rikkumiste ärahoidmiseks. Osakonna lukustamise haldusakt antakse **kooskõlas proportsionaalsuse põhimõttega ehk korraldus peab olema** uute rikkumiste ärahoidmise eesmärgi täitmiseks **sobiv, vajalik ja mõõdukas**. Osakonna kambrite lukustamine tagab kinnipeetavate elu ja tervise kaitse, kuna piirab nende omavahelist kokkupuudet ning minimaliseerib võimalust, et konflikte lahendataks vägivaldselt. Seega on valitud abinõu – osakonna lukustamine – uute rikkumiste ärahoidmiseks **sobiv**. Kuna vanglal on piiratud teave ja toimunud intsidendi täpsed asjaolud ei ole teada, siis on kambrite lukustamine ainuke võimalus tagada vangla julgeolek. Üksnes kannatanu ümberpaigutamine teise osakonda ei saavuta eesmärki, sest puudub teave, millised isikud võisid olla intsidendiga seotud, mistõttu võivad konfliktid jätkuda. Seega on osakonna lukustamine hetkel **vajalik**, kuna uusi rikkumisi ennetavat eesmärki ei saa tagada mõne muu, vähem koormava meetmega, mis oleks sama tõhus kui osakonna lukustamine. Vangla julgeoleku tagamine, sealhulgas ka kinnipeetavate endi elu ja tervise kaitse, kaalub üles kambrite lukustamisega kaasnevad piirangud, seega on valitud abinõu **mõõdukas**.

Haldusakti teatavakstegemine

Eespool oli juttu, et haldusakt tuleb menetlusosalistele ja puudutatud isikutele teatavaks teha. HMS § 25 lõike 3 kohaselt võib haldusakti teatavaks teha kas kättetoimetamise teel või vabas vormis. Vanglate praktika kohaselt teavitab vanemvalvur suuliselt kinnipeetavaid osakonna lukustamisest ning selle meetme rakendamise põhjustest. Kirjalik haldusakt vormistatakse esimesel võimalusel. Kinnipeetaval on õigus küsida kirjalikult motiveeritud korraldust, et vajadusel kaebeõigust teostada.

Ülaltoodud andmete pinnalt on koostatud üks võimalikest haldusaktidest osakonna lukustamise kohta.

HALDUSMENETLUS KINNIFEETAVA INITSIAIIVIL

HMS § 14 lõike 1 esimese lause kohaselt võib inimene haldusmenetluse **algatamiseks või haldusmenetluse käigus** esitada haldusorganile vabas vormis avalduse (taotlus). Sättest nähtub, et lisaks taotlusele võib kasutada ka mõistet avaldus. Avaldus on isiku igasugune tahteavaldus, nt nõusoleku andmine. Taotlus on aga isiku tahteavaldus, mis on suunatud sellele, et haldusorgan midagi teeks: sooritaks toimingut või annaks haldusakti.⁴⁵ Järgnevalt kasutatakse üksnes mõistet „taotlus“.

HMS § 14 lõike 1 teise lause kohaselt võib seadusega või selle alusel taotlusele ette näha kohustusliku vormi. VangS § 11 lõikest 4 tulenevalt tuleb kinnipeetaval kõik

44 RKKKo 3-3-1-14-00, p 5, RKKKo 3-3-1-66-03 p 18.

45 A. Aedmaa, *op. cit.*, lk 127.

taotlused haldusmenetluse algatamiseks või haldusmenetluse käigus esitada kirjalikult, kui justiitsminister ei ole määrusega lubanud ka suulise taotluse esitamist. Seega on VangS § 1¹ lõige 4 erisäte HMS § 14 lõike 1 suhtes ja paneb kinnipeetavale kohustuse esitada vanglale kirjalikke taotlusi.

Eeltoodust nähtub, et kinnipeetavate taotlused peavad olema kirjalikus vormis. Vanglate kodukordade kohaselt võib kinnipeetav pöörduda olmeküsimuses suuliselt üksuse juhi määratud ametniku poole (tavaliselt inspektor-kontaktisik), kes selgitab välja probleemi olemuse ja vajadusel edastab probleemi elektrooniliselt muule struktuuriüksusele (meditsiini-, kriminaalhooldus-, teabe- ja uurimis-, järelevalve- või finants- ja majandusosakonnale). Kui olukord seda nõuab, laseb ametnik kinnipeetaval kirjutada ja võtab temalt vastu kirjaliku pöördumise.

Vormivaba suhtlemine muudab menetluse paindlikumaks ja kiiremaks, kuid sellega kaasnevad konfliktsituatsioonid ka teatud ohud – kuna vormivabast suhtlusest ei pruugi n-ö märki maha jääda, on soovitatav suhtlemisvormi valides mõelda ka selle peale, kuidas hiljem võiks toimunud suhtlust tõendada. Seega tuleb suhtlemisvormi valides arvestada võimalikke erimeelsusi menetlusosalisega – olukorras, kus haldusorgani ning menetlusosalise erimeelsused on tõenäolised, tuleks kasutada formaalsemaid suhtlemisvorme.⁴⁶ Vangla eripärast tingituna on vanglateenistuse ja kinnipeetavate erimeelsused sagedased, seega on taotluse kirjaliku vormi kasutamise nõue põhjendatud.

Kinnipeetavad, vahistatud, aga ka teised isikud võivad vanglateenistusele esitada väga erinevaid pöördumisi (taotlused, teabenõuded, märgukirjad, selgitustaotlused).

Sageli on ühes dokumendis koos esitatud mitu erinevat liiki pöördumist. Pöördumiste menetlemise kord ja lahendi sisu sõltuvad sellest, mida isik tegelikult tahab. Samuti on oluline mitte lasta end eksitada pöördumise pealkirjast, selle mitmemõttelisest sõnastusest ega põgusast esmamuljest. Järgnevalt mõned **näited märgukirja eristamisest selgitustaotlusena.**

Näide I. Kinnipeetava pöördumine: „*Soovin teada, mis vanglaametnikel viga on, et nad kogu aeg mingeid mõttetuid korraldusi annavad? Ma tean ise ka, kes ma olen ning kõik samas üksuses töötavad ametnikud teavad mind nagunii juba 8 aastat nimepidi. Seega mul pole vaja nimesilti kogu aeg kanda!*”

Kuidas vastata? Võiks ju esmapilgul arvata, et kinnipeetav soovib saada selgitusi vangla kodukorrast tuleneva nimesildi kandmise kohustuse kohta. Siiski ei ole selle pöördumise käsitlemine selgitustaotlusena ei õiguspärase ega ka otstarbekas. Sellisele selgitustaotlusele vastamisel peaks piirduma kinnipeetavale tema kohustuse (kanda väljaspool kambrit ja loenduse ajal vangla väljastatud nimesilti) selgitamisega, tuginedes asjakohasele kodukorra punktile. Ilmselgelt on kinnipeetav, kes on vanglas veetnud kaheksa aastat, teadlik enda kodukorrast tulenevast igapäevasest

46 A. Aedmaa, *op. cit.*, lk 79.

kohustusest nimesilti kanda. Eelnevast pöördumisest saab hoopis välja lugeda seda, et tahetakse juhtida vangla tähelepanu vajadusele muuta nimesildi kandmise regulatsiooni ja seetõttu tuleb kõne alla pöördumise lahendamine märgukirjana.

Näide II. Kinnipeetava pöördumine: „Ja üldse, mulle ei mahu pähe, millest sihuke mürgel järsku lahti läks? Olen kolmandat kuud üksinda kambris ja läbiotsimine käib siin korrapäraselt kord-kaks kuus ning enne pole mul siin miskit keelatud leitud. Kas olete kodukorra vahepeal ümber kirjutanud või on valvuritele iga keelatud asja leidmise eest väike lisapapp määratud? Igatahes kontrollige, mis värk nende läbiotsimistega on.“

Kuidas vastata? Ka selle pöördumise puhul ei ole otstarbekas hakata lahendama selgitustustaotlust, asudes välja tooma kodukorra viimaste aastate muudatusi ega valvuritele lisatasu maksmise korda, vaid lähtuda vastamisel pöördumise viimasest lausest, kus kinnipeetav juhib vangla tähelepanu vajadusele kontrollida läbiotsimiste korra järgimist, mis võimaldab käsitada pöördumist märgukirjana.

Näide III. Kinnipeetava pöördumine: „Olen loobunud 2 aastat tagasi lihatoidust ning siin üritas kontakt Maili Maasikas mulle selgeks teha, et taimetoidu menüü ei ole mulle ette nähtud. Samas on see ju menüüs olemas – see eraldi taimetoiduliste menüü. Seega on ikka ette nähtud teatud kinnipeetavatele taimne toit. Tunnen, et mind on kuulda võtmata jäetud ning mulle on üritatud valetada. Selline inspektor-kontakti üleolev käitumine pani mind ennast väga ebatäiskasvanulikult tundma ning alandas mind. Soovin teilt kirjalikku vastust ja seletust miks on vanglatöötajal autoriteeti seda kõike toime panna ning kas inimväärikust ja õiglast kohtlemist ei ole enam kinnipeetavatel?“

Kuidas vastata? Enesestmõistetavalt ei ole selle pöördumise puhul vajalik asuda jagama selgitusi inspektor-kontaktisiku pädevuse teemal ega kinnitusi, et õigus olla õiglaselt ja inimväärikalt koheldud ei kao kinnipeetaval ka vangistuses olles, ehk koostama vastust selgitustustaotlusele. Tuleks aru saada, et pöördumise lõpus toodud küsimused on pigem retoorilised ja peegeldavad esitaja emotsioone ega eelda seetõttu selgitustustaotluse vastust. Pöördumise näol on tegemist tüüpilise märgukirjaga, kus juhitakse vangla tähelepanu ühe ametniku tegevusele, mida tuleks märgukirjale vastamise raames kontrollida.

Näide IV. Kinnipeetava pöördumine: „Pöördun teie poole küsimusega nende raadiote suhtes, mis kambrites seina peal on. Et miks ei ole mõeldud siin ka nooremate kinnipeetavate peale? Miks on ainult vanurite raadiojaamad ja mingi poliitika möla? Võiks tulla ka noorematele vastu ja panna kasvõi üks raadio jaam näiteks SKYPLUS, MYHITS endine raadio UUNO, POWER HIT RADIO, HITT FM RAADIO jaamade valikuid ju on. Kambris olles oled justkui kuskil vanade kodus.“

Kuidas vastata? Sellel juhul ei tasu lasta end eksitada pöördumise alguses küsimuste vormis esitatud probleemide kirjeldusest: kinnipeetava tegelik soov ei ole ju saada selgitusi raadiojaamade valiku ealiste kriteeriumite kohta (et miks ainult vanemaealistele mõeldud jaamad), vaid juhtida tähelepanu probleemile, et raadiojaamade valik on liiga väike ja et seda tuleks suurendada, tuues välja ka mõned näited jaamadest, mida võiks lisada. Seega on taas tegemist märgukirjaga.

Kokkuvõttes on pöördumiste liigitamisel oluline tajuda pöördumise tegelikkuse eesmärki ja näha paberilt nähtuvate „kirjaridade taha“. Enne pöördumise liigitamist selgitustaotluseks on vaja endalt küsida, kas seal toodud küsimused üldse eeldavad vastust ja kas neile on võimalik õiguspäraselt ja mõtestatult vastata, nagu selgitustaotlusele vastamine seda eeldab.

III: Kinnipeetava selgitustaotlus

Pöördumise on esitanud vang, kelle suhtes on rakendatud täiendavaid julgeolekuabinõusid. Kinnipeetava tausta, toimunud intsidendi ja rakendatud täiendavate julgeolekuabinõude kohta vaata lisaks üht võimalikku juhtumit I (Kalmer Kase).

Kinnipeetava selgitustaotlus

Kinnipeetava taotlus

Ees- ja perekonnanimi, isanimi:

Kalmer Kase

Sünniaeg või isikukood:

3xxxxxxxxx

Kambri number:

122

Taotlus

Palun selgitada mulle alljärgnevat:

- 1) miks mulle ei võimaldata tegeleda kehakultuuriga, kuigi osakonnas on trenaažöör olemas?*
- 2) miks mulle ei võimaldata käia huviringides (nt muusikaringis, kunstiringis) võrdselt teiste kinnipeetavatega?*

Allkiri ja taotluse esitamise kuupäev:

K.Kase 25.02.2022

Põhiseadusest tulenev õigus pöördumiste esitamiseks

Eesti Vabariigi põhiseaduse (edaspidi põhiseadus) § 46 kohaselt on igaühel õigus pöörduda märgukirjade ja avaldustega riigiasutuste, kohalike omavalitsuste ja nende ametiisikute poole. Paragrahv on sõnastatud **igapähe õigusena**, mis tagab ka kinnipeetavatele õiguse esitada vanglale märgukirju ja avaldusi.

Põhiseaduse § 46 teise lause kohaselt sätestab vastamiskorra seadus. Põhiseaduse kommenteeritud väljaande kohaselt on sätte eesmärk mitte niivõrd anda igaühele võimalus taotlusi ja pöördumisi esitada, kui just tagada neile vastuste saamine, mis annab pöördumisele mõtte. Paragrahvi teises lauses sätestatud kohustus näha vastamise kord ette seadusega, kohustab kaudselt pöördumistele vastama, sest seadusega saab sätestada vastamise menetlusliku korra.⁴⁷ HMS § 58 piirab nõuet vastata seadusega sätestatud korras, kui vormi- või menetlusnormide rikkumine ei saanud vastuse sisu mõjutada.⁴⁸

Märgukirjade ja avalduste eristamine põhiseaduses ei ole oluline, tähtsaks muutub see eriseadustes, mis sätestavad eri liiki pöördumiste menetlemiskorrad. Näiteks HMS reguleerib, kuidas menetleda taotlusi, milleks tuleb põhiseaduse mõttes pidada pöördumisi, millega isik soovib tema õigusi ja huve puudutava haldusakti andmist või toimingut tegemist. Märgukirjadele vastamist reguleerib märgukirjale ja selgitustaotlusele vastamise ning kollektiivse pöördumise esitamise seadus (edaspidi MSVS), kus käsitletakse lisaks ka vastamist spetsiifilistele avaldustele – selgitustaotlustele. Teabenõuetele vastamise regulatsioon on sätestatud avaliku teabe seaduses (edaspidi AvTS).

Pöördumise liigi määratlemine

Pelgalt isiku pöördumise pealkirja järgi ei ole võimalik alati aru saada, millise pöördumise liigi alla kehtivas õiguses tuleb pöördumine liigitada. Teenistusülesandeid täites puutub vanglateenistuse ametnik kõige sagedamini kokku **märgukirjade, selgitustaotluste, teabenõuete, taotluste ja vaietega**. Lisaks võib ette tulla **süüteoeteid ja süüteoakaebusi**.

MSVS § 2 lõike 1 kohaselt on **märgukiri** isiku pöördumine, millega 1) isik teeb adressaadile ettepanekuid asutuse või organi töö korraldamiseks või valdkonna arengu kujundamiseks, 2) annab adressaadile avaliku elu ja riigivalitsemisega seotud teavet. Sama sätte lõike 2 kohaselt on **selgitustaotlus** isiku pöördumine, milles isik 1) taotleb adressaadilt teavet, mis eeldab adressaadi käsutuses oleva teabe analüüsi, sünteesi või lisateabe kogumist, 2) taotleb riigi- ja kohaliku omavalitsuse üksuse väljatöötatud õigusaktide, nende eelnõude ja asutuse tegevuse aluseks olevate õigusaktide ning asutuse pädevuse ja õigusloome tegevuse kohta õiguslasel selgitust andmist.

Teabenõue on AvTS § 6 kohaselt teabenõudja poolt teabevaldajale esitatud taotlus teabe saamiseks. **Taotlus** on HMS § 14 lõike 1 kohaselt pöördumine, mis

47 PõhiS § 46/3 – Ü. Madise jt (toim), *op. cit.*

48 PõhiS § 46/3 – Ü. Madise jt (toim), *op. cit.*

esitatakse haldusmenetluse algatamiseks või selle käigus. **Vaie** on pöördumine, mida isik võib esitada, kui leiab, et haldusaktiga või haldusmenetluse käigus on rikutud tema õigusi või piiratud tema vabadusi. Vaidega kaitseb isik oma subjektiivseid õigusi ja vabadusi. Valet ja vaidemenetlust käsitletakse lähemalt käsiraamatu kolmandas peatükis.

Esitatud näidisjuhtumi kohaselt soovib kinnipeetav selgitusi, miks tal ei võimaldata tegeleda kehakultuuriga ja käia huviringides. Seega on tegemist kinnipeetava selgitustaotlusega.

Selgitustaotluse registreerimine

HMS §-st 15 tuleneb haldusorganile kohustus võtta vastu **kõik** talle esitatud taotlused. Tulenevalt MSVS § 1 lõikest 2 ja AvTS § 2 lõikest 3 laieneb see nõue ka märgukirjale, selgitustaotlusele ja teabenõudele. MSVS § 7 lõike 1 kohaselt riigi- või kohaliku omavalitsuse või muu avalik-õigusliku juriidilise isiku asutus või organ **registreerib** märgukirja, selgitustaotluse ja nende vastused ning märgukirja või selgitustaotluse saamise ja vastamise viisi **hiljemalt** märgukirja või selgitustaotluse saamisele või vastuse **esitamisele järgneval tööpäeval**.

Igas vanglas on kehtestatud selle vangla teabehalduse kord. Näiteks Tallinna Vangla direktori 08.04.2021 käskkirjaga nr 1-1/21/13 kehtestatud „Teabehalduse korra“ lisa 1 punkti 1.5. kohaselt registreeritakse kõik vangla kinnipeetavate esitatud pöördumised. Sama korra punkti 1.6.3. kohaselt kantakse kinnipeetava esitatud pöördumisele ka pöördumise liik (märgukiri, selgitustaotlus, teabenõue vm). Seega peab pöördumise liik olema kindlaks määratud juba enne dokumendi registreerimist.

Eelnevalt oleme leidnud, et kinnipeetav esitas selgitustaotluse. Näiteks Tallinna Vangla direktori 28.12.2011 käskkirjaga nr 232 kinnitatud „Tallinna Vangla dokumentide loetelu“ kohaselt registreeritakse kinnipeetavate ja vahistatute selgitustaotlused sarja nr 5-18. Seega peab Tallinna Vangla ametnik registreerima näidisjuhtumis toodud kinnipeetava selgitustaotluse dokumendihaldusprogrammis sarja nr 5-18.

Pöördumise lubatavus

Enne pöördumise sisulist lahendamist tuleb kontrollida pöördumise lubatavust ja vastavust vaadeldavale pöördumisele kehtestatud nõuetele. Kuna pöördumise lubatavus ja nõuetele vastavus sõltub konkreetse pöördumise liigist, siis pöördumise määratlemisel tuleb välja selgitada pöördumise esitaja tegelik tahe, mida ta oma pöördumisega soovib saavutada. Selgitades välja pöördumise liigi, kontrollib haldusorgani esindaja pädevust, pöördumise esitamiseks ettenähtud tähtaja järgimist ning muude oluliste vormi- ja sisunõuete järgimist.

MSVS § 3 kohaselt annab riigi- ja kohaliku omavalitsuse üksuse asutus tasuta selgitusi tema väljatöötatud õigusaktide, nende eelnõude ja asutuse tegevuse aluseks olevate õigusaktide ning asutuse pädevuse ja õigusloome tegevuse kohta. Seega peab vangla **selgitustaotlusele vastamisel esmalt kindlaks tegema, kas ta on pädev selgitusi andma** või tuleb selgitustaotlus MSVS § 5 lõike 3 kohaselt edastada vastamiseks mõnele muule, pädevale haldusorganile.

Näidisjuhtumi puhul on vangis suhtes rakendatud täiendavaid julgeolekuabinõusid ning kinnipeetav taotleb selgituste andmist, mis põhjusel ei võimaldata tal tegeleda kehakultuuriga ja käia huviringides. Süüdimõistev kohtuotsus, millega mõisteti isikule vanglakaristus, viiakse täide vanglas (kas kinnises või avavanglas). VangS § 6 lõike 1 kohaselt on vangistuse täideviimise eesmärk kinnipeetava suunamine õiguskoulekale käitumisele ja õiguskorra kaitsmine. Kinnipeetava suunamine õiguskoulekale käitumisele on vangistuse täideviimise põhieesmärk ning tähendab karistuse sellist täideviimist, mis peab andma vangistatule võime tulla sotsiaalselt vastutavana edaspidises elus toime ilma õiguskorda rikkumata. See tähendab karistatu resotsialiseerumist, tema taastõimumist ühiskonda vähemalt sel määral, et ta ei paneks enam toime uusi kuritegusid. Sellisel määratletud täideviimise eesmärk annab selgelt eelise võimaluste loomisel ning jätab tagaplaanile õigusriiklikult vastuvõetamatu parandamisesemärgi. Seega ei tähenda süüdimõistetu suunamine õiguskoulekale käitumisele tema parandamist või ümberkasvatamist ega ka tema sundimist enda muutmisele, vaid eelkõige tingimuste loomist ning vajaduse korral ka sundvahendite rakendamist.⁴⁹ Eeltoodud selgitustest tulenevalt on vangla pädev vastama näidisjuhtumis toodud kinnipeetava pöördumisele.

Taotluse esitamise tähtaegu õigusaktides enamasti ei sätestata ja isik võib oma pöördumised esitada siis, kui tal selleks vajadus tekib. Teatud juhtudel siiski võib seaduses või määruses olla kehtestatud tähtaeg taotluse esitamiseks. Tavaliselt sätestatakse taotluse esitamise tähtajad, kui taotluse alusel jagatakse mõnd piiratud ressursi.⁵⁰ Selgitustaotluse, märgukirja või teabenõude esitamiseks tähtaega ettenähtud ei ole, nimetatud pöördumisi võib isik esitada siis, kui tal selleks vajadus tekib.

MSVS-ga ei ole kindlaks määratud nõudeid, millele selgitustaotlus peaks vastama. VangS § 1¹ lõikest 4 tulenevalt peavad kõik kinnipeetavate pöördumised olema üldjuhul kirjalikus vormis. MSVS § 5 lõike 9 kohaselt **võib haldusorgan vastamisest loobuda, kui 1)** isikut ei ole võimalik kindlaks teha, 2) puuduvad isiku sideandmed, 3) isik on piiratud teovõimega ja talle on kohtu poolt määratud eestkostja ning märgukiri või selgitustaotlus on esitatud esindaja eelneva nõusolekuta, 4) isik on selgelt väljendanud seisukohta, et ta ei soovi märgukirjale vastust, 5) märgukiri või selgitustaotlus ei ole esitatud eesti keeles ja keeleseaduse § 12 kohaselt ei ole adressaat kohustatud sellele vastama, 6) märgukirja või selgitustaotluse sisu ei ole loetav või arusaadav, 7) selgitustaotlusele vastamine nõuab teabe suure mahu tõttu asutuse või organi töökorralduse muutmist, takistab talle pandud avalike ülesannete täitmist või nõuab põhjendamatu suuri kulutusi.

Eeltoodut arvestades peab kinnipeetava esitatud selgitustaotlus olema kirjalik, eesti keeles, loetav ja arusaadav ning selles peab olema tuvastatav pöördumise esitanud isik ehk pöördumine ei saa olla anonüümne. Näidiskaasuses kirjeldatud pöördumine vastab kõigile eeltoodud nõuetele, seega peab vangla selgitustaotluse sisuliselt ära menetlema ja koostama sellele vastuse.

49 J. Sootak. VangS § 6/2 – L. Madise jt (toim), *op. cit.*

50 A. Aedmaa, *op. cit.*, lk 117.

Pöördumise lahendamine

MSVS § 5 lõike 8 kohaselt vastatakse märgukirjale või selgitustaotlusele kirjalikult või muul kokkulepitud viisil. Selgitustaotlusele vastamisel antakse isikule taotluses soovitud teave või õiguslane selgitus või põhjendatakse selle andmisest keeldumist.

MSVS § 6 kohaselt **vastatakse märgukirjale ja selgitustaotlusele** viivitamata, kuid mitte hiljem kui **30 kalendripäeva jooksul** selle **registreerimisest**. Pöördumise esitanud isiku jaoks tähendab menetluse viibimine tema õiguste ja vabaduste piiramist. HMS § 5 lõige 2 täiendab menetlustähtaegade sätteid, kehtestades üldise menetluse kiire läbiviimise kohustuse. HMS § 5 lõige 4 selgitab, et menetlustoimingud viiakse läbi viivituseeta, kuid mitte hiljem kui seaduses või määrukses sätestatud tähtaja jooksul. Seega kehtib võimalikult kiire menetlemise nõue ka siis, kui seadus näeb menetluse läbiviimiseks ette maksimumtähtaja. Sellest tuleneb oluline järeldus: kui asutus ei vii menetlust läbi nii kiiresti kui võimalik, on tema viivitus õigusvastane ka siis, kui menetluse lõpptähtaeg on veel kaugel. Seega pole vahet, kas seadus või määrus sätestab menetlusele konkreetse tähtaja või mitte, menetlus tuleb viia alati läbi nii kiiresti kui võimalik.⁵¹ Ka riigikohus on nentunud, et õigus kiirele haldusmenetlusele on üks osa õigusest heale haldusele.⁵²

HMS § 33 lõige 1 sätestab, et tähtaegade arvutamisel haldusmenetluses kohaldatakse tsiviilkohtumenetluse seadustiku sätteid. Siiski on mõned tähtaegade arvutamise reeglid nimetatud otsesõnu ka HMS §-s 33. Näiteks algab tähtaeg järgmisel päeval pärast selle kalendripäeva või sündmuse saabumist, millega määrati kindlaks tähtaja algus. Päevadega määratud tähtaeg lõpeb tähtaja viimasel päeval (HMS § 33 lg 2). Kui menetlustähtaja lõpp ei lange tööpäevale, lõpeb tähtaeg esimesel tähtpäevale järgneval tööpäeval (HMS § 33 lg 3).

Käesoleva näidisjuhtumi puhul esitas kinnipeetav pöördumise 25.02.2022. a, mis on reede. Vastavalt HMS § 33 lõikele 2 hakatakse tähtaega lugema 26. veebruarist 2022. Määratud tähtaeg lõpeb 27.03.2015, mis on pühapäev. Kuna menetlustähtaja lõpp langeb puhkepäevale, siis lõpeb tähtaeg tegelikult 28.03.2022, mis on esmaspäev.

Näidiskaasuses välja toodud selgitustaotluses soovib kinnipeetav teada saada, miks tal ei võimaldata kehakultuuriga tegeleda, kuigi osakonnas on trenaažöör olemas, ja miks tal ei võimaldata käia huviringides võrdselt teiste kinnipeetavatega. Käesolev kaasus on seotud näidisjuhtumiga I (julgeolekuabinõude kohaldamine) ja taustainfost on teada, et kinnipeetava suhtes on kohaldatud täiendavaid julgeolekuabinõusid, kuna kinnipeetav on ohtlik teistele kinnipeetavatele ja vangla julgeolekule ning et hoida ära täiendavaid õigusrikkumisi. Täiendavate julgeolekuabinõudena on kinnipeetava suhtes rakendatud vanglasisesse liikumis- ja suhtlemisvabaduse piiramist, kehakultuuriga tegelemise keelamist ja eraldatud lukustatud kambrisse paigutamist. Nii täiendava julgeolekuabinõu kohaldamine kui ka konkreetse meetme valik

51 A. Aedmaa, *op. cit.*, lk 122.

52 RKPko 3-4-1-1-03, p 15.

toimub kaalutlusõiguse alusel vastavalt VangS §-le 69. Käskkirjas on meetmete valikut kaalutud ja iga kohaldatud meetet ka põhjendatud.

Vastuskirja avalikustamine

HMS § 7 lõike 1 kohaselt on haldusmenetlus **avalik menetlus**. AvTS peab **avalikuks teabeks** mis tahes viisil ja mis tahes teabekandjale jäädvustatud ja dokumenteeritud teavet, mis on saadud või loodud avalikke ülesandeid täites (AvTS § 3 lõige 1). Seega on avalikuks teabeks kogu avaliku sektori valduses olev teave. Avalikku teavet võib nimetada avaliku sektori teabeks. See ongi täpsem mõiste, sest avalik teave ei ole alati avalik (osaliselt kehtivad sellele seaduslikud juurdepääsupiirangud). Küll aga on kogu avalik teave seotud avaliku sektoriga (avaliku võimuga, avalike teenustega, eelarveraha kasutamisega). Avaliku teabe vastand ei ole seega mitteavalik teave, vaid erateave – eraettevõtetele, eraühingutele, eraisikutele kuuluv teave. Avalik teave ei kätke mitte üksnes dokumente/teavet, mis on loodud asutuses või tekib asutuste vahelises suhtluses. Erasisiku kiri asutusele ja asutuse kiri eraisikule on samuti asutuses talletatud avalik teave, kuigi eraelu kaitseks võib sellele kehtida juurdepääsupiirang.⁵³

Eesti õiguses kehtib üldise **infovabaduse põhimõte** – igaühel on õigus olla informeeritud avaliku halduse tegevusest ning selle käigus kogutud dokumentide sisust, sealhulgas tema enda kohta kogutud materjalide sisust.⁵⁴ Üldise infovabaduse kui põhiseaduse tasandil fikseeritud põhiõiguse ja -vabaduse teostamisel tuleb arvestada seadusandja sätestatud infovabadusest tulenevate õiguste realiseerimise piirangutega. Põhiseaduse § 44 näeb ette võimaluse seadusega piirata avaliku halduse tegevust puudutava teabe ning asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud teabe väljastamist. Ühtlasi võib seaduse alusel piirata ka isiku õigust tutvuda tema kohta haldusorganites peetavate andmetega, eeldusel, et selline piirang on vajalik teiste inimeste õiguste ja vabaduste või lapse põlvnemise saladuse kaitseks, samuti kuriteo tõkestamiseks, kurjategija tabamiseks või kriminaalmenetluses tõe väljaselgitamiseks.⁵⁵

Avalikule teabele **juurdepääsupiirangute kehtestamine** kujutab endast erandit üldisest reeglist, mistõttu peab selline erand põhinema seaduslikul alusel. Kehtivas õiguses eksisteerib rida sätteid, mille sisuks on teabe avalikustamise piiramine erinevatest huvidest lähtuvalt.⁵⁶ Kui dokument sisaldab mitut piirangu alust, tuleb dokumendil need kõik ka ära näidata.

Eesti ja laiemalt kogu Euroopa Liidu isikuandmete kaitse vallas on toimunud märkimisväärsed muudatused alates **25. maist 2018. a**, mil jõustus Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) **2016/679** füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks

53 Avaliku teabe seaduse üldjuhend. Tallinn 2010–2014, lk 6. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.waki.rik.ee/sites/www.aki.ee/files/elfinder/article_files/Avalku%20teabe%20seaduse%20%C3%BCldjuhend%20%2822.10.2014%29_1.pdf.

54 A. Aedmaa, *op. cit.*, lk 204.

55 A. Aedmaa, *op. cit.*, lk 209.

56 A. Aedmaa, *op. cit.*, lk 209.

tunnistamise kohta (edaspidi **isikuandmete kaitse üldmäärus**) (ELT L 119, 04.05.2016, lk 1–88). Isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 4 lõike 1 kohaselt on „**isikuandmed**“ igasugune teave tuvastatud või tuvastatava füüsilise isiku („andmesubjekti“) kohta; tuvastatav füüsiline isik on isik, keda saab otseselt või kaudselt tuvastada, eelkõige sellise identifitseerimistunnuse põhjal nagu nimi, isikukood, asukohateave, võrgu-identifikaator või selle füüsilise isiku ühe või mitme füüsilise, füsioloogilise, geneetilise, vaimse, majandusliku, kultuurilise või sotsiaalse tunnuse põhjal.

Samal ajal tuleb silmas pidada, et isikuandmete kaitse üldmääruse mõistete osa on üks väheseid selle määruse sätteid, mida rakendatakse ka vanglasüsteemis, kuivõrd isikuandmete kaitse üldmäärust tervikuna vanglates ei kohaldata. Isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 2 lõike 2 alapunkti d kohaselt **ei kohaldu määrus** nende isikuandmeid töötlevate pädevate **asutuste suhtes**, kes tegelevad süütegude tõkestamise, uurimise, avastamise või nende eest vastutusele võtmise ja **kriminaal-karistuste täitmisele pööramisega**, sealhulgas avalikku julgeolekut ähvardavate ohtude eest kaitsmise ja nende ennetamise eesmärgil. Kriminaalkaristuste täitmisele pööramine on vanglate peamine ülesanne.

Isikuandmete kaitse seaduse (IKS) § 12 lõike 1 järgi kohaldatakse isikuandmete töötlemisele õiguskaitseasutuste (sealhulgas vanglad) poolt süüteo tõkestamisel, avastamisel ja menetlemisel ning **karistuse täideviimisel IKS 4. peatükki**. IKS-i uue, 15. jaanuaril 2019. a jõustunud redaktsiooniga harmoneeriti Eesti õigusesse Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) **2016/680**, mis käsitleb füüsiliste isikute kaitset seoses pädevates asutustes isikuandmete töötlemisega süütegude tõkestamise, uurimise, avastamise ja nende eest vastutusele võtmise või **kriminaalkaristuste täitmisele pööramise eesmärgil** ning selliste andmete vaba liikumist ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu raamotsus 2008/977/JSK (ELT L 119, 04.05.2016, lk 89–131).

Tulles tagasi meie näidiskaasuse juurde, on sellele kohaldatav AvTS § 35 lõike 1 punkt 12, mille kohaselt kehtestatakse juurdepääsupiirang teabele, mis sisaldab isikuandmeid, kui sellisele teabele juurdepääsu võimaldamine kahjustaks oluliselt andmesubjekti **eraelu puutumatus**.

Lisaks tuleb rõhutada, et üksnes kinnipeetava nime olemasolu dokumendis ei ole veel dokumendile juurdepääsupiirangu seadmise põhjuseks AvTS-i § 35 lõike 1 punkti 12 alusel, kui dokument ise ei sisalda inimese eraelu puutumatus oluliselt kahjustavat teavet. Ka sünniaja või isikukoodi lisamine nimele ei saa iseenesest olla piirangu seadmise aluseks, kuna isikukood ei ole iseenesest salajasem või tundlikum teave kui inimese nimi, sünniaeg vms isiku tuvastamiseks vajalik põhiteave.⁵⁷

Kinnipeetava pöördumise puhul on juurdepääsupiirang kohaldatav eelkõige sellepärast, et **kinnipeetava asukoht ehk address on vangla**. Vanglateenistus ei saa välistada, et teave isiku viibimise kohta vanglas võib kahjustada tema eraelu puutumatus. Seetõttu kannab nii kinnipeetava enda pöördumine kui ka vangla vastuskiri sellele juurdepääsupiirangut.

57 Avaliku teabe seaduse üldjuhend, lk 15.

Järgnevalt on koostatud üks võimalikest vastustest kinnipeetav Kalmer Kase selgitustaotlusele.

TALLINNA VANGLA

ASUTUSESISESEKS KASUTAMISEKS

Märge tehtud: 28.03.2022

Kehtib kuni: 28.03.2097

Alus: AvTS § 35 lg 1 p 12

Teabevaldaja: Tallinna Vangla

Kalmer Kase
Tallinna Vangla

Teie 25.02.2022 nr 5-18/
Meie 28.03.2022 nr 5-18/

Vastus selgitustaotlusele

Esisatis 25.02.2022. a Tallinna Vanglale pöördumise, milles palute, et Teile selgitataks

1. miks Teil ei võimaldata tegeleda kehakultuuriga, kuigi eluosakonnas on trenaažöör olemas, ja
2. miks Teil ei võimaldata käia huviringides (nt muusikaringis, kunstiringis) võrdselt teiste kinnipeetavatega.

Vastuseks selgitame, et Teie suhtes on alates 11.02.2022. a kohaldatud täiendavaid julgeolekuabinõusid. Täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamise käskkirja järgi piiratakse Teie vanglasisest liikumis- ja suhtlemisvabadust selleks, et vältida kokkupuuted teiste isikutega, kelle elu ja tervist võite ohustada. Lisaks on Teile keelatud kehakultuuriga tegelemine, mis seisneb spordivahendite, spordisaali ja spordiväljakute kasutamise keelamises, kuna nii sinna saatmisel kui ka seal viibimisel ei ole Teie vanglasises liikumis- ja suhtlemisvabaduse piiramine tagatud, milleks kohustab eraldatud lukustatud kambri eripära. Kuna kehakultuur seisneb sportlikes harjutustes, on Teil jätkuvalt võimalus tegelda kehakultuuriga oma kambri või jalutuskäigu ajal.

Huvitegevuseks loa andmisel arvestab vangla kinnipeetava käitumist, suhtumist ja/või teisi asjaolusid. Teie varasem käitumine on hinnatud huvitegevuse võimaldamiseks ebasobivaks. Vanglakaristuse kandmise ajal on Teid korduvalt karistatud distsiplinaarkorras, Teie suhtes on fikseeritud intsidente seoses vanglaametnike korralduste eiramise, üleoleva käitumise ja ähvardavate väljendite ning füüsilise jõu kasutamisega. Olete vangla korda süstemaatiliselt rikkunud ja näidanud oma üleolevat suhtumist sellesse. Samuti ei saa Teile võimaldada huviringides käimist võrdselt teiste kinnipeetavatega, kuna Teie liikumis- ja suhtlemisvabadust on piiratud. Huviringides ei saa vangla seda nõuet täita, kuna seal osaletakse koos teiste kinnipeetavatega.

Lugupidamisega

Ülle Haava
Üksuse juht

Valdur Tee, tel 1232 456
valdur.tee@just.ee

IV: Pöördumiste paljusus

Asjaolude kirjeldus

13.01.2022 korraldusega nr 10 lukustati tagasiulatuvalt alates 12.01.2022. a osakonna S10 kambrid, kuna üks kinnipeetav teatas teabe- ja uurimisosakonnale, et teised kinnipeetavad peksid teda. Meditsiinilisel läbivaatusel avastati kinnipeetaval kehavigastused. Kuna vanglateenistusel tekkis kahtlus, et kinnipeetavate vahel oli toimunud füüsiline konflikt, mis on vangla julgeolekut ohustav sündmus, otsustati lukustada S10 osakonna kambrid võimaliku uue õigusrikkumise ärahoidmiseks ja vangla üldise julgeoleku tagamiseks kuni kõigi juhtumi asjaolude väljaselgitamiseni.

Käesolev näidisjuhtum pöördumiste paljususest on seotud näidisjuhtumiga II, mis puudutas osakonna lukustamist.

Kinnipeetav Ildur Männi pöördumine

Tallinna Vangla Direktorile

Ildur Männi

Sünniaeg: 06.05.1972

Asukoht: Tallinna Vangla, S10 - 444

16.01.2022

Taotlus

Palun mulle väljastada kirjalikult teave, mille alusel ja kelle korraldusel on S10 osakonna kambreid alates 12.01.2022 lõunast lukustatud, mis on juba 4 päeva ning kaua kambrid veel lukustatud on.

Taotluse esitaja leiab, et vanglaametnike väited, nagu oleks kellegi julgeoleku ohus, on olnud seni põhjendamatud ning sellised väited on abstraktsed ja hüpoteetilised, nagu kedagi oleks ähvardatud ning seetõttu ongi kõik kambrid lukus. Lukustada tuleks ikkagi ainult konkreetse ohu subjekt või objekt, mitte aga kõik kinnipeetavad.

Lugupidamisega

Ildur Männi

Pöördumise liigi määratlemine

Vanglaametniku keskne ülesanne on selgitada välja, mis on kinnipeetava tegelik tahe ja mure, kui ta konkreetse pöördumise tegi. Tuleb ka arvestada, et kõik kinnipeetavad ei tarvitse olla kirjalikus eneseväljenduses parimad, vaid on pannud oma mure kirja võimete kohaselt. Parim viis välja selgitada inimese tegelik tahe ja saada pilt olukorrast, on inimesega rääkimine ja sageli saab murekoha lahendatud ka vestlemise teel. Seega, pöördumiste määratlemisel tuleb lähtuda pöördumise esitamise tegelikust eesmärgist ja sisust. Saades kinnipeetava pöördumise, **peab ametnik hindama seda sisuliselt ning arvestama** ka võimalusega, **et ühes dokumendis võib sisalduda mitu erinevas menetluskorras lahendatavat pöördumist**. Tuleb silmas pidada, et kinnipeetava pöördumiste menetlemisel ei ole ametnikule siduva tähendusega ei pöördumise pealkiri ega ka asjaolu, et kinnipeetav on ühe pöördumise raames esitanud mitu erinevat liiki pöördumist. Kui samas dokumendis on esitatud erinevaid pöördumisi, tuleb neid sisu põhjal erinevalt käsitleda, järgides pöördumiste erinevate liikide lahendamise tähtaegu ja menetlusreegleid. Samas ei tarvitse pöördumise osade liigitamine ja neile eraldi vastamine anda isikule soovitatavat teavet ja lahendust tema murele. Kõige olulisem on siiski silmas pidada, et isiku pöördumine saaks sisulise tervikliku lahenduse.

Võimalust, et üks ja sama pöördumine sisaldab mitut erinevat ja eri alustel menetletavat taotlust, möönab ka Andmekaitse Inspektsioon, mille loodud AvTS üldjuhendis on tõdetud, et üks isiku kiri võib korraga sisaldada näiteks nii teabenõuet kui ka selgitustaotlust ja et sel juhul tuleb vastamisel kohaldada mõlemat seadust. Teabenõue täidetakse AvTS alusel 5 tööpäeva jooksul ning selgitustaotlusele vastatakse MSVS alusel 30 kalendripäeva jooksul.

Näidispöördumine on ajendatud asjaolust, et teatud perioodiks oli osakond lukustatud, millega kitsendati osakonna kinnipeetavate, k.a pöördumise esitaja Ildur Männi õigusi. Kuna kinnipeetav viitab oma õiguste rikkumisele, tuleks esmalt hinnata, kas pöördumine sisaldab valet (HMS § 71, 72) või õiguskaitselist taotlust (RVastS § 3–7), millest tuleb lähemalt juttu selle õpiku III osas. Kõnealuses pöördumises selliseid taotlusi ei esine.

Kirjast nähtub, et pöördumise esitaja eesmärk on teada saada, millisel alusel ja kelle korraldusel osakonna kambrid lukustati. Sellele küsimusele vastates võib pelgalt viidata **vangla valduses olevale teabele** ehk konkreetsele haldusaktile (korraldusele). AvTS § 3 lõike 1 kohaselt on avalik teave mis tahes viisil ja mis tahes teabekandjale jäädvustatud ja dokumenteeritud teave, mis on saadud või loodud seaduses või selle alusel antud õigusaktides sätestatud avalikke ülesandeid täites. VangS § 66 lõige 1 nõuab kinnipeetavate järelevalve korraldamist viisil, mis tagab vangistusseaduse ja vangla sisekorraeeskirja täitmise ning vangla üldise julgeoleku. VangS § 8 lõike 1 kohaselt on kinnipeetaval lubatud liikuda kinnise vangla territooriumil vangla sisekorraeeskirjas ja kodukorras sätestatud kohtades ning ajal. Öörahu algusest kuni äratuseni ning muul vangla sisekorraeeskirjas ja kodukorras sätestatud ajal eraldatakse kinnipeetavad neile ettenähtud kambritesse, mis lukustatakse. Lõike 2 kohaselt võib vanglateenistus põhjendatud vajaduse korral kambreid või osakondi lukustada või kinnipeetavaid ajutiselt teistesse ruumidesse paigutada õigusaktidest

ettenähtud ajast erinevalt, kui see on vajalik vangla julgeoleku tagamiseks või kinni-
peetava õigusvastase käitumise vältimiseks. Erandi tegemise otsus tuleb teha kirja-
likult. Eeltoodust nähtub, et osakonna lukustamine on vangistuse täideviimise käigus
täidetav avalik ülesanne ja selle ülesande raames saadud ning loodud teave on avalik
teave niivõrd, kui sellele juurdepääsu ei ole õigusaktide alusel piiratud. AvTS § 6
kohaselt on teabenõudja poolt teabevaldajale esitatud taotlus avaliku teabe saami-
seks teabenõue. Osakond lukustati korraldusega, kust nähtub, millisel alusel ning
kelle korraldusel osakond lukustati. Seega tuleb pöördumise vastav osa määratleda
teabenõudena.

Lisaks märgib pöördumise esitaja, et kambrid on lukustatud juba neljandat
päeva ning küsib, kui kaua kambrid veel lukustatud on. VangS § 8 lõikes 2 ette-
nähtud liikumis- ja suhtlemisvabaduse piirang on vaadeldav VangS § 69 lõige 2
punktis 1 sätestatud täiendava julgeolekuabinõu ühe alaliigina. Seega tuleb nime-
tatud liikumis- ja suhtlemisvabaduse piiramine lõpetada VangS § 69 lõike 3 kohaselt
kohe, kui julgeolekuabinõu kohaldamise alus on ära langenud. Soovitav on kehtes-
tada esialgsel hinnangul vähim piisav tähtaeg, mille jooksul on abinõu toimet jälgides
võimalik täpsemalt selle jätkamise vajaduses selgusele jõuda ning olenevalt olukor-
rast abinõu kohaldamist kas jätkata või see lõpetada. Võimalik, et mõiste „asjaolude
äralangemiseni“ on kinnipeetava jaoks arusaamatu mõiste ning seega nõuaks pöör-
dumise vastuses lahtiselgitamist. MSVS § 3 lõike 1 punkti 1 kohaselt on selgitus-
taotlus isiku pöördumine, milles isik taotleb adressaadilt teavet, mille andmiseks on
vajalik adressaadi käsutuses oleva teabe analüüs, süntees või lisateabe kogumine.
Vaadeldaval juhul tuleks vanglal kinnipeetava küsimusele vastamiseks hinnata, kas
rakendatud abinõu täidab oma eesmärgi, kas selle rakendamine on veel vajalik või
tuleks see lõpetada. Sellel põhjusel tuleks pöördumist eelmainitud teemal käsitleda
selgitustaotlusena. Samas, kuna tegemist on abinõuga, mida rakendatakse julge-
oleku tagamiseks või õigusrikkumiste ärahoidmiseks, võivad abinõu rakendamise
asjaolud olla seotud teabega, millel lasub juurdepääsupiirang (näiteks isikuand-
mete kaitse või vangla turvasüsteemide kirjeldus). Juurdepääsupiiranguga kaitstud
selgitav teave jääb kinnipeetavale väljastamata.

Lisaks toob kinnipeetav pöördumise teises lõigus välja, et vanglaametnike väited,
nagu oleks kellegi julgeolek ohus, on seni olnud põhjendamatud ning sellised väited
on üldse abstraktsed ja hüpoteetilised. Lisaks mainib pöördumise esitaja, et lukus-
tada tuleks ainult konkreetse ohu subjekt või objekt, mitte aga kõik kinnipeetavad.
Pöördumisest nähtub, et kinnipeetava seisukohalt on vanglateenistuse ametnike
selgitused osakonna lukustamise kohta liiga abstraktsed ning ta teeb ettepaneku
selliste juhtumite korral lukustada konkreetse ohu allikas või potentsiaalne ohver,
mitte aga kõik osakonna kinnipeetavad. Vastavalt MSVS § 2 lõikele 2 on märgukiri
isiku pöördumine, millega isik teeb adressaadile ettepanekuid asutuse või organi
töö korraldamiseks või valdkonna arengu kujundamiseks või annab adressaadile
teavet. Kirja teises lõigus toodud pöördumine vastab **märgukirja** tunnustele, sest
selles antakse vanglateenistusele teavet praktika kohta ja tehakse ettepanek selle
muutmiseks.

Pöördumise registreerimine

Selle juhtumi lahendamisel tuleb pöördumise esimeses lõigus sisalduv teabenõue registreerida teabenõuete sarja ja tulenevalt AvTS § 18 lõikest 1 täita see viivituseeta, kuid mitte hiljem **kui viie tööpäeva jooksul**. Võimalik, et selgitustaotluste ja märgukirjade jaoks on asutusel loodud üks sari, sellisel juhul tuleb käesoleva näidiskaasuse selgitustaotlus ja märgukiri registreerida selleks ettenähtud sarja. Samas, kui nende pöördumiste liikidele on ettenähtud erinevad sarjad, siis tuleb selgitustaotlus registreerida selgitustaotluste sarja ja märgukiri märgukirjade sarja. Tulenevalt MSVS §-st 6 vastatakse märgukirjale või selgitustaotlusele viivitamata, kuid mitte hiljem kui 30 kalendripäeva jooksul pöördumise registreerimisest arvates. HMS § 5 lõige 2 täiendab menetlustähtaegu, kehtestades üldise menetluse kiire läbiviimise kohustuse. HMS § 5 lõige 4 selgitab, et menetlustoimingud viiakse läbi viivituseeta, kuid mitte hiljem kui seaduses või määruses sätestatud tähtaja jooksul. Seega kehtib võimalikult kiire menetlemise nõue ka siis, kui seadus näeb menetluse läbiviimiseks ette maksimumtähtaja.

Selle juhtumi korral on **nii teabenõue, selgitustaotlus kui ka märgukiri seotud ühe konkreetse teemaga**, milleks on osakonna kambrite lukustamine. HMS § 55 lõike 1 kohaselt peab haldusakt olema selge ja üheselt mõistetav. Analoogiliselt haldusakti kohta sätestatuga peab ka vangla vastuskiri kinnipeetava pöördumisele olema üheselt mõistetav ja selge. Võimalik, et ühes dokumendis sisalduvatele erinevatele pöördumistele eraldi vastuskirjadega vastamine osutub pöördumise esitajale arusaamatuks ning kindlasti ei ole sel juhul tegemist HMS § 5 lõike 2 kohase eesmärgipärase, tõhusa ja kiire menetlusega. HMS § 5 lõige 1 sätestab, et menetlustoimingu vormi ja muud haldusmenetluse üksikasjad määrab haldusorgan kaalutusõiguse alusel, kui seaduse või määrusega ei ole sätestatud teisiti. Seega, lähtudes **menetluse tõhususe ja vastuskirja selguse põhimõtetest** võib vangla registreerida teabenõude, selgitustaotluse ja märgukirja ühe asjana ning **vastata ühe vastuskirjaga**. Sellisel juhul tuleb hoolikalt jälgida, et **ei oleks ületatud teabenõudele vastamise tähtaega**.

Pöördumise lubatavus

Enne pöördumise sisulist lahendamist tuleb kontrollida pöördumise lubatavust ja vastavust õigusaktide nõuetele. Pöördumise lubatavus ja nõuetekohasus sõltub konkreetse pöördumise liigist. Selgitades välja pöördumise liigi, kontrollib haldusorgan pöördumisele vastamise pädevuse ja esitamiseks ettenähtud tähtaja järgimist ning muude oluliste vormi- ja sisunõuete täitmist. Meie näidiskaasuses on kinnipeetav **ühes pöördumises esitanud teabenõude, selgitustaotluse ja märgukirja**.

Tulenevalt AvTS § 3 lõikest 1, § 5 lõikest 1 ja § 9 lõikest 1 on **teabenõuet** pädev lahendada see asutus, kelle valduses on teave, mis on saadud või loodud seaduses või selle alusel antud õigusaktides sätestatud avalikke ülesandeid täites. Seega tuleb pädevuse üle otsustamisel hinnata, kas küsitud teave on avalik teave, kas vangla vastab AvTS § 5 lõikes 1 toodud asutuse tunnustele ning kas küsitud teave on vangla valduses. VangS § 66 lõige 1 nõuab vanglalt kinnipeetavate järelevalve

korraldamist viisil, mis tagab vangistusseaduse ja vangla sisekorraeeskirja täitmise ning vangla üldise julgeoleku. Osakonna lukustamine kui täiendav julgeolekumeede on vangistuse täideviimise üks osa, mille kohaldamise andmed on vangla valduses. Teabenõude esitamise tähtaegu ei ole õigusaktides sätestatud, seega võib isik esitada teabenõude siis, kui tal selleks vajadus tekib. VangS § 1¹ lõikest 4 tulenevalt peab teabenõue olema kirjalikus vormis ning lähtuvalt AvTS § 14 lõikest 1 sisaldama teabenõudja ja teabevaldaja nimesid, taotletava teabe sisu või dokumendi liiki, nimetust ja sisu või teabenõudjale teadaolevaid dokumendirekvisiite ning taotletava teabenõude täitmise viisi. Kinnipeetaval ei ole kohustust märkida sideandmeid, mille kaudu teabevaldaja saaks teabe väljastada või teabenõudjaga ühendust võtta, kuna vangla toimetab dokumendid kinnipeetavale kätte isiklikult, allkirja vastu. Näidiskaasuses toodud teabenõue vastab kehtestatud nõuetele ning vangla peab seda sisuliselt menetlema.

MSVS § 2 lõike 2 ja § 3 kohaselt vastab riigiasutus **selgitustaotlusele**, mis eeldab tema valduses oleva teabe töötlemist või selgituste andmist tema poolt välja töötatud õigusaktide või nende eelnõude, asutuse tegevuse aluseks olevate õigusaktide ja asutuse pädevuse kohta. Näidiskaasuse puhul on osakond korralduse alusel lukustatud ning kinnipeetav soovib selgitusi, kui kaua osakonna lukustamine veel kestab. VangS § 8 lõike 2, VSkE § 1² lõigete 1 ja 4 kohaselt on vanglateenistus pädev otsustama osakonna lukustamise, seega on pöördumine adresseeritud õigele adressaadile. Selgitustaotluse esitamise tähtaegu ei ole õigusaktides sätestatud, seega võib isik esitada selgitustaotluse siis, kui tal selleks vajadus tekib. VangS § 1¹ lõige 4 kohaselt peab kinnipeetava pöördumine olema kirjalikus vormis, seda ka selgitustaotlus. Vaadeldaval juhtumil on selgitustaotlusele esitatud nõuded täidetud ning vangla peab selgitustaotlust sisuliselt menetlema ja sellele vastama.

Märgukirja kontrollimisel peab vangla selgusele jõudma, kas ta on pädev märgukirjas esitatud ettepanekutele või antud teabele vastama (MSVS § 3) või tuleb märgukiri MSVS § 5 lõike 3 kohaselt edastada vastamiseks pädevale haldusorganile. Näidis-pöördumisest nähtub, et kinnipeetava seisukohalt on vanglateenistuse ametnike selgitused osakonna lukustamise kohta liiga abstraktsed, ning ta teeb ettepaneku selliste juhtumite korral lukustada konkreetse ohu allikas, mitte aga kõik kinnipeetavad. Nagu eelnevates lõikudes on leitud, on vangla pädev otsustama osakonna kambrite lukustamise üle, seega on märgukiri esitatud õigele adressaadile. MSVS-ga ei ole kindlaks määratud nõudeid, millele selgitustaotlus peaks vastama. Tulenevalt VangS § 1¹ lõikest 4 koosmõjus MSVS § 5 lõike 9 punktidega 1, 5 ja 6 peab märgukiri olema kirjalik, eesti keeles, loetav ja arusaadav ning selle esitanud isik peab olema tuvastatav. Näidiskaasuse märgukirja osa vastab kõigile eeltoodud nõuetele, seega vangla peab märgukirja sisuliselt menetlema ja sellele vastama.

Pöördumise lahendamine

Teabenõudele vastatakse 5 tööpäeva jooksul, märgukirjale ja selgitustaotlusele 30 päeva jooksul. HMS § 5 lõige 2 täiendab menetlustähtaegu kehtestades üldise menetluse kiire läbiviimise kohustuse. HMS § 5 lõige 4 selgitab, et menetlustoimingud viiakse

läbi viivituse, kuid mitte hiljem kui seaduses või määruses sätestatud tähtaja jooksul. Seega võimalikult kiire menetlemise nõue kehtib ka siis, kui seadus näeb menetluse läbiviimiseks ette maksimumtähtaja. Seega kui see on võimalik, siis on tõhusam lahendada kinnipeetava pöördumine kiiremas korras ühe vastuskirjaga, kuna nii teabenõue, selgitustaotlus kui ka märgukiri puudutavat ühte teemat.

Teabenõude kohaselt soovib pöördumise esitaja teada, mille alusel ja kelle korraldusel on osakonna kambroid lukustatud. Kuna kaasuse andmete kohaselt ei esine ühtegi AvTS § 23 nimetatud teabenõude täitmisest keeldumise alust, siis sellele küsimusele vastates võib vastusele **lisada koopia asjakohasest korraldusest**.

Selgitustaotluses palub pöördumise esitaja selgitusi, kaua lukustamine veel kestab, ning **märgukirjas** toob kinnipeetav välja, et vanglateenistuse ametnike selgitused osakonna lukustamise kohta on liiga abstraktsed. Vastuseks tuleks kinnipeetavale lähemalt lahti selgitada VangS § 8 lõike 2 olemus ja kohaldamise alused. Vastuskirja selgituste koostamisel tuleks arvestada pöördumise esitaja isikuga, samuti **lähtuda selguse ja üheseltmõistetavuse põhimõtetest ning koostada võimalikult lihtne ja arusaadav kiri**. Kindlasti ei tohi selgitused piirduda pelgalt õigusaktide asjakohastele paragrahvidele viitamisega, nagu seda on tehtud osakonna lukustamise korralduses.

Näidisjuhtumis toodud pöördumise teises lõigus teeb kinnipeetav ettepaneku edaspidi lukustada selliste juhtumite korral konkreetse ohu allikas, mitte aga kõik kinnipeetavad. Selles osas on pöördumine käsitletav märgukirjana, millele vastamine on reguleeritud MSVS-s. Hea halduse tava kohaselt peaks haldusorgan reageerima ka isiku märgukirjale, tänama teda ettepanekute eest ja kaaluma nende arvesse võtmist, võimalusel põhjendades ka nende arvestamata jätmist.

Vastuskirja avalikustamine

Nagu eelnevalt mainitud, kehtib Eesti õiguses üldise infovabaduse põhimõte. Üldreeglinana on isikul õigus olla informeeritud avaliku halduse tegevusest. HMS § 7 lõike 1 kohaselt on haldusmenetlus avalik. Samas ei ole tegemist piiramatuga õigusega. Seaduslikul alusel saab avalikule teabele kehtestada juurdepääsupiiranguid.

Käesoleval juhul tuleb vastuskirjale kehtestada juurdepääsupiirang tulenevalt selles sisalduvatest isikuandmetest (AvTS § 35 lõige 1 punkt 12). Kinnipeetava puhul on eelmainitud juurdepääsupiirang kehtestatud sellepärast, et tema asukohaks on vangla, ning vanglateenistus ei saa välistada, et teave isiku viibimise kohta vanglas võib kahjustada tema eraelu puutumatust. Samas tuleb silmas pidada, et vastuses ei käsitleta teemasid, mis oleksid juurdepääsupiiranguga. Käesoleva juhtumi puhul on vastuskiri juurdepääsupiiranguga üksnes sel põhjusel, et dokument sisaldab isikuandmeid.

Järgnevalt on koostatud üks võimalikest vastustest kinnipeetav Ildur Männi pöördumisele.

TALLINNA VANGLA

ASUTUSESISESEKS KASUTAMISEKS

Märge tehtud: 20.01.2022
Kehtib kuni: 20.01.2027
Alus: AvTS § 35 lg 1 p 12
Teabevaldaja: Tallinna Vangla

Ildur Männi
Tallinna Vangla

Teie 16.01.2022 nr 5-18/
Meie 20.01.2022 nr 5-18/

Vastuskiri

Esitasite 16.01.2022 vanglale pöördumise, milles soovite teavet, millisel alusel ja kelle korraldusel on S10 osakonna kambrid alates 12.01.2022 **lõunast lukustatud ning kui kaua kambrite** lukustamine veel kestab. Lisaks märgite, et vanglateenistuse ametnike selgitused osakonna lukustamise kohta on liiga abstraktsed, ning teete ettepaneku selliste juhtumite korral lukustada konkreetse ohu subjekt või objekt, mitte aga kõik S10 osakonna kinnipeetavad.

Teie pöördumise üks osa, mis puudutab teavet, millisel alusel ja kelle korraldusel on S10 osakonna kambrid lukustatud alates 12.01.2022, on käsitatav teabenõudena. S10 osakonna lukustamise kohta on 13.01.2022 vormistatud **üksuse juhi allkirjastatud** korradus nr 10, kust nähtub, millisel alusel ning kelle korraldusel kambrid lukustati. Käesoleva kirja lisana edastame Teie koopia nimetatud korraldusest.

Oma pöördumises soovite teada, kui kaua kambrite lukustamine veel kestab. Selles osas **käsitleme** Teie pöördumist selgitustaotlusena. Vastuseks selgitame, et osakonna lukustamise näol on tegemist täiendava julgeolekuabinõu alaliigiga, mida kasutatakse vangla julgeoleku tagamiseks. Piirangud lõpetatakse kohe, kui oht vangla julgeolekule **lõpeb**. Käesoleval juhul toimus osakonnas intsident, mille asjaolud vajasisid väljaselgitamist, milleks osakonna kambrid 12.01.2022 lõunaajal lukustati. Piiranguid rakendati ka uute õigusrikkumiste ärahoidmiseks. Osakond avati 17.01.2022. a.

Oma pöördumises märgite ära, et vanglateenistuse ametnike selgitused osakonna lukustamise kohta on liiga abstraktsed ning teete ettepaneku selliste juhtumite korral lukustada konkreetse ohu allikas, mitte aga kõik kinnipeetavad. Selles osas on Teie pöördumine **käsitletav märgukirjana. Täname Teid ettepanekute tegemise eest** ja selgitame, miks 12.01.2022 toimunud intsidendiga sarnastel juhtudel on vaja lukustada kogu osakond. VangS § 8 lõike 2 kohaselt võib vanglateenistus kambreid või osakondi lukustada, kui see on vajalik vangla julgeoleku tagamiseks või kinnipeetava õigusvastase käitumise ärahoidmiseks. Juhime Teie tähelepanu, et osakonna lukustamise aluseks oli ühel kinnipeetaval kehavigastuste avastamine, mille tekkimise täpsed asjaolud oli vaja kiiresti välja selgitada, et ära hoida võimalikke uusi konflikte ning kaitsta kõikide osakonnas viibivate kinnipeetavate elu ja tervist. Samuti pidi vangla tagama, et kehavigastuse tekitajad ei mõjutaks teisi kinnipeetavaid ega takistaks tõe väljaselgitamist. Isegi juhul, kui tegemist oli kahe isiku omavahelise konfliktiga, võis see põhjustada

uue konflikti. Vangla ei saanud jääda ootama õigushüve kahjustust, vaid pidi rakendama seda ennetavaid meetmeid.

Lugupidamisega
Ülle Haava
Üksuse juht

Lisa: 13.01.2022.a korraldus nr 10

Valdur Tee, tel 1234 567
Valdur.Tee@just.ee

V: Kinnipeetava võõrkeelne pöördumine

Kinnipeetava võõrkeelne pöördumine

Viru Vangla Direktorile
Ülesõidu 1 Jõhvi 41536

Sanja Bjakin Konstantini p.
Isikukood: 3880502xxxx
Asukoht: Viru Vangla

02.03.2022

Avaldus:

Требую снять с регистра дисциплинарных наказаний нарушение и последующее за ним наказание в виде 10 суток карцера приказом от 11 марта 2013 nr 6-3/xxx-Д, так как приказ Вирусской тюрьмы от 11.03 за номером 6-3/xxx-Д признан противоправным и отменён приговором суда.

Tartu Halduskohus Tartu Kohtumaja kohtuotsus 03.10.2011 Kohtuasjas nr 3-13-XXX был отменён приказ Вирусской тюрьмы от 11.03 за nr 6-3/xxx-Д.

Из этого всего следует, что мною небыло совершено дисциплинарного нарушения, а значит это дисциплинарное наказание нужно было убрать после судебного приговора.

Моё дисциплинарное наказание приказом Вирусской тюрьмы от 11.03 nr 6-3/xxx-Д было приведено в исполнение и мною отбыто 10 суток карцера, за что я получил возмещение в размере 63 евро. В данный момент наказание погашено по истечению одного года, я всё равно не то, что прошу, а требую убрать его с тюремного регистра дисциплинарных наказаний!

С уважением
Саня Бякин

Haldusmenetluse keel

Menetluse keel on keel, milles haldusmenetlus läbi viiakse.⁵⁸ Põhiline riigi ja kohalike omavalitsuste asjaajamiskeel on eesti keel (PS § 52 lõige 1). Asjaajamine on igasugune ametlik suhtlemine ning ametlike dokumentidega seonduv tegevus, näiteks koosolekute ja istungite pidamine või dokumentide koostamine ja kasutamine. Teisisõnu, asjaajamiskeelt põhiseaduse § 52 mõttes tuleb mõista laias tähenduses – selleks on seaduses või selle alusel antud õigusaktides sätestatud avalike ülesannete täitmisel teabe edastamisel kasutatav keel, kusjuures hõlmatud on nii mistahes teabekandjale jäädvustatud ja dokumenteeritud teabe edastamine kui ka suuline suhtlus.⁵⁹ Põhiseaduse § 52 lõike 3 kohaselt sätestab võõrkeelte, sealhulgas vähemusrahvuste keelte kasutamise riigiasutuses ning kohtu- ja kohtueelses menetluses seadus.

VangS § 1¹ lõige 1 sätestab, et vangistusseaduses ja selle alusel ettenähtud haldusmenetlusele kohaldatakse haldusmenetluse seaduse sätteid, arvestades vangistusseaduse erisusi. Vangistusseadus vangla ja kinnipeetava isiku kirjaliku või suulise suhtluse keele kohta eriregulatsiooni ei sätesta.⁶⁰ Eesti keele ja võõrkeele kasutamine haldusmenetluses on reguleeritud peamiselt HMS §-ga 20 ja keeleseadusega.⁶¹ HMS § 20 lõike 1 kohaselt on haldusmenetluse keeleks eesti keel ja lõige 2 sätestab, et haldusmenetluses kasutatakse võõrkeeli keeleseaduses sätestatud korras.

Eesti riigikeel on eesti keel

Põhiseaduse preambuli kohaselt on Eesti riigi üks eesmärk eesti rahvuse ja kultuuri säilimine läbi aegade. Eesti keel on rahvuse ja kultuuri olemuslik komponent, ilma milleta pole eesti rahvuse ja kultuuri säilimine võimalik.⁶² Keeleseaduse eesmärk on arendada, säilitada ja kaitsta eesti keelt ning tagada eesti keele kasutamine peamise suhtluskeelena kõikides avaliku elu valdkondades. Nii põhiseaduse § 6 kui ka keeleseaduse § 3 lõige 1 rõhutavad, et Eesti riigikeel on eesti keel. Ka HMS § 20 lõikes 1 on haldusmenetluse keelena sätestatud eesti keel. Samuti toimub keeleseaduse § 10 lõike 1 kohaselt riigiasutuse ja kohaliku omavalitsuse asutuse asjaajamine eesti keeles.

Haldusmenetluses eesti keele kasutamise õigus ja kohustus tuleneb konkreetsemalt keeleseadusest⁶³, mis sätestab igauhe õiguse eestikeelsele suulisele ja kirjalikule asjaajamisele riigiasutuses (KeeleS § 8 lõige 1) ja paneb avalikele teenistujatele ning valitsusasutuste hallatavate riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse asutuste töötajatele kohustuse osata ja kasutada eesti keelt tasemel, mis on vajalik teenistuskohustuste või tööülesannete täitmiseks (KeeleS § 23 lõige 1).

58 A. Aedmaa, *op. cit.*, lk 86.

59 T. Annus. PõhiS § 52/2.1 – Ü. Madise jt (toim), *op. cit.*

60 Õiguskantsleri 06.04.2011 seisukoht vastuolul mittetuvastamise kohta nr 6-03/101558/1101661.

61 A. Aedmaa, *op. cit.*, lk 86.

62 RKPJKo 05.02.1998, nr 3-4-1-1-98.

63 A. Aedmaa, *op. cit.*, lk 86.

Samas tuleb nentida, et haldusorgan ei ole suhtlemises eesti keele kasuks valiku tegemisel täiesti vaba ning peab arvestama konkreetse juhtumi asjaolusid ning vajadusel kinnipeetavat riigikeelsetest dokumentidest arusaamisel abistama. Vangla praktikas on täiesti tavapärane, kui inspektor-kontaktisikud annavad kinnipeetavale talle arusaadavas keeles ülevaate dokumendis kirjutatu kohta. Õiguskantsler on 16.05.2012 seisukohas nr 7-4/120704/1202392 leidnud, et Eesti Vabariigi põhiseadusega ei ole vastuolus lahendus, kus riik ei taga kõigi riigi poolt kinnipeetavale isikule edastatavate dokumentide kirjalikku tõlget talle arusaadavasse keelde ja kompenseerib seda inspektor-kontaktisikute selgitustega dokumentides öeldu kohta. Õiguskantsler nentis, et see on optimaalne lahendus, mis ühest küljest tagab kinnipeetavale isikule võimaluse mõista tema suhtes langetatud otsuseid, ent samas stimuleerib ka teda otsima ja kasutama võimalusi riigikeele õppimiseks kas omal käel või vangla abiga.⁶⁴ Ennekõike on vanglateenistuse abi vajalik vanglas viibivatele isikutele, kes riigikeelt üldse või praktiliselt üldse ei oska.

Võõrkeelne pöördumine

Teatud juhtudel võib haldusmenetluses kasutada mõnd muud keelt. Võõrkeelt kasutatakse seaduses sätestatud juhtumitel ning juhul, kui ametnik ning menetlusosaline lepivad võõrkeele kasutamises kokku.⁶⁵ Näiteks põhiseaduse § 52 lõike 2 kohaselt võib paikkondades, kus enamiku elanike keel ei ole eesti keel, kohalik omavalitsus seaduses sätestatud ulatuses ja korras kasutada sisemise asjaajamiskeelena selle paikkonna püsielanike enamiku keelt.

Põhiseaduse § 52 lõige 3 sätestab, et võõrkeelte, sealhulgas vähemusrahvuste keelte kasutamise riigiasutuses ning kohtu- ja kohtueelses menetluses sätestab seadus. Võõrkeelte kasutamise haldusmenetluse käigus riigiasutustes (aga ka muudes avaliku võimu volitusi omavates asutustes) sätestab HMS. Põhiseaduse paragrahvi 52 lõike 3 tõlgendamisel tuleb arvestada, et põhiseadus sätestab teatud reeglid vähemuste keele kasutamise kohta muudes paragrahvides. Näiteks tagab põhiseaduse § 21 isikule õiguse saada arusaadavas keeles teada temalt vabaduse võtmise põhjus.⁶⁶

HMS § 20 lõige 2 sätestab, et haldusmenetluses kasutatakse võõrkeeli keeleseaduses sätestatud korras. KeeleS § 5 lõige 1 täpsustab, et iga muu keel peale eesti keele ja eesti viipekeele on võõrkeel. Võõrkeelt võib seega haldusmenetluse käigus kasutada vaid keeleseaduses sätestatud juhtudel.⁶⁷

Asutusele võõrkeelse pöördumise või muu dokumendi esitamisel annab KeeleS § 12 lõige 1 asutusele **õiguse nõuda dokumendi esitajalt selle tõlget eesti keelde**, välja arvatud juhul, kui tegemist on omavalitsusüksusega, kus vähemalt pooled püsielanikud on vähemusrahvusest. Sellises paikkonnas on igapäev õigus pöörduda

64 Õiguskantsleri 16.05.2012 seisukoht nr 7-4/120704/1202392.

65 A. Aedmaa, *op. cit.*, lk 87.

66 T. Annus PõhiS § 52/4 – Ü. Madise jt (toim), *op. cit.*

67 A. Aedmaa, *op. cit.*, lk 88.

selle omavalitsüksuse territooriumil tegutseva riigiasutuse ja kohaliku omavalit-
suse asutuse poole ning saada nendelt ja nende ametnikult ja töötajalt eesti keeles
antavate vastuste kõrval ka vastuseid selle vähemusrahvuse keeles (KeeleS § 9 lõige
1). KeeleS § 9 lõige 3 täpsustab, et vähemusrahvusest püsielanike osakaalu määratle-
misel omavalitsüksuses lähtutakse rahvastikuregistri andmetest kõnealuse aasta
1. jaanuari seisuga.

MSVS § 5 lõike 9 punkti 5 kohaselt võib vastamisest loobuda, kui märgukiri või
selgitustaotlus ei ole esitatud eesti keeles ja keeleseaduse § 12 kohaselt ei ole adres-
saat kohustatud sellele vastama. MSVS § 5 lõige 11 täpsustab, et MSVS § 5 lõike 9
punkti 5 alusel vastamisest loobumisel nõuab adressaat keeleseaduse § 12 koha-
selt märgukirja või selgitustaotluse esitajalt koheselt märgukirja või selgitustaot-
luse tõlget eesti keelde.

Kui asutus soovib saada talle esitatud dokumendi tõlget eesti keelde, siis peaks ta
paluma selle esitada viitega HMS § 15 lõikele 2 ja § 20 lõikele 1 ja KeeleS § 12 lõikele 1.
Tõlke nõudmisest antakse avalduse või muu dokumendi esitajale viivitamata teada.
Kui võõrkeelse dokumendi saanud asutus ei nõua kohe avalduse, taotluse või muu
dokumendi tõlkimist eesti keelde, loetakse võõrkeelne dokument asutuse poolt
vastuvõetuks. Sel juhul tuleb haldusorganil korraldada tõlkimine oma kulul.

Tõlgi kaasamine

HMS § 21 lõige 1 sätestab põhimõtte, et kui menetlusosaline või tema esindaja ei valda
keelt, milles asja menetletakse, **kaasatakse menetlusosalise taotlusel asja menetle-
misele tõlk.** Lõige 2 sätestab, et tõlgi kaasamise kulud katab tõlgi kaasamist taotlenud
menetlusosaline, kui seaduse või määrusega ei ole sätestatud teisiti või kui haldus-
organ ei otsusta teisiti.

Seega, kui menetlusosaline ei valda eesti keelt, kaasatakse menetlusosalise taot-
lusel asja menetlemisele tõlk. Tõlgi kaasamisel tekkinud kulud katab üldjuhul tõlki
vajanud menetlusosaline. Menetlusosalist, kes eesti keelt ei valda, tuleb teavitada
tema õigusest taotleda tõlgi kaasamist ning sellega kaasnevast kulutusest tõlkele.⁶⁸

Kui isik ei soovi tõlgi kaasamist, sest tahab vältida sellega kaasnevaid kulutusi,
kuid ei suuda menetluses keeleoskamatus tõttu osaleda, tuleks tõlk kaasata haldus-
organil, et tagada menetluse õiguspärane tulemus.⁶⁹ Näiteks õiguskaitseüsteemi
kasutamist ei tohiks takistada isiku puudulik riigikeeleoskus ega vahendite puudumine
pöördumise tõlkimiseks riigikeelde. Riigikeelt piisaval tasemel mittevaldavale
kinnipeetavale jääb õigus kirjutada vaie või kahju hüvitamise taotlus oma emakeeles
ning maksejõuetule kinnipeetavale või vahistatule osutatud tõlketeenuse eest tasub
riik.⁷⁰

68 A. Aedmaa, *op. cit.*, lk 89.

69 A. Aedmaa, *op. cit.*, lk 89.

70 Käitumisjuhised vanglatele. Võõrkeelsele pöördumisele vastamisest loobumine ja eetikeelse
tõlke nõudmine.

Võõrkeelne pöördumine, mis tuleb läbi vaadata

Võõrkeelse pöördumise **läbivaatamata jätmine ei ole lubatud õiguskaitsemenetluses** (vaidemenetlus, kahju hüvitamise menetlus), täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamise menetluses ega **distsiplinaarmenetluses**. Vaatamata sellele, et kinnipeetava suhtes läbiviidav distsiplinaarmenetlus on haldusmenetlus, on selle tulemusena antav hinnang karistus, mis peaks mõjutama tulevikus õigusnormide rikkumisest hoiduma. Seetõttu tuleb nii distsiplinaarmenetluse mõningates õiguskaitsealistes aspektides kui ka vastutuse tuvastamisel ja karistuse määramisel lähtuda analoogiast karistusõigusega. Õiglase menetlustulemuseni on võimalik jõuda üksnes olukorras, kus täitevvoimu organ arvestab isiku esitatud asjakohaste selgitustega. Distsipliinirikumise kahtluse korral tuleb kinnipeetavale anda võimalus end kaitsta, mis muuhulgas hõlmab võõrkeeles esitatud selgituse läbivaatamist.⁷¹ Eristamaks, kas pöördumine lähtuvalt selle sisust liigitub vaideks, kahju hüvitamise taotluseks või distsiplinaarmenetluses antavaks selgituseks, tuleb kindlasti tutvuda esitatud võõrkeelse pöördumise sisuga. Vastasel juhul osutub võimatuks pöördumise sisu seostamine menetluskorraga, millele seadus vastava sisuga pöördumise menetlemise allutab.⁷²

Võõrkeelsele pöördumisele vastamisest loobumise võimalused

Eespool väljatoodud sätetest tulenevalt on vanglal võimalus mitte menetleda võõrkeelseid pöördumisi, v.a õiguskaitsemenetlustes. Võõrkeelsele pöördumisele vastamisest loobumist ja tõlke nõudmist **võib vangla kaaluda juhul, kui esitatud pöördumine on liigitatud märgukirjaks, selgitustaotluseks, taotluseks, teabenõudeks**. On igati mõistlik, kui kinnipeetav maksab tõlketeenuse eest sarnaselt vabaduses viibivate isikutega. Samas tuleb arvestada, et kinnipeetavate võimalused saada vanglas tõlkeabi võivad olla piiratud. Seega tuleb igal üksikjuhtumil analüüsida, kas keeldumine kinnipeetava või vahistatu võõrkeelse pöördumise vastuvõtmisest ning eestikeelse tõlke nõue on proportsionaalne.

Vanglate halduspraktikas on kokku lepitud, et erandite tegemine tuleb võimaldada kinnipeetavale või vahistatule, kelle puhul esinevad üheaegselt järgmised tingimused: 1) keeleoskus reaalselt puudub, 2) puuduvad rahalised vahendid tõlkimiseks, 3) vangla ei ole võimaldanud eesti keele õpet, 4) esitatud pöördumise sisu detailne tõlkimine on oluline isiku õiguste ja vabaduste kaitseks. Nimetatud tingimuste üheaegsel esinemisel võtab vangla võõrkeelse pöördumise vastu ja menetleb seda võõrkeeles või tagab vajaliku tõlke.

Võõrkeelsele pöördumisele vastamisest loobumine ja tõlke nõudmine peab toimuma kirjalikult. Võõrkeelse **märgukirja või selgitustaotluse** läbivaatamata jätmisel ja **eestikeelse tõlke nõudmisel** tuleb viidata põhiseaduse §-le 6 ja §-le 52, KeeleS §-le 12 ning MSVS § 5 lõike 9 punktile 5 ja § 5 lõikele 11. Võõrkeelse **taotluse** tagastamisel ja **eestikeelse tõlke nõudmisel** tuleb viidata põhiseaduse §-le 6 ja §-le 52, KeeleS §-le 12 ning HMS § 20 lõikele 1.

71 Käitumisjuhis vanglatele.

72 Käitumisjuhis vanglatele.

Nädisjuhtumi puhul taotleb kinnipeetav distsiplinaarkaristuse kustutamist vangiregistrist. Samas mõonab kinnipeetav, et tegemist on kehtetuks tunnistatud karistusega, mis on ka kustunud. Sisuliselt ei ole kinnipeetava pöördumine tema õiguste ja vabaduste kaitseks enam oluline.

Järgnevalt on koostatud üks võimalikest kirjalikest riigikeelsetest vastustest kinnipeetav Sanja Bjakini võõrkeelsele pöördumisele.

TALLINNA VANGLA

**ASUTUSESISESEKS
KASUTAMISEKS**

Märge tehtud: 12.03.2022

Kehtib kuni: 12.03.2027

Alus: AvTS § 35 lg 1 p 12

Teabevaldaja: Viru Vangla

Sanja Bjakin
Viru Vangla

Teie 02.03.2022/6-18a
Meie 12.03.2022/6-18a

**Võõrkeelse taotluse läbi vaatamata jätmine
ja eestikeelse tõlke nõue**

Esitasite Viru Vanglale võõrkeelse pöördumise, milles soovite, et vangiregistrist kustutatakse Teie distsiplinaarkaristus.

Eesti Vabariigi põhiseaduse (edaspidi PS) § 6 kohaselt on Eesti riigikeel eesti keel. PS § 52 lg 1 kohaselt riigi ja kohalike omavalitsuste põhiliseks asjaajamiskeeleks on eesti keel. Ka keelesaaduse (edaspidi KeeleS) § 10 lg 1 kohaselt toimub riigiasutuse ja kohaliku omavalitsuse asutuse asjaajamine eesti keeles. Haldusmenetluse seaduse (edaspidi HMS) § 20 lg 1 kohaselt toimub haldusmenetlus eesti keeles.

Eelnevast lähtudes esitasite vanglale puudustega taotluse. Puudus seisneb selles, et Teie pöördumine on võõrkeelne. HMS § 15 lg 1 kohaselt on haldusorgan kohustatud talle esitatud taotluse vastu võtma, sõltumata selle puudustest. KeeleS § 12 lg 1 sätestab, kui riigiasutusele või kohaliku omavalitsuse asutusele esitatakse võõrkeelne avaldus või muu dokument, on asutusel õigus nõuda dokumendi esitajalt selle tõlget eesti keelde. Tõlke nõudmisest antakse avalduse või muu dokumendi esitajale viivitamata teada. Viru Vangla inspektor-kontaktisik, võttes vastu Teie pöördumise, informeeris Teid tõlke nõudest kohe, kuid Te ignoreerisite seda.

Teie vanglasisesel arvel on selle kirja koostamise seisuga vabaks kasutamiseks 150 eurot, seega vangla keeldub tõlke eest tasumast, sest ühe lehekülje (1800 tähemärki sõnavahedega) vene keelest eesti keelde tõlkimise hind koos käibemaksuga on 14 eurot ja 11 senti. Seega on Teil arvel piisavalt raha, et tõlke eest tasuda.

Tulenevalt eeltoodust jätame Teie võõrkeelse taotluse läbi vaatamata. Selgitame, et kui jätkuvalt soovite esitatud pöördumisele vastust, tuleb Teil esitada see Viru Vanglale riigikeeles.

Samuti võite pöörduda tasu eest ja vangla vahendusel tõlketaotlusega tõlketeenuse saamiseks Ad Rem Tõlkebüroo poole.

Lugupidamisega
Üllar Ahi
Üksuse juht

Valli Valge, tel. 1234 567
valli.valge@just.ee

VI: Kinnipeetava lühiajaline kokkusaamine

Kinnipeetav Roomet Roosipuu taotlus võimaldada talle lühiajaline kokkusaamine esindaja Tõnu Tõeristiga

Tallinna Vangla Direktorile

Roomet Roosipuu, Alberti poeg
Isikukood: 3xxxxxxxxxx
Kinnipeetav Tallinna Vanglas

TAOTLUS
07.01.2022. a

Lühiajaliste kokkusaamiste võimaldamiseks (27.01.2022 ja edaspidi) oma esindaja Tõnu Tõeristiga (ik 3870205XXXX, aadress, Kaotuse 47, Tallinn, tel 5821649) piiramatult ühes ruumis, kus ei kuulataks pealt, ei oleks minu ja esindaja vahel klaasist vaheseina, samuti, et kohtumise ajal oleks meil võimalus üksteisele üle anda dokumente ja kirjutada koos dokumente ning kus minul oleks võimalik kohtuda oma esindajaga segamatult, silmast-silma.

Minul on esindajaga sõlmitud ametlik leping, kus viimane on minu esindajaks Eesti Vabariigi kohtutes ja Euroopa Inimõiguste Kohtus. Mina ja mu esindaja oleme seisukohal, et vangla poolt meie kohtumisele seatavad piirangud ei ole vajalikud ega proportsionaalsed ning kahjustavad meie õigusi privaatsetele kohtumistele kinnipeetava ja tema õigusi kaitsva esindaja vahel.

Austusega,

Lühiajalise kokkusaamise olemus

Lühiajaline kokkusaamine on kinnipeetava vanglavälise suhtlemise üks vorme. VangS § 23 lõike 1 kohaselt on kinnipeetava vanglavälise suhtlemise eesmärk **soodustada kinnipeetava kontakte perekonna, sugulaste ja teiste lähedaste inimestega**, et vältida kinnipeetava sotsiaalsete sidemete katkemist. Laiema eesmärgina peab vanglavälise suhtlemine aitama kaasa vangistuse täideviimise eesmärgi (VangS § 6) täitmisele, sest väliskontaktid on kinnipeetava resotsialiseerumise lahutamatu ja vältimatu tingimus. Nende säilitamise või taasloomiseta ei ole lülitumine ühiskonda pärast vabanemist võimalik.⁷³

VangS § 24 lõige 1 sätestab, et kinnipeetavale on lubatud **vähemalt üks kord kuus** järelevalve all kokku saada oma perekonnaliikmete ja teiste isikutega, kelle maine osas ei ole vanglateenistusel põhjendatud kahtlusi. Sama paragrahvi lõike 2 kohaselt toimub kokkusaamine kuni kolme tunni jooksul ja kokkusaamiste kord sätestatakse vangla sisekorraeeskirjades.

Vangla sisekorraeeskirja § 31 lõike 1 järgi toimub lühiajaline kokkusaamine vangla territooriumil kokkusaamisruumis või muus kokkusaamiseks ettenähtud kohas vanglateenistuja järelevalve all. Alates 01.01.2015 kehtima hakanud vangla sisekorraeeskirja redaktsiooni § 31 lõike 2 kohaselt eraldatakse kinnipeetav ja temaga kokkusaamisele tulnud isik (edaspidi **kokkusaaja**) **klaasist vaheseinaga**. Selles redaktsioonis täiendas justiitsminister nimetatud paragrahvi lõikega 2¹, mille kohaselt võib eraldamiseta kokkusaamist võimaldada 1) avavanglas või avavanglaosakonnas viibivale kinnipeetavale, 2) vangistusseaduse § 26 lõikes 1 loetletud isikutega ning riigi- ja kohalike omavalitsuste asutuste ametiisikutega, kui see on nimetatud isikutele vajalik oma tööülesannete täitmiseks, 3) vangla poolt korraldatavate tegevuste raames VangS § 23 lõikes 1 sätestatud isikutega ja eesmärgil, 4) muude isikutega õigusaktist tuleneval alusel ning 5) vangistusseaduse § 25 lõikes 1 loetletud isikutega ja tingimustel.

Kokkusaamine on kinnipeetava **subjektiivne õigus**. Riigivastutuse seaduse (edaspidi RvastS) § 6 lõike 1 kohaselt võib isik nõuda haldusakti andmist või toimingut sooritamist, kui avaliku võimu kandja on kohustatud haldusakti andma või toimingut sooritama ja kui see puudutab isiku õigusi. Eeltoodust tulenevalt on kinnipeetaval õigus esitada lühiajalise kokkusaamise taotlus ja vanglal on kohustus see läbi vaadata.

Pöördumise liigi määratlemine

Kinnipeetav esitab vanglateenistusele pöördumise, milles taotles lühiajalise kokkusaamise võimaldamist esindajaga ühes ruumis, kus ei kuulataks pealt ja kus ei oleks kinnipeetava ja kokkusaaja vahel klaasist vaheseina.

HMS § 14 lõike 1 kohaselt on taotlus pöördumine, mis esitatakse haldusmenetluse algatamiseks või selle käigus. Vangla sisekorraeeskirja § 32 lõike 1 kohaselt toimub kokkusaamine kinnipeetava või kokkusaaja taotluse alusel. Seega, kui kinnipeetav

73 J. Sootak. VangS § 23/1 – L. Madise jt (toim), *op. cit.*

soovib saada luba lühiajaliseks kokkusaamiseks, peab ta vanglateenistusele esitama taotluse.

Pöördumise registreerimine

HMS § 15 kohaselt on haldusorganil kohustus võtta vastu kõik talle esitatud taotlused. Taotluse registreerimisel määratakse kindlaks dokumendi sari lähtuvalt dokumentide loetelust, mis vanglas kinnitatakse vangla direktori käskkirjaga.

Näidiskaasuses toodud taotluse registreerimisel lähtutakse Tallinna Vangla direktori käskkirjaga kinnitatud dokumentide loetelust, mille kohaselt registreeritakse kinnipeetavate kokkusaamiste taotlused sarja nr 5-11 lühi- ja pikaajalisi kokkusaamisi puudutava dokumentatsiooni alla. Tegemist on sarjaga, millele kehtib AvTS § 35 lõike 1 punkti 12 alusel seatud **juurdepääsupiirang**, millega kaitstakse teavet, mis sisaldab isikuandmeid, kui sellisele teabele juurdepääsu võimaldamine kahjustaks oluliselt **andmesubjekti eraelu puutumatus**. Lühiajalise kokkusaamise taotlused sisaldavad lisaks kinnipeetava isikuandmetele **ka teiste kokkusaamistel osalejate isikuandmeid**, mis vajavad samuti kaitsmist.

Pöördumise lubatavus

Enne pöördumise sisulist lahendamist kontrollib haldusorgan pöördumise lubatavust ja vastavust nõuetele. Lühiajaline kokkusaamine on kinnipeetava vanglavälise suhtlemise üks vorme. See toimub vangla territooriumil selleks ettenähtud ruumis. Kokkusaamine toimub kinnipeetava või kokkusaaja taotluse alusel ning vanglateenistuse loal. Seega on vangla pädev esitatud taotlust lahendada.

Vangla sisekorraeeskirja § 32 lõike 1 kohaselt peab kokkusaamise taotlus olema kirjalikus vormis. Üleüldiselt peab taotlus olema eesti keeles, loetav ja arusaadav ning taotluse esitanud isik peab olema tuvastatav. Vangla sisekorraeeskirja § 33 lõike 1 kohaselt märgitakse kokkusaamise taotluses 1) taotleja ees- ja perekonnanimi, 2) selle isiku ees- ja perekonnanimi, kellega kokkusaamist taotletakse, 3) kui kokkusaamisele võetakse kaasa laps, siis märga selle kohta, 4) soovivat kokkusaamise aeg, 5) taotleja allkiri ja kuupäev. Sama paragrahvi lõike 3 kohaselt peab kinnipeetav, kes taotleb kokkusaamist ilma klaasist vaheseina kasutamiset, taotluses märkima kokkusaamise põhjuse ja selgitama, miks ta vajab kokkusaamist nimetatud viisil.

Näidisjuhtumises kirjeldatud taotlus vastab kõigile eeltoodud nõuetele, seega peab vangla taotlust sisuliselt menetlema ja sellele vastama.

Kinnipeetava lühiajalise kokkusaamise taotluse menetlemine

Kokkusaamine toimub kinnipeetava või kokkusaaja taotluse alusel ning vanglateenistuse ametniku loal. Vangla sisekorraeeskirja § 17 lõike 1 kohaselt on inspektor-kontaktisiku pädevuses teha otsus VangS § 24 lõike 1 alusel ehk lahendada küsimus, kas kinnipeetavat võib taotletaval ajal ja taotletava isikuga kokkusaamisele lubada. Inspektor-kontaktisik kontrollib, kas kinnipeetaval on olnud kuu aja jooksul lühiajaline kokkusaamine (vt VangS § 24 lõige 1), kas kinnipeetaval on lühiajalise kokkusaamise taotluse esitamise ajal karistusena keelatud lühiajaline kokkusaamine (vt VangS § 63 lõige 1

punkt 1), kas kinnipeetav kannab lühiajalise kokkusaamise toimumise ajal kartserikaristust (VangS § 24 lõige 4), kas kokkusaamisruumis on taotletud ajal vaba kohta. Samuti hindab inspektor-kontaktisik, kas kokkusaajat võib lubada kokkusaamisele lähtudes teabe- ja uurimisosakonna ametniku hinnangust.

VangS § 24 lõige 1 kohaselt on kinnipeetaval lubatud kokku saada isikutega, kelle maine osas ei ole vanglateenistusel põhjendatud kahtlusi. Kahtluse all mõeldakse eelkõige midagi sellist, mis annab aluse eeldada kokkusaaja kahjulikku mõju kinnipeetavale ning mis seetõttu takistaks saavutada karistuse täideviimise eesmärki. Kokkusaaja maine võib olla kahjustatud näiteks tema karistatusega, kuritegelike sidemete tõttu või ka muu negatiivse mõju tõttu kinnipeetavale; see võib olla tingitud ka kinnipeetava või kokkusaaja isiksusest.⁷⁴ Kahtlus kokkusaaja maines peab olema põhjendatud, see tähendab kahtlus peab olema põhjendatav objektiviivsete asjaoludega.

Arvestades vanglateenistusele vangla sisekorraeeskirja § 31 lõikega 2¹ antud kaalutusõigust, tuleb diskretsiooni kasutamisel eelkõige hinnata konkreetse lühiajalise kokkusaamisega kaasnevat ohuriski. Sellise ohuriski määratlemisel saab arvestada muu hulgas kinnipeetava isikut, tema eelnevat käitumist, aga ka ohte kinnipeetava suhtes. Taotluse lahendamisel tuleb hinnata ka kinnipeetavaga kohtuvast isikust lähtuva ohu tõenäosust. Ohuriskide olemasolul tuleb hinnata ka piiranguvaba kohtumise põhjendatust ja muid olulisi asjaolusid.⁷⁵

Näidisjuhtumi puhul taotles kinnipeetav Roosipuu lühiajalist kokkusaamist oma esindajaga ilma klaasist vaheseinata ruumis. Seega tuleks vanglateenistuse ametnikul hinnata, kas sellisel viisil lühiajaline kokkusaamine on võimalik. Vangla sisekorraeeskirja lõike 2¹ kohaselt on vanglal klaasist vaheseinaga eraldamiseta lühiajalise kokkusaamise võimaldamisel lai kaalumisruum. Eraldamist tingivate aluste ilmnemisel on vanglal õigus kokkusaajad kokkusaamisruumis klaasist vaheseinaga eraldada.

Käesoleval juhul taotleb kinnipeetav Roosipuu kokkusaamist isikuga, keda ta käsitleb vangla sisekorraeeskirja § 31 lõike 2¹ punktis 2 märgitud isikuna. Kinnipeetava kohtumisele oma kaitsja või advokaadist esindajaga on VangS §-s 26 sätestatud erikord. VangS § 26 lõike 1 kohaselt on kinnipeetaval õigus piiramatult kohtuda oma kaitsja, advokaadist esindaja, vaimuliku ja oma riigi konsulaartöötajaga ning töestamistoimingu tegemiseks notariga. Kokkusaamised toimuvad segamatult. Sama paragrahvi lõige 2 sätestab, et kaitsjal, advokaadist esindajal või konsulaartöötajal on lubatud kinnipeetavale üle anda kaitse ettevalmistamiseks vajalikke materjale. Kaitsja, advokaadist esindaja või konsulaartöötaja kaasa toodud kirjalike materjalide ning notari dokumentide sisuline läbivaatus on keelatud.

Seega VangS § 26 lõikest 1 tulenevalt toimuvad segamatult kokkusaamised kaitsja ja advokaadist esindajaga. **Kaitsja** mõiste sisustamisel tuleb lähtuda kriminaalmenetluse seadustikust (edaspidi KrMS) ja vääртеomenetluse seadustikust (VtMS). Vastavalt KrMS § 42 lõikele 1 on kriminaalmenetluses kaitsja 1) advokaat

74 J. Sootak VangS § 24/2.2.2 – L. Madise jt (toim), *op. cit.*

75 RKKKo 3-3-1-40-14, p 16.

ja teised käesoleva seadusega lepingulisele esindajale kehtestatud haridusnõuetele vastavad isikud menetleja loal, kelle pädevus kriminaalmenetluses tuleneb kokkuleppel kaitsealusega (lepinguline kaitsja), või 2) advokaat, kelle pädevus kriminaalmenetluses tuleneb uurimisasutuse, prokuratuuri või kohtu taotlusel Eesti Advokatuuri poolsest määramisest (määratud kaitsja). Vastavalt VtMS § 20 lõikele 1 on kaitsja advokaat või menetleja loal muu isik, kes on omandanud õiguse õppesuunal vähemalt riiklikult tunnustatud magistrikraadi, sellele vastava kvalifikatsiooni Eesti Vabariigi haridusseaduse § 28 lõike 2⁷⁶ tähenduses või sellele vastava välisriigi kvalifikatsiooni.

Näidiskaasuses taotluse esitanud kinnipeetav Roosipuu kohta ei ole vanglal andmeid, et tema suhtes oleks menetluses mõni kriminaal- või väärteoasi, kus kinnipeetav vajaks kaitsjat. Seega ei ole käesoleval juhul kokkusaaja puhul tegemist kinnipeetava kaitsjaga VangS § 26 tähenduses.

Esindaja on isik, kellele kinnipeetav on andnud volituse teingu tegemiseks vastavalt tsiviilseadustiku üldosa seaduse (edaspidi TSÜS) §-le 118 või oma huvide esindamiseks haldusmenetluses (haldusmenetluses ei pea esindaja olema advokaat). VangS § 26 lõikest 1 tulenevalt toimuvad kinnipeetava kokkusaamised segamatult tema kaitsja ja/või advokaadist esindajaga. Advokatuuriseaduse (edaspidi AdvS) § 22 lõike 1 kohaselt on advokaadid (advokatuuri liikmed) vandeadvokaadid ja vandeadvokaadi abid. Kuulumist advokatuuri tõendavad advokatuuri liikmetunnistus ja advokaaditunnistus.

Ei kokkusaamist taotlenud kinnipeetav ega ka tema väidetav esindaja ei ole esitanud vanglale dokumente, mis tõendaksid, et Tõnu Tõerist on advokatuuri liige. Advokatuuri kuulumist saab kontrollida ka Eesti Advokatuuri kodulehel. Käesoleval juhul avaldatud Eesti advokaatide nimekirja järgi ei ole Tõnu Tõerist advokaat. Eeltoodust tulenevalt ei ole kokkusaaja puhul tegemist ka kinnipeetav Roosipuu advokaadist esindajaga VangS § 26 tähenduses.

Vangla sisekorraeeskirja § 35 lõike 1 kohaselt juhul, kui kokkusaamise luba ei anta kokkusaamiseks määruse § 31 lõikes 2¹ sätestatud viisil (klaasist vaheseinaga eraldamiseta), kaalutakse kokkusaamise võimaldamist määruse § 31 lõikes 2 sätestatud viisil (vaheseinaga eraldatult). Asjaolusid, mis segaksid kinnipeetava ja kokkusaaja lühiajalist kokkusaamist klaasist vaheseinaga eraldatult, näidisjuhtumi puhul ei esine. Seega lühiajaline kokkusaamine on lubatav, kuid mitte taotletud viisil.

Kinnipeetava lühiajalise kokkusaamise taotluse menetluse lõpp

Taotlus lühiajalisele kokkusaamisele lubamiseks on taotlus vangla poolt haldusakti andmiseks ehk kokkusaamisele lubamise otsuse tegemiseks. Üldjuhul vormistab vangla lühiajalisele kokkusaamisele loa andmisest keeldumise kirjaliku haldusaktina.

Vangla sisekorraeeskirja § 35 lõige 2 sätestab, et otsus tehakse **taotluse esitamisest arvates kümne tööpäeva jooksul**. Tähtaegade arvutamisel haldusmenetluses kohaldatakse tsiviilkohtumenetluse seadustiku sätteid. Tähtaeg määratakse lähtudes TsMS § 40 lõikest 2 aastate või päevadega või kindlalt saabuva sündmusega.⁷⁶

76 A. Aedmaa jt, *op. cit.*, lk 115.

Tähtaeg algab järgmisel päeval pärast selle kalendripäeva või sündmuse saabumist, millega määrati kindlaks tähtaja algus. Päevadega määratud tähtaeg lõpeb tähtaja viimasel päeval (HMS § 33 lõige 2). Kinnipeetav Roosipuu esitas lühiajalise kokkusaamise taotluse 07.01.2022. Tulenevalt eeltoodud sätetest on vastamistähtjaks 17.01.2022 (kalendri järgi esmaspäev).

Haldusakt tehakse kinnipeetavale ja kokkusaajale teatavaks haldusmenetluse seaduses sätestatud korras (vangla sisekorraeeskirja § 35 lõige 3). HMS § 25 lõige 1 sätestab kolm dokumendi kättetoimetamise viisi – kas postiga, dokumendi väljastanud haldusorgani poolt või elektrooniliselt. Dokumendi kättetoimetamise viisi otsustab haldusorgan kaalutusõiguse alusel, kui kohustuslikku kättetoimetamise viisi ei ole seaduse või määrusega kindlaks määratud ning menetlusosaline pole taotluses kättetoimetamise viisi valinud. Haldusorgan peaks sel juhul lähtuma eesmärgipärasusest ning toimetama menetlusosalisele dokumendi kätte viimasele kõige kättesaadavamal viisil.⁷⁷

Kinnipeetavate puhul on eesmärgipärasem, kui haldusakti toimetab kätte haldusorgan (vangla). Dokumendi kättetoimetamine HMS-i mõistes tähendab dokumendi viimist ja selle allkirja vastu üleandmist menetlusosalisele või menetlusosalisega koos elavale vähemalt 10-aastasele perekonnaliikmele (vt HMS § 28 lõiked 1 ja 4). Vangla otsus kinnipeetavale toimetatakse kätte vanglateenistuse ametnike (eelkõige inspektor-kontaktisiku) vahendusel. Dokumente tutvustatakse kinnipeetavale allkirja vastu. Õigusaktides ei ole üldjuhul sätestatud kättetoimetamise tähtaegu ning lähtuda tuleks hea halduse tavast. Arvestades vangla lähedust kinnipeetavatele, ei ole vastuse kättetoimetamisega viivitamine põhjendatud. Kättetoimetamine peaks toimuma esimesel võimalusel. Esimeseks võimaluseks vangla kontekstis tuleb pidada üldjuhul menetluse lõppemise tööpäeva või hiljemalt järgmist tööpäeva.

Järgnevalt on koostatud üks võimalikest kirjalikest otsustest Roomet Roosipuu taotluse osaliseks rahuldamiseks.

77 A. Aedmaa jt, *op. cit.*, lk 98.

TALLINNA VANGLA

ASUTUSESISESEKS KASUTAMISEKS

Märge tehtud: 17.01.2022

Kehtib kuni: 17.01.2097

Alus: AvTS § 35 lg 1 p 12

Teabevaldaja: Tallinna Vangla

Roomet Roosipuu
Tallinna Vangla

Teie 07.01.2022 nr 5-11/XX
Meie 17.01.2022 nr 5-11/YY

Taotluse osaline rahuldamine

Esitasite Tallinna Vanglale taotluse, milles soovisite lühiajalist kokkusaamist 27.01 ja edaspidi oma esindaja Tõnu Tõeristiga piiramatult ühes ruumis, kus ei kuulataks pealt ja kus ei oleks Teie ja esindaja vahel klaasist vahesina. Selgitate, et Teil on esindajaga sõlmitud ametlik leping, kus viimane on Teie esindajaks Eesti Vabariigi kohtutes ja Euroopa Inimõiguste Kohtus. Olete seisuks kohal, et vangla poolt Teie kohtumisele seatavad piirangud ei ole vajalikud ega proportsionaalsed ning kahjustavad teie õigusi privaatsetele kohtumistele kinnipeetava ja tema õigusi kaitsva esindaja vahel.

Kinnipeetava vanglavälise suhtluse regulatsioon on sätestatud vangistuseseaduse (edaspidi VangS) 3. jaos ning kinnipeetava vanglavälise isikutega lühiajalise kokkusaamise üldine kord on reguleeritud VangS-s ning justiitsministri 30.11.2000 määruse nr 72 „Vangla sisekorraeeskiri“ (edaspidi *vangla sisekorraeeskiri*) 8. peatüki §-des 31–38. VangS § 24 lõikest 1 tuleneb kinnipeetava lühiajalise kokkusaamise eesmärk, milleks on saada kokku oma perekonnaliikmete ja teiste isikutega, kelle maine osas ei ole vangla juhtkonnal põhjendatud kahtlusi. Vangla sisekorraeeskirja § 31 lõigete 1 ja 2 alusel toimub lühiajaline kokkusaamine vangla territooriumil kokkusaamisruumis või muus kokkusaamiseks ettenähtud kohas vanglateenistuja järelevalve all. Kokkusaamisruumis või muus kokkusaamiseks ettenähtud kohas eraldatakse kinnipeetav ja temaga kokkusaamisele tulnud isik klaasist vaheseinaga. Vangla sisekorraeeskirja § 31 lg 2¹ punkti 2 kohaselt võib klaasist vaheseinaga eraldamiseta kokkusaamist võimaldada VangS § 26 lõikes 1 loetletud isikutega, kelle hulka kuuluvad teiste hulgas ka kinnipeetava kaitsja ja advokaadist esindaja, kellega suhtlemiseks on osundatud sättes kehtestatud erikord.

Teie esitatud lühiajalise kokkusaamise taotlusest ei tulene, et T. Tõerist täidab Teile õigusabi osutades Teie kaitsja ülesandeid KrMS § 42 tähenduses. Eesti Advokatuuri kodulehel avaldatud Eesti advokaatide nimekirja järgi ei ole T. Tõerist ka Eesti Advokatuuri liige, mistõttu ta ei saa olla ka Teie advokaadist esindaja.

Tulenevalt eeltoodust ei ole seaduslikku alust kohaldada Teie lühiajalise kokkusaamise puhul esindaja T. Tõeristiga kaitsjale ja advokaadist esindajale ettenähtud kokkusaamise erikorda. Vangla sisekorraeeskirja § 35 lõike 1 kohaselt kaalutakse juhul, kui luba ei anta kokkusaamiseks määruse § 31 lõikes 2¹ sätestatud viisil (klaasist vaheseinata), kokkusaamise võimaldamist määruse § 31 lõikes 2 sätestatud viisil (klaasist vaheseinaga). Asjaolusid, mis segaksid kokkusaamist VSkE § 31 lg-tes 1 ja 2 sätestatud korras, ei esine.

Eeltoodust tulenevalt rahuldame Teie taotluse osaliselt ja lubame Teid 27.01.2022 lühiajalisele kokkusaamisele vangla sisekorraeeskirja § 31 lõigetes 1 ja 2 sätestatud korras, mis tähendab, et kinnipeetav ja temaga kokkusaamisele tulnud isik eraldatakse kohtumise ajaks klaasist vaheseinaga.

Isik, kes leiab, et otsusega või haldusmenetluse käigus on rikutud tema õigusi või piiratud tema vabadusi, võib arvates sellega tutvumisest esitada 30 päeva jooksul vaide haldusmenetluse seaduses sätestatud tingimustel ja korras. Juhul, kui vaie jääb rahuldumata, tähtaegselt lahendamata või see tagastatakse, on võimalik esitada kaebus halduskohtule halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud tähtaegadel ja korras.

Lugupidamisega
Valdur Tee
Inspektor-kontaktisik

VII: Kinnipeetava taotluse tagastamine

Asjaolude kirjeldus ja kinnipeetava pöördumine

Kinnipeetav Gela Kaktus on kriminaalkorras karistatud üheteistkümnel korral, realselt kannab vanglakaristust kolmandat korda. Gelat on kriminaalkorras karistatud vägivallakuritegude ja narkootiliste ainete suures koguses käitlemise eest. Kinnipeetaval on suured võlad riigi ees.

Kinnipeetavale on koostatud individuaalne täitmiskava, mille kohaselt riskide maandamiseks on ettenähtud järgmised tegevused: töötamine, vestlused psühholoogiga ja erinevates sotsiaalprogrammides osalemine.

Kinnipeetav Gela Kaktus esitas üksuse juhile taotluse gümnaasiumihariduse võimaldamiseks.

Üksuse juhile
Tallinna Vangla

Gela Kaktus
Sünd 24.04.1978
Kinnipeetav Tallinna Vanglas

Taotlus

Palun võimaldada minule septembris algaval õppeaastal õppimine Gümnaasiumis, 10. klassis. Õppisin varem Viru Vanglas põhikooli 9. klassis. Oma uue ITK koostamisel olen avaldanud korduvalt soovi (nii suuliselt kui ka kirjalikult) jätkata gümnaasiumihariduse omandamist. Palusin hiljuti koostatud ITK-sse gümnaasiumiõppe kirja panna.

Euroopa Liidu põhiõiguste harta art 14 lõikest 1 tuleneb, et igaühel on õigus haridusele ning õigus saada kutse- ja täiendusõpet. Art 41 sätestab aga õiguse heale haldusele. ÜRO inimõiguste ülddeklaratsiooni art 26 kohaselt igal inimesel on õigus haridusele. Euroopa Liidu Ministrite Komitee soovitus liikmesriikidele R(89)12 „vanglahariduse kohta“ sätestab:

"Kõikidel kinnipeetavatel peab olema võimalus saada haridust. Kinnipeetavatele antav haridus peaks olema samasugune nagu samavanustele inimestele väljaspool vanglat antav haridus ja kinnipeetavate õppimisvõimalused peaksid olema võimalikult laialdased. Kõik vanglasüsteemi haldamise ja vanglate juhtimisega tegelevad inimesed peaksid haridust soodustama ja toetama nii palju kui võimalik."

Riigikohtu halduskolleegium on otsuses 03.10.2012. a asjas nr 3-3-1-31-12 p-s 12 märkinud, et „õigus haridusele on sätestatud põhiseaduse § 37 esimeses lauses ning VangS § 34 lg 1 ja § 35 lg 2 annavad kinnipeetavale võimaluse omandada üldkeskharidus. VangS § 34 lg-st 6 tuleneb aga vanglale kohustus aidata kaasa kinnipeetava hariduse omandamisele”.

Eeltoodust tulenevalt palun:

teha minu ITK-sse muudatus ja lisada sinna tagasi gümnaasiumi õpe 10. kl alates 1. september 2022. a. Võimaldada minule gümnaasiumis õppimine, et saaksin omandada keskhariduse.

Lugupidamisega

Gela Kaktus

21.02.2022

Pöördumise liigi määratlemine

Selles pöördumises palub kinnipeetav Gela Kaktus lisada tema individuaalsesse täitmiskavasse keskhariduse võimaldamine ja lubada ta septembrist gümnaasiumisse õppima. Eeltoodu kohaselt taotleb kinnipeetav vanglalt toimingu sooritamist.

HMS § 35 lõike 1 kohaselt algab haldusmenetlus haldusakti andmiseks või toimingu sooritamiseks taotluse esitamisega haldusorganile. HMS § 14 lõike 1 kohaselt on taotlus pöördumine, mis esitatakse haldusmenetluse algatamiseks või selle käigus. Taotluse esitamine on tavaline seal, kus isik soovib riigilt saada mingit hüve. Selles juhtumis toodud pöördumist tuleb käsitleda kinnipeetava taotlusena toimingu sooritamiseks.

Pöördumise registreerimine

HMS § 15 kohaselt on haldusorganil kohustus võtta vastu kõik talle esitatud taotlused. Taotluse registreerimisel määratakse kindlaks dokumendi sari lähtuvalt dokumentide loetelust, mis vanglas kinnitatakse direktori käskkirjaga.

AvTS § 35 näeb ette erinevatel eesmärkidel kehtestatavaid juurdepääsupiirangu kehtestamise aluseid, millest osa kaitseb avalikke huve ja osa isikute erahuve. Vaadeldavas kaasuses lähtutakse taotluse registreerimisel Tallinna Vangla direktori kinnitatud dokumentide loetelust. Tallinna Vangla dokumentide loetelu kohaselt registreeritakse kinnipeetavate taotlused sarja nr 5-8. Tegemist on sarjaga, millele kehtib AvTS § 35 lõige 1 punkti 12 kohane juurdepääsupiirang. Juurdepääsupiiranguga kaitstakse teavet, mis sisaldab isikuandmeid, kui sellisele teabele juurdepääsu võimaldamine kahjustaks oluliselt andmesubjekti eraelu puutumatust. Kinnipeetava taotlus sisaldab teavet tema asukoha kohta. Vanglateenistus loeb teabe isiku

vanglas viibimise kohta AvTS § 35 lõike 1 punkti 12 alusel asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud teabeks, kuna vanglateenistus ei saa välistada, et teave isiku viibimise kohta vanglas ei kahjusta tema eraelu puutumatust.

Pöördumise lubatavus

Enne taotluse sisulist lahendamist kontrollib vangla esitatud pöördumise lubatavust ja nõuetele vastavust. Kinnipeetava haldusmenetluse käigus esitatud taotlus peab olema kirjalikus vormis tulenevalt HMS § 14 lõikest 1 ja VangS § 1¹ lõikest 4. HMS § 14 lõike 3 kohaselt peavad taotluses olema märgitud taotluse esitaja nimi, kontaktandmed, taotluse selgelt sõnastatud sisu ning kuupäev ja allkiri. Näidiskaasuses äratoodud taotlus vastab nõuetele ja tuleb sisuliselt ära lahendada.

Taotluse esitamise õigus võib tuleneda otseselt seadusest või muust õigusaktist. Juba põhiseaduse § 46 garanteerib igaühe õiguse pöörduda avaldustega riigi- või kohalike omavalitsuste asutuste poole. Samas tuleb arvestada, et isik saab taotlusega haldusorgani poole pöörduda **üksnes enda huvides**. Võimalik ei ole taotluse esitamine kellegi kolmanda huvides, välja arvatud juhul, kui isikute vahel on esindussuhe või kui kolmanda isiku huvides pöördumine tuleneb otse seadusest. Riigivastutuse seaduse (edaspidi RVastS) §-dest 3–6 tuleneb, et isik võib haldusakti andmist või toimingut sooritamist nõuda haldusorganilt üksnes siis, kui see mõjutab isiku õigusi.

Taotleja on isik, kes on esitanud haldusorganile taotluse haldusakti andmiseks või toimingut sooritamiseks. Menetlusosalise staatus tekib taotlejal olenevatest sellest, kas tal tegelikult on õigus sellise taotluse esitamiseks või mitte. Õigus taotluse esitamiseks ei ole päris üheselt samastatav subjektiivse nõudeõigusega taotletud haldusakti väljaandmiseks või toimingut sooritamiseks. **Taotluse esitamise õigus on diskretsiooniliste otsustuste puhul laiem kui subjektiivne nõudeõigus taotletud haldusakti saamiseks või toimingut sooritamiseks.** Diskretsiooninotsusena vormuva lõpptulemusega menetluse puhul saab taotleja haldusorganilt üldjuhul nõuda üksnes diskretsiooni ehk kaalutusõiguse õiguspärasest teostamisest. See tähendab, et taotleja saab nõuda, et tema taotlus vaadataks menetlusnõuetele vastavalt läbi ja et selle suhtes langetataks otsus. **Haldusakti andmist või toimingut tegemist on isik õigustatud nõudma ehk tal on subjektiivne nõudeõigus** üksnes siis, kui haldusorganil ei ole otsustamisel kaalutusõigust või kui see on juhtumi asjaolude tõttu redutseeritud nullini.

Küsimus, kas käesoleval juhul oli kinnipeetaval õigus taotlust esitada ja kas tal on nõudeõigus gümnaasiumihariduse omandamiseks, lahendatakse edasise haldusmenetluse käigus.

Pöördumise lahendamine

Põhiseaduse § 46 sätestab igaühe õiguse pöörduda märgukirjade ja avaldustega riigiasutuste, kohalike omavalitsuste ja nende ametiisikute poole. Vastamise korra sätestab seadus. Põhiseaduse kommenteeritud väljaanne täpsustab, et sätte eesmärk

ei ole siiski mitte niivõrd anda igaühele võimalust taolisi pöördumisi esitada, kui just **tagada neile vastuste saamine**, mis annab pöördumisele mõtte.

RVastS § 6 lõike 1 kohaselt **võib isik nõuda haldusakti andmist või toimingu sooritamist, kui avaliku võimu kandja on kohustatud** haldusakti andma või toimingu sooritama ja see **puudutab isiku õigusi**. Sama paragrahvi lõige 3 ütleb, et taotlus haldusakti andmiseks või toimingu sooritamiseks tuleb esitada selleks pädevale haldusorganile. RVastS §-s 6 on sätestatud **riigivastutuse üks primaarnõuetest**: õigus nõuda haldusakti andmist või toimingu sooritamist. Nõue on suunatud eelkõige isikut soodustava haldusakti või toimingu saamisele. Nõude esitamisele seab osundatud paragrahv **kaks eeldust**.

Esiteks peab olema **otsene seos nõuet esitava isiku subjektiivsete õigustega**. Teiseks **peab haldusorganil olema kohustus haldusakti andmiseks või toimingu sooritamiseks**. Seega ei saa isik esitada kirjeldatud nõuet sellise haldusakti või toimingu puhul, millega kaasneb seadusest tulenev haldusorgani diskretsiooniõigus. See on ka enesestmõistetav, sest vastasel juhul hakkaks kaebuse esitaja ise sisustama haldusorgani diskretsiooniruumi, mis oleks lubamatu.⁷⁸

Vangistuseseaduse mõtte kohaselt moodustavad kinnipeetava **vangistuse täideviimise tuumiku hariduse omandamine, töö ning sotsiaalhoolekanne**. Kõigi **kohtlemisabinõude eesmärk** on suurendada kinnipeetava iseseisvat toimetulekuvõimet pärast karistuse kandmisest vabanemist. VangS § 34 lõike 1 kohaselt on hariduse omandamise võimaldamise eesmärk kindlustada kinnipeetav piisavate teadmiste, oskuste ja eetiliste tõekspidamistega, mis võimaldab tal jätkata vabaduses hariduse omandamist ja töötamist. Hariduse omandamine, sõltumata haridustasemest, toimub rangelt **vabatahtlikkuse põhimõtte alusel, välja arvatud koolikohustusega hõlmatud alaealiste kinnipeetavate** puhul. Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 9 lõike 2 kohaselt kestab koolikohustus põhihariduse omandamiseni või isiku 17-aastaseks saamiseni. Seega ei saa vanemat kui 17-aastast kinnipeetavat kohustada osalema õppetöös ilma tema nõusolekuta. Kuigi seadus ei sätesta õppetööst osavõtu eeldusena kinnipeetava nõusoleku nõuet, tuleneb see VangS § 34 lõikest 2, mille kohaselt moodustab hariduse andmine vanglas üldise haridussüsteemi osa.⁷⁹ Vangistuseseadus peab silmas, et hariduse omandamine toimub eelkõige kinnipeetava enesevastutuse printsiibi alusel.

VangS §-d 35 ja 36 näevad ette **vangla kohustuse võimaldada kinnipeetavale hariduse omandamine**. Tulenevalt õppetöös osalemise vabatahtlikkuse põhimõttest tekib vanglal nimetatud kohustus hetkest, kui kinnipeetav on avaldanud soovi asuda omandama haridust, mis vastab tema põhjendatud huvidele. Üldjuhul selgitatakse viimane välja vastuvõtumenetluses toimuva kohtlemisuuringu käigus ja märgitakse ära kinnipeetavale koostatavas individuaalses täitmiskavas. Vangla kohustus hariduse omandamise võimaldamiseks kehtib üksiku kinnipeetava puhul siiski vaid

78 M. Laring. Riigivastutuse seaduse muutmisevajaduse analüüs. Tallinn 2009, lk 25.

79 P. Pikamäe. VangS § 34/4 – L. Madise jt (toim), *op. cit.*

ulatuses, mis osas viimane vastab konkreetse haridustaseme omandamiseks õigusaktidega kehtestatud eeldustele.⁸⁰

Kinnipeetaval on subjektiivne õigus õppetööst osavõtuks vaid nende haridustasemete osas, mille omandamine on talle **individuaalses täitmiskavas ette nähtud** ja mis on võimalik vangla territooriumil toimiva õppeasutuse raamides.⁸¹ VangS § 35 lõige 2 sätestab, et põhihariduse omandanud kinnipeetavale võimaldatakse üldkeskhariduse omandamine vastavalt riiklikule õppekavale juhul, kui see on individuaalses täitmiskavas ette nähtud.

Justiitsministri 14.05.2008 määruse nr 21 „Kinnipeetava individuaalse täitmiskava koostamise ja rakendamise juhend“ (edaspidi *Määrus*) § 1 lõike 1 kohaselt **on individuaalne täitmiskava (ITK) kinnipeetava karistuse ja karistusjärgse kinnipidamise täideviimise programm**, milles esitatakse kinnipeetava kriminogeensete riskide vähendamise abinõud ning nende rakendamise ajagraafik. Määruse § 1 lõike 2 kohaselt on täitmiskava koostamise ja rakendamise eesmärk suunata kinnipeetavat õiguskuulekale käitumisele kriminogeensete riskide maandamise kaudu, toetada kinnipeetava arengut haridustaseme tõstmise ning kutse-, töö- ja sotsiaalsete oskuste täiendamise kaudu ja tõsta kinnipeetava iseseisvat õiguskuulekat toimetulekuvõimet vabaduses. Kinnipeetava individuaalse täitmiskava koostamise ja rakendamise eesmärgist nähtub, et seal kajastatakse ka seisukoht teatud haridustaseme andmise vajaduse kohta. Ka VangS § 16 lõike 1 punkt 4 sätestab, et kinnipeetava individuaalses täitmiskavas nähakse ette kinnipeetavale üldhariduse või kutsehariduse või tööalase koolituse andmise vajadus. Seega tuleneb juba VangS §-st 16, et ka kinnipeetavale **hariduse omandamise võimaldamine tuleb otsustada täitmiskavas**. VangS § 35 lõikes 2 sätestatuga ei soovi seadusandja siiski üle korrata VangS § 16 reguleerimiset, vaid eraldi rõhutada, et kinnipeetaval on subjektiivne õigus nõuda enda suhtes vaid selliste vangistusseaduses nimetatud sohtlemisabinõude rakendamist, mis on tema individuaalses täitmiskavas märgitud.⁸²

Eeltoodust nähtub, et selle näidiskaasuse puhul **ei ole** kinnipeetav Gela Kaktusel **subjektiivset õigust** nõuda vanglalt talle gümnaasiumihariduse omandamist ning vanglal ei ole kohustust talle seda võimaldada, kuna kinnipeetava individuaalses täitmiskavas ei ole üldkeskhariduse omandamist ette nähtud. Kuna RVastS kohaselt on nõude üheks eelduseks otsene seos nõuet esitava isiku subjektiivsete õigustega ja teiseks eelduseks on haldusorgani kohustus haldusakti andmiseks või toimingu sooritamiseks, siis käesoleval juhul on need eeldused täitmata ning kinnipeetaval puudub subjektiivne õigus sellise sisuga nõude rahuldamist nõuda.

Kinnipeetava pöördumise menetluse lõpp

Selles näidiskaasuses toodud Gela Kaktuse pöördumise menetlus **lõpeb enne asja sisulist lahendamist**, see tähendab enne haldusakti andmise (toimingu sooritamise)

80 P. Pikamäe. VangS § 34/5.1 – L. Madise jt (toim), *op. cit.*

81 P. Pikamäe. VangS § 34/6 – L. Madise jt (toim), *op. cit.*

82 P. Pikamäe. VangS § 36/4 – L. Madise jt (toim), *op. cit.*

või haldusakti andmata jätmise (toimingu mittesooritamise) küsimuse otsustamist. Käesoleval juhul lõpeb taotluse menetlus HMS § 43 lõike 1 punkti 3 kohaselt **taotluse läbivaatamata jätmisega, kuna taotluse esitanud isikul puudub subjektiivne nõudeõigus üldkeskhariduse omandamiseks**. VangS-is on üheselt määratletud isikute ring, kes omavad õigust sellise nõude esitamiseks vanglale. Nendeks on kinnipeetavad, kellele on üldkeskhariduse omandamine ette nähtud ITK-s. Nende kinnipeetavate taotluste, kes ei kuulu määratletud taotlusõigust omavate isikute ringi, **sisuline läbivaatamine** koos ärakuulamise ja teiste nõutavate menetlustoimingute sooritamisega **koormaks vanglat asjatult**, kuna on ilmselge, et isiku suhtes soovitud toimingut sooritada ei saa, kuna selleks puudub õiguslik alus. Menetlusökoonoomia põhimõttest lähtudes tuleb näidiskaasuses toodud kinnipeetav Gela Kaktuse taotlus tagastada, jättes see sisuliselt läbi vaatamata.

HMS § 14 lõige 7 sätestab, et taotluse läbi vaatamata jätmisest teavitatakse taotlejat ning haldusakti andmise taotluse läbi vaatamata jätmist peab kirjalikult põhjendama. Selline **taotluse läbivaatamata jätmise kohta vormistatud dokument ei ole haldusakt. Tegemist on menetlust lõpetava toiminguga**, millega haldusorgan ei otsusta isiku õiguste ega kohustuste üle.⁸³ Taotlust ei lahendata sisuliselt, ei keelduta haldusakti andmisest või toimingu sooritamisest, vaid üksnes menetluse läbiviimisest. Sellises taotluse läbivaatamata jätmisest teatavas dokumendis tuleb ka põhjendada, mis alusel ja miks taotlus läbi vaatamata jäeti.⁸⁴

Kui kinnipeetav ei ole taotluse läbivaatamata jätmisega nõus, võib ta seda vaidemenetluse korras vaidlustada, nõudes taotluse menetlusse võtmiseks kohustamist (toiming). Kohtusse pöördumise õigus tekib kinnipeetaval peale kohustusliku vaidemenetluse läbimist.

Järgnevalt on koostatud üks võimalikest taotluse tagastamise teadetest.

83 RKKKo 3-3-1-8-04, p 13.

84 A. Aedmaa jt, *op. cit.*, lk 240.

Gela Kaktus

5-8/XX

Kinnipeetav

Tallinna Vangla

5-8/YY

Teie: 21.02.2022 nr

Meie: 22.02.2022 nr

Taotluse tagastamine

Esitasite 21.02.2022 Tallinna Vanglale taotluse, milles soovite, et vangla võimaldaks Teile algaval õppeaastal gümnaasiumi 10. klassis õppimist. Selgitate, et õppisite eelnevalt Tallinna Vangla 9. klassis ning olete individuaalse täitmiskava koostamise ajal korduvalt avaldanud soovi jätkata hariduse omandamist.

Riigivastutuse seaduse § 6 lg 1 kohaselt võib isik nõuda haldusakti andmist või toimingut sooritamist, kui avaliku võimu kandja on kohustatud haldusakti andma või toimingut sooritama ja see puudutab isiku õigusi.

VangS §-d 35 ja 36 näevad ette vangla kohustuse võimaldada kinnipeetavale hariduse omandamine. Tulenevalt õppetöös osalemise vabatahtlikkuse põhimõttest tekib vanglal nimetatud kohustus hetkest, kui kinnipeetav on avaldanud soovi asuda omandama haridust, mis vastab tema põhjendatud huvidele. Üldjuhul selgitatakse viimane välja vastuvõtumenetluses toimuva kohtlemisuuringu käigus ja märgitakse ära kinnipeetavale koostatavas individuaalses täitmiskavas. Vangla kohustus hariduse omandamise võimaldamiseks kehtib üksiku kinnipeetava puhul siiski vaid ulatuses, mis osas viimane vastab konkreetse haridustaseme omandamiseks õigusaktidega kehtestatud eeldustele.

Kinnipeetava individuaalse täimiskava koostamise ja rakendamise juhendi § 1 lg 2 p 2 kohaselt on täitmiskava koostamise ja rakendamise eesmärk toetada kinnipeetava arengut haridustaseme tõstmise ning kutse-, töö- ja sotsiaalsete oskuste täiendamise kaudu. Sama juhendi § 4 lg 1 kohaselt koostatakse täitmiskava kogu kinnipeetava karistusaja kohta ja sellest peab nähtuma, milliseid sekkumisi, mis järjekorras ja millal planeeritakse kinnipeetava suhtes rakendada tema karistuse kandmise ajal. Täitmiskava peab olema suunatud eelkõige ohtlikkuse ja kuriteo korduvuse riski vähendamisele ning võimaluse korral tagama kinnipeetava maksimaalse hõivatuse.

Täitmiskava sisu üle otsustamise pädevus kuulub vanglale, kes viib läbi täitmiskava koostamiseks vastavad toimingud (riskihindamine). Täitmiskava muutmine peab olema põhjendatud ja tulenema konkreetsetest asjaoludest, mitte kinnipeetava isiklikest soovidest. Riskihindamise kohaselt on Teil ~3500 € ulatuses võlgnevusi. Olete valdava osa kuritegudest toime

pannud majandusliku kasu saamise eesmärgil. Tallinna Vangla seadis Teie riskihindamise tulemusena prioriteedi tegevustele, mis võimaldaksid Teil oma võlgade tasumist, kuna vabanedes oleks sel juhul võimalikult vähe vanglas tehtud töö tulemina vähenenud ning uue elu alustamine lihtsam. Seetõttu nähtub ka Teie täitmiskavast, et peate vangistuses olles esimesel võimalusel tööle asuma.

VangS § 35 lg 2 kohaselt võimaldatakse põhihariduse omandanud kinnipeetavale üldkeskhariduse omandamine vastavalt riiklikule õppekavale juhul, kui see on individuaalses täitmiskavas ette nähtud. Vangla märgib, et Teie kohta koostatud ja kinnitatud täitmiskavast ei nähtu, et Teile oleks planeeritud keskhariduse omandamist vangistuse jooksul. Üldkeskhariduse omandamist ei ole peetud vajalikuks Teie kriminogeensetest riskidest tulenevalt ning Teil puuduvad seosed hariduse ja uue kuriteo riskiga. Juhime Teie tähelepanu, et ühestki õigusaktist ei tulene kinnipeetavale subjektiivset õigust nõuda talle meelepärase tegevuste, sealhulgas hariduse omandamise õiguse kandmist individuaalsesse täitmiskavasse.

Viitate taotluses Riigikohtu halduskolleegiumi 03.10.2012 otsusele nr 3-3-1-31-12. Taotluse lahendaja on seisukohal, et nimetatud viide on antud juhul asjakohatu. Teile võimaldati vangistuses lõpetada põhihariduse omandamine ning käesoleval hetkel ei ole vangla takistanud teil jätkata juba pooleliolevaid õpinguid.

Tulenevalt eeltoodust ja tuginedes HMS § 43 lg 4 punktile 4 jätame Teie taotluse läbi vaatamata ja tagastame selle.

Isik, kes leiab, et haldusmenetluse käigus on rikutud tema õigusi või piiratud tema vabadusi, võib arvates selle teatega tutvumisest 30 päeva jooksul esitada vaide haldusmenetluse seaduses sätestatud tingimustel ja korras.

Lugupidamisega

Ülle Haava

Üksuse juht

Valdur Tee, tel 1234 567

Valdur.Tee@just.ee

VIII: Kinnipeetava olmeküsimused ja tervisekaitse

Kui kinnipeetav soovib saada mingit hüve, siis peab ta pöörduma vanglateenistuse ametniku poole kas suuliselt või kirjalikult. Kõige tavalisem on olukord, kui inspektor-kontaktisiku vastuvõtul **pöördub kinnipeetav suuliselt oma probleemiga ametniku poole**. Kõikide küsimuste puhul ei olegi kohustuslik pöörduda vanglateenistuse ametnike poole kirjalike taotlustega. On teemasid, mida suudetakse lahendada inspektor-kontaktisiku vastuvõtul ka suuliselt. Vastuvõtul tehtud suulise pöördumise

ja selle lahenduskäigu paneb inspektor-kontaktisik kirja riikliku kinnipeetavate, karistusjärgselt kinnipeetavate, arestialuste ja vahistatute registri (edaspidi *vangiregister*) päevikukannetesse.

Kinnipeetava probleemide esmane edastaja ja lahendaja on üksuse juhi määratud ametnik, eelkõige **inspektor-kontaktisik**, kes tegutseb koostöös teiste vangla-ametnikega. Üksuse juhi määratud ametnik selgitab välja probleemi olemuse ning edastab juhul, kui kinnipeetava probleemi lahendamine ei kuulu tema pädevusse, selle lahendamiseks vangla vastavale struktuuriüksusele (näiteks meditsiini-, kriminaalhooldus-, julgeoleku-, vastuvõtu- ja arvestus- või finants- ja majandusosakonnale). Vajadusel võib kinnipeetav oma olmeküsimuse ka kirja panna ja inspektor-kontaktisik võtab temalt vastu kirjaliku pöördumise.

Teemad, millega kinnipeetav pöördub vanglateenistuse ametnike, eelkõige aga inspektor-kontaktisiku poole, on erinevad. Enamasti on kinnipeetavate probleemide seotud igapäevaste olmeküsimustega (rietus, toitlustamine, sisseostud, hügieen, tervis jne). Selliste küsimuste korral ei ole tihtilugu vajadust teha kirjalikku otsust, piisab taotletud toimingute tegemisest. Näiteks soovib kinnipeetav saada psühholoogi vastuvõtule, kuna tal on perekondlikud probleemid ja ta soovib psühholoogilist tuge, lohutust ja nõu. Inspektor-kontaktisik teeb programmis vajaliku kande ära, suunab kinnipeetava psühholoogi juurde ja teatab talle aja, mil saab psühholoogi vastuvõtule minna. Selline kinnipeetavate pöördumiste lahendamise viis on vanglas kõige sagedasem ehk siis vangla igapäevases tegevuses **on kõige sagedasem tegevusvorm (haldus)toiming**.

HMS § 106 lõige 1 sätestab, et toiming on haldusorgani tegevus, mis ei ole õigusakti andmine ja mida ei sooritata tsiviilõigussuhtes. Toiminguteks peetakse kõiki selliseid asutuste meetmeid, mis **ei kujuta endast õigusakti andmist, s.t tahteavaldust õiguste või kohustuste tekkimiseks, muutmiseks või lõpetamiseks**. Toimingud on üldiselt vormivabad. HMS § 107 lõike 2 esimese lauseosa kohaselt toimingute sooritamise viisi, ulatuse ja aja ning menetlemise korra määrab haldusorgan oma äranägemisel. Samas aga toimingute sooritamisel tuleb haldusorganil **järgida kaalutusõiguse piire ja võrdse kohtlemise ning proportsionaalsuse põhimõtteid**. Eriseadustes võib kohata ka küllalt täpseid reegleid teatud intensiivselt põhiõigustesse sekkuvate toimingute kohta, näiteks erivahendite kasutamine vanglateenistuse ametnike poolt kinnipeetavate suhtes (VangS § 71).

Kinnipeetava meditsiiniline teenindamine vanglas

Tervishoid vanglas on riigi tervishoiusüsteemi osa. Põhiseaduse § 28 lõikes 1 kehtestatud õigus tervise kaitsele on tagatud igapäev. Üks vangla ülesandeid on tervishoiuteenuste osutamine kinnipeetavatele vastavalt tervishoiuteenuste korraldamise seadusele (TTKS).

Vastavalt VangS § 52 lõikele 1 osutab vanglas tervishoiuteenuseid tervishoiutöötaja vastavalt tervishoiuteenuste korraldamise seaduse eriarstiabi osutamist reguleerivatele sätetele. Tervishoiuteenuste korraldamise seaduse § 2 lõike 1 kohaselt on tervishoiuteenus tervishoiutöötaja tegevus haiguse, vigastuse või mürgistuse

ennetamiseks, diagnoosimiseks ja ravimiseks eesmärgiga leevendada inimese vaevusi, hoida ära tema tervise seisundi halvenemist või haiguse ägenemist ning taastada tervist.

VangS § 53 lõike 1 kohaselt tagatakse kinnipeetavale ööpäevaringselt vältimatu abi kättesaadavus. Vältimatu abi on tervishoiuteenus, mida tervishoiutöötaja osutab olukorras, kus abi edasilükkamine või selle andmata jätmine võib põhjustada abivajaja surma või püsiva tervisekahjustuse. Selleks on vanglas meditsiiniosakonna teenistujad, kes töötavad kinnitatud graafiku alusel ööpäevaringselt.

Vanglas korraldatakse kinnipeetavatele esmatasandi ambulatoorset üld- ja eriarstiabi ning statsionaarset hooldusravi. Võimaluse puudumise korral saadetakse kinnipeetavad plaanilises korras lähimasse üldraviasutusse, kellega on sõlmitud tervishoiuteenuse osutamise leping.

Kinnipeetava meditsiiniteemaline pöördumine

Inspektor-kontaktisiku vastuvõtul palus kinnipeetav Siim Silmahaige registreerida end silmaarsti vastuvõtule. Kinnipeetav põhjendas oma soovi sellega, et viimasel ajal tal silmad päeva lõpus väga valutavad ja ta peab pingsalt kaugusesse vaatama, et midagi näha.

Kinnipeetava meditsiinilise pöördumise lahendamine

Vangla praktika kohaselt toimub haigete ambulatoorne vastuvõtt eelregistreerimisega ravijärjekorra alusel. Kinnipeetav teavitab oma üksuse inspektor-kontaktisikut vajadusest minna meditsiiniosakonna teenistuja konsultatsioonile või saada arstiabi. Inspektor-kontaktisik registreerib kinnipeetava vastuvõtule elektroonilisel teel. Meditsiiniosakonna töötaja vastab esitatud vastuvõtusoovile elektroonilisel teel esimesel võimalusel, kuid mitte hiljem kui viie tööpäeva jooksul.

Kinnipeetava **ravijärjekorda registreerimisel lähtutakse probleemi tõsidusest ja erakorralisusest**, st kohest sekkumist vajavate probleemide korral kutsutakse kinnipeetav vastuvõtule esimesel võimalusel, plaaniliste uuringute või konsultatsioonide korral paneb arst kinnipeetava ootejärjekorda. Kinnipeetaval pole subjektiivset õigust nõuda arsti vastuvõtule pääsemist temale soovitud ajal. Ootejärjekorra alusel tervise teenuse osutamine tagab töö sujuvuse, kinnipeetavad ei kuhju ühele vastuvõtule, samas lahendatakse erakorralist sekkumist vajavad seisundid kohe, välistades ohtu püsiva tervisekahjustuse tekkeks või surmaks.

Toimingu sooritamisel ehk siis kinnipeetava meditsiiniosakonna teenistuja konsultatsioonile registreerimisel lähtub inspektor-kontaktisik kinnipeetava pöördumise (kas siis kirjaliku või suulise pöördumise) sisust, eeldades, et kinnipeetava jaoks on oluline saada eelkõige arsti vastuvõtule. Sel põhjusel on vangla püüdnud teha seda protsessi kiiremaks ning **nõuet kirjaliku taotluse esitamiseks ei ole kehtestatud**.

Siinjuures on oluline märkida, et kuna kinnipeetavatel ei ole võimalik ennast otse arsti vastuvõtule registreerida (nii nagu seda tehakse väljaspool vanglat), saavad nad seda teha vangla vahendusel. Üldjuhul kasutatakse kiireimat ja mugavaimat viisi arsti vastuvõtule registreerimiseks. Vangla on lähtunud oma üldise praktika kujundamisel

põhimõttest, et arstiabi vajav isik saaks võimalikult operatiivselt ravijärjekorda ja arsti vastuvõtule.

Kinnipeetava pöördumise, milles kinnipeetav soovib saada arsti vastuvõtule, registreerivad vanglateenistuse ametnikud vangiregistris, mis on operatiivseim võimalus teabe edastamiseks meditsiiniosakonnale. Täpset vastuvõtu kuupäeva kinnipeetav teada ei saa, vaid peab ootama järjekorras, kuni ta kutsutakse. Sisuliselt lõpeb kinnipeetava pöördumise menetlus toimingu sooritamiseга ehk arsti vastuvõtule minemisega.